



Kandidatspeciale • cand.merc.aud. • Aalborg Universitet • 25. oktober 2016

Revisors ansvar og pligter i forbindelse med besvigelser



Forfatter
Stefan Bengtsen



Forfatter

Stefan Bengtsen

Titel: Revisors ansvar og pligter i forbindelse med besvigelser

Tema: Besvigelser

Studienr.: 20091919

Afleveringsdato: 25.10.2016

Vejleder: Jesper Seehausen

Opslagsantal: 224.170 anslag

Sideantal: 93 sider

Executive summary

This thesis has been written as my master of Cand.merc.aud. at Aalborg University. The thesis is about the auditor's responsibilities and obligations in connection with fraud, including the auditor's opportunities and tools to prevent fraud. In recent years there have been some serious scandals, which have increased the public focus of the auditor's work. This thesis aims to examine whether the auditor has the necessary tools and opportunities in the audit and if the auditors have audited in accordance with "good customs" in cases of major scandals.

Fraud can be defined as actions, which are done by people in the company who use deception to obtain an unjust or illegal advantage. This may particularly be important for the company, as it may cause significant errors in the financial statements. The auditor shall particularly focus on fraudulent financial reporting and misappropriation of assets. Both types of fraud can be difficult to detect, but a way to prevent fraud is by establishing internal controls and business procedures in the company.

The auditor should focus its skepticism on the management, as they possess certain knowledge of internal controls and procedures. The general stereotype fraudster is a man "with psychopathic traits" which is between 31 and 40 years old, who has been with the company for more than 3 years. The fraudsters are often highly educated.

Fraud occurs because three risk factors are present in the company (incentives/pressures, opportunities and justifications). Auditors may even consider the fraud factors from the new fraud triangle (motivation, opportunity, capacity and integrity). This gives an even stronger tool for catching the more advanced fraudsters.

The auditor's responsibility is to obtain reasonable assurance that the financial statements as a whole are free from material misstatement, whether caused by fraud or errors. The auditor should consider the audit risk, which can be divided into the inherent risk, control risk and detection risk. The auditor must use his professional skepticism to reduce audit risk to an acceptable level. In order to reduce audit risk the auditor should perform an audit.

After the auditor has performed a client acceptance, the actual planning activities begin. Such activities include risk assessment procedures and associated activities, audit strategy and audit plan.

The auditor should perform risk assessment procedures to identify and assess risks of material misstatement. The auditor should perform audit procedures as inquiry, analytical procedures and observation and inspection, to gain an understanding of the entity and its environment, including internal controls.

After the auditor has formed an impression of the company's internal and external environment, the

auditor should identify and assess the risks of material misstatement at the financial statement level and the assertion level. The auditor must here pay special attention to risks resulting from fraud.

When the auditor has identified and assessed risks of material misstatement at the financial statement level and the assertion level, the auditor should adequately react to this. The auditor can use two audit procedures, which include substantive procedures and tests of controls.

After completion of the risk assessment activities the audit strategy must be determined. The audit strategy defines the audit scope, timing and extent of the audit. The strategy is used to establish an audit plan, which for more detailed conditions describes the audit procedures that the auditor has determined to address. The number and extent of audit procedures to be determined by the auditor comes from the assessed risks of material errors and based on the professional judgment.

In the Genan and the Memory Card case the audit was deficient. In the Genan case the auditor didn't audit 93% of revenue and more than 60% of the company's assets. The IT Factory case is not decided yet, but it is estimated that the extent of fraud was too complicated for the auditors to detect.

Executive summary	1
1 Indledning.....	9
1.1 Problemformulering	9
1.2 Model og metodevalg.....	10
1.3 Afgrænsning	11
2 Besvigelser.....	11
2.1 Definition af besvigelser	11
2.2 Typer af besvigelser	12
2.2.1 Regnskabsmanipulation.....	13
2.2.1 Misbrug af aktiver	14
2.3 Opsummering	14
3 Besvigeren	15
3.1 Generelle kendetegn	15
3.2 Stereotypen	16
3.3 Psykopaten	16
3.4 Opsummering	16
4 Besvigelserisikofaktorer (Hvorfor begår mennesker besvigelser?)	17
4.1 Besvigelsestrekanter	17
4.1.1 Incitamenter/pres.....	17
4.1.1.1 Incitamenter/pres i forbindelse med regnskabsmanipulation.....	19
4.1.1.1.1 Skærpede konjunkturmæssige eller branchemæssige vilkår	19
4.1.1.1.2 Forventningspres fra virksomhedens omgivelser, herunder finansieringspartnere	20
4.1.1.1.3 Selskabsledelsens private økonomi trues af virksomhedens dårlige resultat	20
4.1.1.1.4 Firmainternt pres fra øverste ledelsen til underliggende ledelsesniveauer	20
4.1.1.2 Incitamenter/pres i forbindelse med misbrug af aktiver	20
4.1.1.2.1 Private økonomiske forpligtelser	21
4.1.1.2.2 Modsætningsforhold mellem virksomheden og ansatte	21
4.1.2 Muligheder	21
4.1.2.1 Muligheder i forbindelse med regnskabsmanipulation	21
4.1.2.1.1 Virksomhedens art eller omgivelser	21
4.1.2.1.2 Ineffektiv overvågning	22
4.1.2.1.3 Kompleks eller ustabil organisationsstruktur	22
4.1.2.1.4 Mangelfulde interne kontrolkomponenter	22

4.1.2.2 Muligheder i forbindelse med misbrug af aktiver	22
4.1.2.2.1 Aktivers karakteristika eller omstændigheder	23
4.1.2.2.2 Utilstrækkelig intern kontrol	23
4.1.3 Retfærdiggørelser	23
4.1.3.1 Indikatorer for retfærdiggørelser i forbindelse med regnskabsmanipulation	24
4.1.3.1.1 Ledelsens integritet	24
4.1.3.2 Indikatorer for retfærdiggørelser i forbindelse med misbrug af aktiver	25
4.1.3.2.1 Ledelsens integritet	25
4.1.3.2.2 Ændring af adfærd eller livsstil	25
4.2. Den nye besvigelsestrekant	25
4.2.1 Motivation (MICE modellen)	26
4.2.1.1 Money (penge)	27
4.2.1.2 Ideology (ideologi)	28
4.2.1.3 Coercion (tvang)	28
4.2.1.3 Ego/entitlement (ego/berettigelse)	28
4.2.2 Muligheder (besvigelsestrekanten)	29
4.2.3 Kapaciteter (besvigelsesdiamanten)	29
4.2.4 Personlig integritet (besvigelsesskalaen)	30
4.3 Opsummering	31
5. Ledelsens og revisors ansvar i forbindelse besvigelser	32
5.1 Ledelsens ansvar i forbindelse med besvigelser	32
5.2 Revisors ansvar i forbindelse med besvigelser	32
5.2.1 Revisionsrisikoen	33
5.3 Opsummering	35
6. Revisionsprocessen, med henblik på besvigelser	35
6. 1 Revisionsplanlægning	36
6.1.1 Indledende planlægningsaktiviteter	36
6.1.1.1 Klientaccept- og fortsættelse	36
6.1.1.2 Etske krav, herunder uafhængighed	37
6.1.1.3 Opgavens vilkår	37
6.1.2 Planlægningsaktiviteter	37
6.1.2.1 Risikovurderingshandlinger og tilknyttede aktiviteter	38
6.1.2.1.1 Risikovurderingshandlinger	38

6.1.2.1.2 Forståelse af virksomheden og dens omgivelser	39
6.1.2.1.2.1 Virksomhedens omgivelser	39
6.1.2.1.2.2 Virksomhedens art	39
6.1.2.1.2.3 Virksomhedens regnskabspraksis	41
6.1.2.1.2.4 Virksomhedens mål og strategier samt tilknyttede forretningsrisici	42
6.1.2.1.2.5 Regnskabsmæssig præstation	42
6.1.2.1.2.6 Virksomhedens interne kontrol	42
6.1.2.1.3 Risikovurderingshandlinger med henblik på besvigelser	48
6.1.2.1.4 Aktiviteter der er tilknyttet risikovurderingshandlingerne	49
6.1.2.1.5 Drøftelser i opgaveteamet	50
6.1.2.1.6 Revisors identifikation og vurdering af risiciene for væsentlig fejlinformation	50
6.1.2.1.7 Reaktioner på de vurderede af risici for væsentlig fejlinformation	52
6.1.2.2 Revisionsstrategi	55
6.1.2.3 Revisionsplan	57
6.1.2.4 Dokumentation af revisionshandlinger og opnået revisionsbevis	58
6. 2 Udførsel af revision, med henblik på besvigelser	58
6.2.1 Generelle revisionshandlinger	59
6.2.1.1 Kriseramte virksomhed	59
6.2.1.2 Kundeaccept	59
6.2.1.3 Personerne i virksomheden	59
6.2.1.4 Revisor som offentlighedens tillidsrepræsentant	60
6.2.1.5 Interne kontroller og forretningsgange	60
6.2.1.6 Regnskabsanalyse	60
6.2.1.7 Bilagsrevision	61
6.2.1.8 Stærkt revisionsbevis	62
6.2.1.9 Gennemgang af efterposter og posteringer tæt på status	62
6.2.1.10 Uforudsigelighed	62
6.2.2 Revisionshandlinger vedrørende resultatopgørelsen	63
6.2.2.1 Varesalg	63
6.2.2.1.1 Eksempler på besvigelser vedrørende varesalg	63
6.2.2.1.2 Revisionshandlinger, varesalg	63
6.2.2.2 Varekøb	65
6.2.2.2.1 Eksempler på besvigelser vedrørende varekøb	65

6.2.2.2 Revisionshandlinger, varekøb	65
6.2.2.3 Andre eksterne omkostninger	65
6.2.2.3.1 Eksempler på besvigelser vedrørende andre eksterne omkostninger	65
6.2.2.3.2 Revisionshandlinger, andre eksterne omkostninger	66
6.2.2.4 Løn	66
6.2.2.4.1 Eksempler på besvigelser vedrørende løn	66
6.2.2.4.2 Revisionshandlinger, løn	67
6.2.2.5 Afskrivninger	68
6.2.2.5.1 Eksempler på besvigelser vedrørende afskrivninger	68
6.2.2.5.2 Revisionshandlinger, afskrivninger	68
6.2.2.6 Renteindtægter/udgifter	69
6.2.2.6.1 Eksempler på besvigelser vedrørende renteindtægter/udgifter	69
6.2.2.6.2 Revisionshandlinger, renteindtægter/udgifter	69
6.2.2.7 Anlægsaktiver	70
6.2.2.7.1 Eksempler på besvigelser vedrørende anlægsaktiver	70
6.2.2.7.2 Revisionshandlinger, anlægsaktiver	70
6.2.2.8 Varelager	71
6.2.2.8.1 Eksempler på besvigelser vedrørende varelageret	71
6.2.2.8.2 Revisionshandlinger, varelager	72
6.2.2.9 Igangværende arbejder	73
6.2.2.9.1 Eksempler på besvigelser vedrørende igangværende arbejder	73
6.2.2.9.2 Revisionshandlinger, igangværende arbejder	73
6.2.2.10 Tilgodehavender fra salg og tjenesteydelser	74
6.2.2.10.1 Eksempler på besvigelser vedrørende tilgodehavender fra salg og tjenesteydelser	74
6.2.2.10.2 Revisionshandlinger, tilgodehavender fra salg og tjenesteydelser	74
6.2.2.11 Likvider	76
6.2.2.11.1 Eksempler på besvigelser vedrørende tilgodehavender fra salg og tjenesteydelser	76
6.2.2.11.2 Revisionshandlinger, likvider	76
6.2.2.12 Kapitalkonto	77
6.2.2.12.1 Eksempler på besvigelser vedrørende kapitalkonto	77
6.2.2.12.2 Revisionshandlinger, kapitalkonto	77
6.2.2.13 Kreditorer	78
6.2.2.13.1 Eksempler på besvigelser vedrørende kreditorer	78

6.2.2.13.2 Revisionshandlinger, kreditorer	78
6.2.2.14 Moms.....	79
6.2.2.14.1 Eksempler på besvigelser vedrørende moms	79
6.2.2.14.2 Revisionshandlinger, moms	79
6.3 Opsummering	80
7 Revisors rapportering	82
7.1 Revisionspåtegningen.....	82
7.2 Kommunikation med ledelsen.....	82
7.3 Meddelelsespligt i henhold til ISA 240.....	83
7.4 Rapporteringspligt i henhold til erklæringsbekendtgørelsen	83
7.5 Rapporteringspligt i henhold til revisorloven	83
7.3 Opsummering	84
8 God skik i erhvervsskandaler	85
8.1 IT Factory.....	85
8.1.1 Indledning.....	85
8.1.2 Besvigeren	86
8.1.3 Besvigelserne.....	87
8.1.4 Overholdelse af god skik.....	89
8.1.4.1 Kriseramte virksomheder/brancher	89
8.1.4.2 Kundeaccept	89
8.1.4.2 Omsætning/tilgodehavender	89
8.2 Memory Card.....	90
8.2.1 Indledning.....	90
8.2.2 Besvigeren	91
8.2.3 Besvigelserne.....	91
8.2.4 Overholdelse af god skik.....	91
8.2.4.1 Varelager	91
8.2.4.2 Ombytningsvarer	92
8.2.4.3 Defekte varer	92
8.2.4.4 Tilgodehavender	92
8.3 Genan	93
8.3.1 Indledning.....	93
8.3.2 Besvigeren	95

8.3.3 Besvigelserne.....	96
8.3.4 Overholdelse af god skik.....	96
8.3.4.1 Udviklingsomkostninger	96
8.3.4.2 Igangværende arbejder	97
8.3.4.3 Transaktioner med nærtstående parter:	97
8.3.4.4 Goodwill.....	97
8.3.4.5 Indirekte produktionsomkostninger	98
8.3.4.6 ulovligt aktionærlån.....	98
8.4 Opsummering.....	98
9 konklusion	99
10. Litteraturliste.....	102

1 Indledning

De seneste mange år har der været en del erhvervsskandaler, med store tab på samvittigheden. OW bunker meddelte konkurs i 2014, efter formodet bedrageri og tab på kontrakter. Ligeledes kan nævnes andre selskaber som Nordisk Fjer, hvor fiktive handler fandt sted. IT Factorys frontfigur Stein Bagger svindlede ligeledes med falske leasingkontrakter og Genans storaktionær, stod ligeledes bag regnskabsmanipulation og ulovlige aktionærlån.

Dette stigende antal af erhvervsskandaler er med til at skabe en utryghed i erhvervslivet. Selvom revisor gennem nøje planlægning og væsentlighedsvurderinger fastsætter revisionsrisikoen fornuftigt, så er det ikke ensbetydende med, at enhver besvigelse bliver opdaget. Det er nemlig oftest ledelsen eller medarbejdere i en organisation som først kommer til bekendtskab med besvigelser i virksomheden. Desuden kan der være forhold som kan gøre det særligt svært for revisor at opdage besvigelserne. Derfor kan revisor i realiteten have afgivet en erklæring uden modificeringer eller supplerende oplysninger, selvom der foregår besvigelser i virksomheden.

Ifølge en undersøgelse fra 2013, så havde 4 ud af 10 erhvervsledere mindre tillid til revisor end i 2008 (Speitzer, Morten 2013). Dette er med til at danne en forventningskløft mellem offentligheden og revisor. På den ene side er der offentlighedens forventninger, om at når revisor har afgivet en blank påtegning, så er regnskabet uden væsentlige fejl og mangler. På den anden side er der revisors egne forventninger til sig selv ud fra hvad der kræves af lovgivningen og god revisionsskik. Det er selvfølgelig ikke overraskende, at de seneste års erhvervsskandaler i kølvandet på finanskrisen har haft en stor betydning for revisorernes image (Speitzer, Morten 2013).

Der er her interessant at undersøge, hvorvidt revisor gør sit arbejde ordentligt, eller der er områder, hvor revisor kan forbedre sig.

1.1 Problemformulering

Problemformuleringen er inspireret af de seneste års store erhvervsskandaler, som har sat større fokus på revisors ansvar og pligter, og i særdeleshed i forbindelse med besvigelser. Det er interessant at undersøge, hvorvidt revisor har revideret i overensstemmelse med ”god skik” i udvalgte erhvervsskandaler.

Der ønskes derfor i afhandlingen at besvare følgende problemformulering:

Hvad er revisors ansvar og pligter i forbindelse med besvigelser, hvilke muligheder og redskaber har revisor for at forhindre eller opdage besvigelser og lever revisor op til ansvaret og pligterne i større erhvervsskandaler?

For at kunne besvare ovenstående problemformulering, så vil en række delspørgsmål indenfor udvalgte områder blive besvaret i rapporten.

Underspørgsmål

Hvad er besvigelser og hvilke besvigelser skal revisor være opmærksom på?

Hvem begår besvigelser?

Hvorfor begår mennesker besvigelser?

Hvad er revisors og ledelsens ansvar i forhold til besvigelser?

Hvilke muligheder har revisor for at forebygge og opdage besvigelser?

Lever revisor op til ansvaret og pligterne i forbindelse med erhvervsskandaler?

1.2 Model og metodevalg

Afhandlingen vil blive opbygget efter følgende struktur:

Kapitel 1: Problemformulering

Kapitel 2-4: Besvigelser

Kapitel 5-7: Revisors ansvar og pligter og muligheder i revisionsprocessen

Kapitel 8: Revisors ansvar i erhvervsskandaler

Kapitel 9: Konklusion

Kapitel 2-4 omhandler besvigelser. I disse afsnit vil besvigelser blive beskrevet, herunder hvem der begår besvigelser og hvordan de forekommer.

Afsnit 5-7 omhandler ansvar, pligter og muligheder i forbindelse med besvigelser. Her beskrives revisors ansvar og pligter, og hvordan revisor lever op til god revisionsskik. I denne forbindelse gennemgås hele revisionsprocessen med henblik på besvigelser, fra planlægning, til udførelse og til rapportering.

Afsnit 8 omhandler hvorvidt revisor har revideret i overensstemmelse med god skik i 3 udvalgte erhvervsskandaler.

Ud fra ovenstående dannes en konklusion på problemformuleringen.

1.3 Afgrænsning

Jf. ISA 240, så defineres besvigelser som henholdsvis ”misbrug af aktiver og ”regnskabsmanipulation”. Dette er de primære besvigelser, som afhandlingen fokuserer på, og der afgrænses dermed fra andre former for økonomisk kriminalitet.

Afhandlingen vil forholde sig til revisors professionelle ansvar/pligter i forhold til lovgivningen, herunder overholdelsen af god revisionsskik. Det juridiske erstatnings, straf og disciplinæransvar, vil derfor ikke blive behandlet i afhandlingen.

Revisors rapporteringspligt og revisors erklæring vil kun blive behandlet i et begrænset omfang.

Afhandlingen har fokus på en fuld revision, og afgrænser dermed fra udvidet gennemgang og review.

Væsentlighedsbegrebet er reguleret i ISA 320, og vil kun i begrænset omfang blive behandlet i afhandlingen.

2 Besvigelser

I dette afsnit vil besvigelserbegrebet blive gennemgået, hvilke besvigelser, der forekommer oftest og hvilke typer af besvigelser, som er relevante for revisor.

2.1 Definition af besvigelser

I forbindelse med revisors arbejde, skal revisor udforme en konklusion om hvorvidt årsregnskabet i alle væsentlige henseender er udarbejdet i overensstemmelse med den relevante begrebsramme. For at udforme denne konklusion, skal revisor konkludere, hvorvidt revisor har opnået en høj grad af sikkerhed for, at regnskabet som helhed er uden væsentlig fejlinformation, uanset om denne skyldes besvigelser eller fejl (ISA 700, 10 og 11). Forskellen mellem fejl og besvigelser findes, ved at se på, om den underliggende handling, der resulterer i fejlinformationen, er tilsigtet eller utilsigtet. Er handlingen tilsigtet, så er der tale om en besvigelse, og er handlingen utilsigtet, så er der tale om en fejl (ISA 240, 2).

Besvigelser defineres som: *”En tilsigtet handling af en eller flere personer blandt ledelse, den øverste ledelse, medarbejdere eller tredjeparter, der benytter vildledning for at opnå en uberettiget eller ulovlig fordel”*. (ISA 240, 11a)

Dermed har ISA 240 en klar entydig international forståelse for besvigelserbegrebet, og retter fokus mod revisors opdagelse af besvigelser i virksomheder. Da besvigelser er et bredt juridisk begreb, så beskæftiger revisor sig alene med besvigelser, der forårsager væsentlig fejlinformation i regnskabet. Der er to typer af tilsigtede fejlinformationer, der er relevante for revisor, og det er ”regnskabsmanipulation” og ”misbrug af aktiver”. Selvom revisor kan mistænke eller i sjældne tilfælde påvise besvigelser, så laver revisoren ikke juridiske vurderinger af, om der reelt er forekommet en besvigelse. (ISA 240, 3)

2.2 Typer af besvigelser

Indenfor begrebet besvigelser findes der lang række af besvigelser. Ifølge en international undersøgelse, hvor 6.000 respondenter blev adspurgt i en lang række lande, var de hyppigst forekommende besvigelser som følger: (PWC 2016)

1. Misbrug af aktiver
2. Cybercrime
3. Bestikkelse og korruption
4. Besvigelser i indkøbsafdelingen
5. Regnskabsmanipulation
6. ”Human ressource” besvigelser
7. Hvidvaskning af penge
8. IP krænkelse
9. Insiderhandel
10. Skattesvindel
11. Boliglån svindel
12. Krænkelser af konkurrencelovgivning
13. Spionage

Det fremgår af ovenstående, at de besvigelser, som de adspurgte virksomheder oplever mest er misbrug af aktiver, cybercrime, besvigelser i indkøbsafdelingen, bestikkelse og korruption og regnskabsmanipulation. ISA 240 sonderer imellem misbrug af aktiver og regnskabsmanipulation, da det er de besvigelser revisor oftest møder i sit daglige virke. 46 % af de adspurgte virksomheder i undersøgelsen havde oplevet, at deres

aktiver var blevet misbrugt, og 18 % af de adspurgte respondenter havde oplevet, at der var blevet manipuleret med deres regnskaber.

2.2.1 Regnskabsmanipulation

Regnskabsmanipulation involverer tilsigtede fejlinformationer, herunder udeladelser af beløb eller oplysninger for at bedrage regnskabsbrugere. Det kan være forårsaget af ledelsens bestræbelser på at styre indtjeningen for at narre regnskabsbrugere, ved at påvirke deres opfattelser af virksomheden med hensyn til virksomheden indtjening og lønsomhed. Denne styring af indtjeningen kan starte med små aktioner eller uhensigtsmæssige reguleringer af forudsætninger, og ændringer i ledelsens vurderinger. Pres og incitamenter kan øge disse tiltag til et omfang, hvor det fører til bedragerisk regnskabsaflæggelse. En sådan situation kan opstå på grund af pres til at opfylde markedets forventninger. I nogle virksomheder, kan ledelsen være motiveret til at reducere indtjeningen med et beløb for at minimere skat eller oppuste indtjeningen for at opnå en bankfinansiering. (ISA 240, A2)

ISA 240 opstiller en række punkter for hvordan regnskabsmanipulation kan opnås: (ISA 240, A3)

- Manipulation, forfalskning, dokumentfalsk eller ændring af bogføring eller underliggende dokumentation som danner grundlag for regnskabsudarbejdelsen
- Urigtige oplysninger i eller bevidste undladelser i regnskabet af begivenheder, transaktioner, eller andre vigtige oplysninger
- Bevidst forkert anvendelse af regnskabspraksis vedrørende beløb, klassifikation, præsentation, eller oplysning.

Regnskabsmanipulation involverer ofte den daglige ledelses tilsidesættelse af interne kontroller, som ellers synes at fungere effektivt. Besvigelser kan begås af ledelsen ved at tilsidesætte kontroller og bruge følgende teknikker (ISA 240, A4):

- Optage fiktive posteringer, især tæt på regnskabsårets afslutning for at manipulere driftsresultatet eller opnå andre målsætninger
- Uhensigtsmæssige tilpasninger af forudsætninger og skiftende vurderinger, brugt til at estimere saldi
- Fortie eller undlade at oplyse om forhold som kunne påvirke de registrerede beløb i regnskabet
- Deltagelse i komplekse transaktioner, der er struktureret til at fordreje den finansielle stilling eller økonomiske resultater i virksomheden
- Ændringer af registreringer og betingelser i relation til betydelige transaktioner

2.2.1 Misbrug af aktiver

Misbrug af aktiver omfatter tyveri af virksomhedens aktiver og bliver ofte begået af virksomhedens medarbejdere. Ofte drejer der sig om små pengebeløb, men i andre situationer, er der også tale om større millionbeløb. Det kan også være begået af ledelsen, hvor de dog er bedre i stand til at tilsløre eller skjule besvigelsen på måder, der er svære for revisor at opdage. Misbrug af aktiver kan opnås på flere måder:

- Begå underslæb med indbetalinger (f.eks. uretmæssig tilegnelse af indbetalinger fra debitorer eller omdirigere indbetalinger fra afskrevne konti til personlige bankkonti)
- Stjæle fysiske aktiver eller immaterielle rettigheder (f.eks. ved at stjæle fra varelageret til personlig brug eller til videresalg, stjæle skrot til videresalg og oplyse teknologiske data til en konkurrent mod betaling)
- Ved at forårsage en enhed til at betale for varer og tjenesteydelser, som ikke er modtaget. (f.eks. betalinger til fiktive leverandører, returkommission af leverandører betalt til virksomhedens indkøbere til gengæld for forhøjede priser, og betalinger til fiktive medarbejdere)
- Brug en virksomheds aktiver til personlig brug (for eksempel ved hjælp af virksomhedens aktiver som sikkerhed for et personligt lån eller et lån til en nærtstående)

Misbrug af aktiver er ofte ledsaget af falske eller vildledende registreringer eller dokumenter for at skjule, at aktiverne mangler eller har pantsat aktiverne uden behørig tilladelse. (ISA 240, A5)

2.3 Opsummering

I ovenstående er der blevet gennemgået besvigelserbegrebet og hvilke typer af besvigelser, som revisor møder i sit daglige virke.

Besvigelser defineres som ” *En tilsigtet handling af en eller flere personer blandt ledelse, den øverste ledelse, medarbejdere eller tredjeparter, der benytter vildledning for at opnå en uberettiget eller ulovlig fordel*”.

Der bliver begået mange besvigelser i verden. Her ligger både misbrug af aktiver og regnskabsmanipulation i top 5 over de mest begåede besvigelser.

Misbrug af aktiver omhandler tyveri af virksomhedens aktiver. Der er ofte tale om småbeløb, men kan også involverer store millionsummer.

Regnskabsmanipulation involverer tilsigtede fejlinformationer, herunder udeladelser af beløb eller oplysninger for at bedrage regnskabsbrugerne. Der kan være tale om manipulation, forfalskning, dokumentfalsk, ændring af bogføring eller bevidst anvendelse af regnskabspraksis. Regnskabsmanipulation involverer ofte ledelsen, da de er i stand til at tilsidesætte interne kontroller, og begå besvigelsen.

3 Besvigeren

Af kapitel 2 fremgik det hvilke besvigelser, som revisor skal rette sin professionelle skepsis mod. Dette afsnit omhandler hvem der begår besvigelser, og derudfra konstrueres en generel stereotyp af besviger.

3.1 Generelle kendetegn

Dette afsnit vil omhandle de generelle kendetegn, der er ved en besviger. Der tages udgangspunkt i PWC's undersøgelse fra 2016, PWC's undersøgelse fra 2014, KPMGS undersøgelse fra 2013, og KPMG's undersøgelse fra 2007.

Besvigelser begås i 46 % af tilfældene af en person, der sidder internt i virksomheden. Besvigelser begås på alle niveauer i en organisation. Mellemlederne er stærkest repræsenteret med 41 % af tilfældene, yngre medarbejdere står for 34 % af tilfældene og senior/topledelsen står for 20 % af tilfældene. (PWC, 2014) Besvigerne er oftest ansat i økonomiafdelingen (36 %), salgsfunktionen (32 %) og direktionen (11 %) (KPMG, 2007).

I 77 % af tilfældene er det en mand, der har begået besvigelsen. 39 % af besvigerne er mellem 31 til 40 år i, 27 % er mellem 41 til 50 år, og 17 % af besvigelserne er begået af personer, der er under 30 år. Mere end halvdelen (54 %) af besvigerne har en højere uddannelse (bachelorgrad, kandidatgrad, Ph.d. mv.). 24 % har en gymnasielignende uddannelse eller derunder (PWC, 2014)

Tidligere blev størstedelen (68 %) af alle besvigelser begået af besvigeren selv, hvor kun 32 % af besvigelserne blev begået af mere end én person (en sammensværgelse). Siden da, er andelen af sammensværgelser steget fra 32 % i 2007 til 61 % i 2011, og til hele 70 % i 2013. Der ofte tale om, at en intern person fra virksomheden samarbejder med en eller flere personer udenfor virksomheden. I 43 % af tilfældene involverer besvigelsen både personer i virksomheden og personer udenfor virksomheden og i 19 % af besvigelserne involverede besvigelsen én enkelt person i virksomheden, og én eller flere udenfor virksomheden. I de fleste af disse tilfælde, var det interne personer i virksomheden, der tog føringen, da de kendte til manglerne i de interne kontroller. (KPMG 2013)

29 % af besvigelserne bliver begået af personer der har været i virksomheden mellem 3 til 5 år, 24 % bliver begået af personer, der har været i virksomheden mellem 6 og 10 år, og 24 % har været ansat i virksomheden i mere end 10 år. (PWC 2014)

93 % af besvigelserne involverer mere end én transaktion, og i 42 % disse tilfælde var den gennemsnitlige værdi pr. transaktion mellem 6.768 og 338.420 kr. (KPMG, 2013). I 2007 involverede 35 % af besvigelserne mindre end 10 transaktioner, 14 % mellem 10 og 19 transaktioner, 19 % mellem 20 og 49 transaktioner og 15 % mellem 50 og 99 transaktioner (KPMG, 2007).

72 % af de begåede besvigelser strækkede sig over en 1 til 5 årig periode (33 % strækkede sig over en 1 til 2 årig periode, og 39 % strækkede sig over en 3 til 5 årig periode). (KPMG 2013)

3.2 Stereotypen

Ud fra ovenstående generelle kendetegn, kan der konstrueres en stereotyp på en besviger. Besvigeren er en mand mellem 31 og 40 år, der har været ansat i virksomheden i mere end 3 år i en (mellem)lederposition (oftest i økonomi- eller salgsafdelingen). Besvigeren har en høj uddannelse og samarbejder ofte med en eller flere personer udenfor virksomheden om at begå besvigelsen.

3.3 Psykopaten

Udover den almindelige besviger, så findes der også nogle afvigere, som kan være særligt svære at afsløre, nemlig erhvervslivets psykopater. Det antages, at omkring 2-4 % af alle mænd er psykopater, mens kun 1 % af kvinder, er det.

Det der gør psykopaten unik er, at dens karaktertræk ofte medfører en opførsel, som er i konflikt med de generelle normer og regler i samfundet. Følelsesmæssigt, så mangler psykopaten samvittighed, mangler empati og ansvarsfølelse. Socialt, har personen dårligt selvbeherskelse, asocial opførsel som ung og voksen. Psykopaten er impulsiv, mangler mål i livet og er uansvarlig. Desuden er psykopaten overfladisk og uærlig og har en storladne selvforståelse. (Rasmussen, Bent Warming m.fl. 2015) Revisor bør skærpe sin skepsis overfor kunder med disse personlighedstræk.

3.4 Opsummering

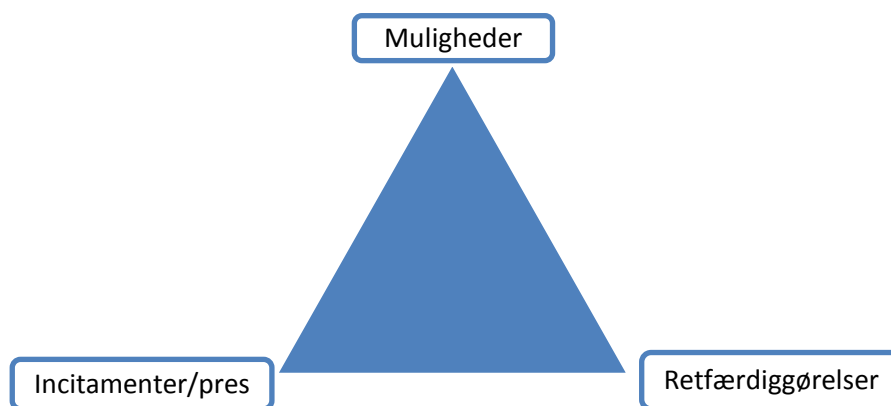
Besvigelser bliver begået af ansatte på alle niveauer i virksomheden. Den stereotype besviger, er en mand ”med psykopatiske træk” mellem 31 og 40 år, der har været ansat i virksomheden i mere end 3 år. Besvigeren har en høj uddannelse og samarbejder ofte med en eller flere personer udenfor virksomheden om at begå besvigelsen. Det er ofte tilfældet, at der er flere om at begå besvigelsen (sammensværgelse).

4 Besvigelserisikofaktorer (Hvorfor begår mennesker besvigelser?)

Efter at have beskrevet de mest almindelige former for besvigelser, og hvem der begår besvigelser, så vil der i dette afsnit foretages en gennemgang af, hvorfor mennesker egentlig bliver drevet til at begå besvigelser? Besvigelser forekommer, når der er fastlagte risikofaktorer til stede. Besvigelserisikofaktorer er begivenheder eller forhold som indikerer et incitament eller pres (motivation) eller giver en mulighed (kapacitet) for at begå besvigelser (ISA 240, 11a). Først vil risikofaktorerne ved den almindelige besvigelsestrekantholdning blive gennemgået, og dernæst udvides den oprindelige trekant til en ny besvigelsestrekantholdning, med henblik på at give revisor et stærkere redskab til at opdage besvigelser, fastsætte revisionsrisikoen og til at forklare, hvorfor besvigeren begår denne handling.

4.1 Besvigelsestrekantholdningen

Donald Cressey var kriminolog, hvis forskning gik ud på at finde ud af, hvad der driver mennesker til at begå besvigelser. Han udviklede en teori, som går ud på at tre risikofaktorer skal være til stede før en besvigelse forekommer. De tre faktorer er: 1: incitamenter /pres, 2: muligheder og 3: retfærdiggørelse. Disse tre faktorer er også kendt som besvigelsestrekantholdningen, og fremgår af nedenstående figur:



Figur 1: Cresseys besvigelsestrekantholdning (egen tilvækst)

I nedenstående afsnit bliver de tre overordnede risikofaktorer beskrevet, og særligt, er der eksempler på risikofaktorer indenfor både regnskabsmanipulation og misbrug af aktiver. Selvom risikofaktorerne dækker en bred vifte af situationer, så er det kun eksempler, og derfor vil revisor i sit arbejde kunne identificere yderligere eller andre risikofaktorer.

4.1.1 Incitamenter/pres

Første besvigelserfaktor er incitament/pres, og den definerer, hvad der motiverer besvigeren til at begå besvigelser. Cressey argumenterede for, at en person skal have et bestemt finansielt problem, som ikke er

delt med andre "unsharable problems", før der er et incitament/pres til at begå besvigelser. Besvigeren kan ikke løse dette problem gennem lovlige midler, så besvigeren begår en ulovlig handling gennem f.eks. misbrug af aktiver eller regnskabsmanipulation for at løse, eller forsøge at løse dette problem. Cressey gav 6 eksempler på "unsharable problems": (Rasmussen, Bent Warming m.fl. 2015)

1. Økonomiske problemer
2. Personlige fejltagelser
3. Fejlslagne forretninger
4. Fysisk isolation
5. Statusambition
6. Arbejdsgiver-/arbejdstagerforhold - manglende anerkendelse

Økonomiske problemer har historisk set været et stort incitament til at begå besvigelser. Det kan være at personen ikke kan betale sin gæld, eller regninger, og i kraft af den status personen har, er det for skamfuldt at fortælle nogen om dette problem. Dermed vælger personen i stedet for at tale om problemet, at løse problemet med besvigelser.

Betroede personer kan ligeledes have svært ved at dele problemer, som er opstået som følge af personlige fejltagelser som tab på gearede aktieinvesteringer, tab gennem spillelidenskab, stort pengeforbrug mv., og dette kan også medføre besvigelser i det skjulte.

"Unshareable" problemer kan ligeledes opstå som følge af fejlslagne forretninger, pga. f.eks. konjunkturedgang. Personen har ikke lyst til at dele dette problem med andre f.eks. på grund af vrede eller skam. For at bevare ansigtet og løbe en risiko, begår personen besvigelser for at forsøge at løse problemet.

Nogle personer kan også følge sig så fysisk isoleret fra alle de personer, som de kender eller stoler på. Selvom de egentlig gerne vil dele deres problemer med betroede personer, så kan de ikke, fordi de ikke har nogen i nærheden af dem.

En anden form for "unshareable problem" kan opstå når en person ikke længere føler at den økonomiske formåen rækker til at opretholde den status og levevis, som de ellers føler, at de tilhører og bør opretholde. For at leve op til sin statusambition, så kan de være presset til at forbedre den økonomiske formåen ved at begå besvigelser.

”Unshareable” problemer kan endvidere opstå hvis en arbejdstager føler en manglende anerkendelse fra arbejdsgivers side, og arbejdstager ikke føler, at han/hun kan lave om på det. Det kan være utilfredshed med status, lønniveau, arbejdspress eller at de ikke føler sig værdsat.

(Rasmussen, Bent Warming m.fl. 2015)

4.1.1.1 Incitament/pres i forbindelse med regnskabsmanipulation

ISA 240 bilag 1 nævner følgende overordnede eksempler på risikofaktorer, som indikerer et pres eller incitament til at begå regnskabsmanipulation:

- Skærpede konjunkturmæssige eller branchemæssige vilkår
- Forventningspres fra virksomhedens omgivelser, herunder finansieringspartnere
- Selskabsledelsens private økonomi trues af virksomhedens dårlige resultat
- Firmainternt pres fra øverste ledelse til underliggende ledelsesniveauer

I det følgende uddybes eksemplerne på risikofaktorer.

4.1.1.1.1 Skærpede konjunkturmæssige eller branchemæssige vilkår

Virksomhedens finansielle stabilitet eller indtjening kan være truet af økonomiske, branchemæssige eller driftsmæssige forhold. Det ydre pres kan f.eks. komme fra, at virksomheden oplever en intens konkurrence på markedet eller mætning af markedet, som har resulteret i faldende profitmargener. Der kan ligeledes være et pres på virksomheder, som er særligt sårbare overfor hurtige ændringer, såsom ændringer i teknologi, produkt forældelse eller rentesatser. Det ydre pres kan også stamme fra at virksomheden oplever væsentlige fald i kundeefterspørgslen, og der er et stigende antal konkurser i branchen, som kan medfører betydelige økonomiske konsekvenser. Det ydre pres kan også stamme fra, at virksomheden igennem længere tid har haft driftsmæssige tab, som indikerer en eventuel konkurs, overtagelse af pant eller fjendtlig overtagelse. Ydermere kan virksomheden være presset i forbindelse med, at der skal anvendes nye regnskabsmæssige krav eller anvendes nye krav i lovgivningen eller reguleringen.

Indikatorer for at regnskabsmanipulation har fundet sted i forbindelse med ydre forhold er f.eks. indikeret ved, at virksomheden har haft vedvarende negative pengestrømme fra driften eller manglende evne til at generere pengestrømme fra driften, samtidig med, at der rapporteres om stor indtjening og vækst i indtjeningen. Derudover kan hurtig vækst eller usædvanlig indtjening sammenlignet med branchens virksomheder indikere, at regnskabsmanipulation har fundet sted.

4.1.1.1.2 Forventningspres fra virksomhedens omgivelser, herunder finansieringspartnere

Der lægges et usædvanligt pres på den daglige ledelse for at opfylde krav eller forventninger fra tredjeparter. Dette kan være på grund af investeringsanalytikere, institutionelle investorer, væsentlige kreditorer eller andre eksterne parter forventninger (til tider urimeligt aggressive eller urealistiske forventninger) til rentabilitet eller trend niveau, som f.eks. kan være skabt af ledelsen i optimistiske pressemeddelelser eller årsregnskabsmeddelelser. Det kan også være, at virksomheden for at forblive konkurrencedygtige bliver presset mht. at opnå yderligere finansiering i form af gæld eller egenkapital, herunder finansiering af større forsknings- og udviklingsinvesteringer eller kapitalinvesteringer (anlægsinvesteringer). Virksomheden kan ligeledes være presset af deres begrænsede evne til at opfylde fondsbørsforpligtelser eller forpligtelser i forbindelse med gældsafvikling eller opfyldelse øvrige lånevilkår. Ydermere kan ledelsens føle sig presset, hvis virksomheden ikke klarer sig så godt, og rapportering af de økonomiske resultater, kan have opfattede eller reelle negative virkninger på betydelige igangværende transaktioner, såsom virksomhedssammenslutninger eller opnåelse af kontrakter.

4.1.1.1.3 Selskabsledelsens private økonomi trues af virksomhedens dårlige resultat

Når tilgængelig information indikerer at ledelsen eller den øverste ledelses personlige finansielle situation er truet af virksomhedens finansielle resultater. F.eks. hvis ledelsen har betydelige økonomiske interesser i virksomheden. Det kunne også være hvis en væsentlig del af deres aflønning (f.eks. bonusordninger, aktieoptioner, og aftaler om overskudsdeling) er afhængig af, at aggressive målsætninger for aktiekurser, driftsresultater, den økonomiske stilling eller pengestrømme opfyldes. Ledelsen kan ligeledes have stillet private garantistillinger for virksomhedens gæld.

4.1.1.1.4 Firmainternt pres fra øverste ledelsen til underliggende ledelsesniveauer

Desuden kan den øverste ledelse lægge et usædvanligt stort pres på den daglige ledelse eller ansatte med driftsansvar til at opfylde økonomiske målsætninger, herunder salgs eller afkastbaserede incitamentsmål.

4.1.1.2 Incitamenter/pres i forbindelse med misbrug af aktiver

ISA 240 nævner følgende risikofaktorer, som kan medføre at en besviger føler et pres eller har et incitament til at misbruge virksomhedens aktiver.

- Private økonomiske forpligtelser
- Modsætningsforhold mellem virksomheden og ansatte

I det følgende uddybes eksemplerne på risikofaktorer.

4.1.1.2.1 Private økonomiske forpligtelser

Når private økonomiske forpligtelser lægger et pres på den daglige ledelse eller medarbejdere med adgang til likvide midler eller andre aktiver, der er udsatte for tyveri, til at misbruge aktiver.

4.1.1.2.2 Modsætningsforhold mellem virksomheden og ansatte

Når der opstår modsætningsforhold mellem virksomheden og ansatte med adgang til likvide midler eller andre aktiver, der er udsatte for tyveri, motiverer det de ansatte til at misbruge de pågældende aktiver. Modsætningsforhold kan være fremkaldt af, at den ansatte kender til eller kan regne ud, at han/hun bliver afskediget i den nærmeste fremtid. Det kan ligeledes være fremkaldt af, at den ansatte kender til eller kan forudsige ændringer i strukturen af lønninger og personalegoder. Til sidst kan det være fremkaldt af, at der er manglende sammenhæng mellem forfremmelser, aflønning eller andre belønninger og forventninger herom.

4.1.2 Muligheder

Den anden risikofaktor i besvigelsestrekanten er den erkendte mulighed for at begå besvigelsen og dermed løse sit skjulte problem ”unsharable problem”. En person i en betroet stilling kan f.eks. have kendskab til mangler i den interne kontrol eller mener at intern kontrol kan tilsidesættes, og kan derfor begå besvigelser med en lav risiko for at blive afsløret. I en undersøgelse foretaget af KPMG i 2013 fremgår det, at 18 % af besvigerne begik besvigelser ”fordi de kunne” begå besvigelsen (KPMG, 2013).

4.1.2.1 Muligheder i forbindelse med regnskabsmanipulation

ISA 240 nævner risikofaktorer, der gør det muligt for en besviger at udføre regnskabsmanipulation:

- Virksomhedens art eller omgivelser
- Ineffektiv overvågning
- Komplex eller ustabil organisationsstruktur
- Mangelfulde interne kontroller

I det følgende uddybes eksemplerne på risikofaktorer.

4.1.2.1.1 Virksomhedens art eller omgivelser

Virksomhedens art eller dens aktiviteter giver muligheder for at begå regnskabsmanipulation. Dette kan skyldes, at virksomheden har betydelige transaktioner med nærtstående parter uden for virksomhedens normale forretningsområde eller med nærtstående parter, der ikke revideres eller revideres af et andet revisionsfirma. Det kan også skyldes en stærk finansiel tilstedeværelse i eller evne til at dominere en bestemt industrisektor, således at leverandører og kunder kan påtvinges betingelser, der kan resultere i

urimelige transaktioner eller transaktioner, der ikke fungerer på markedsvilkår. (armslængdevilkår) Det kan desuden skyldes, at aktiver, passiver, indtægter eller omkostninger er baseret på væsentlige skøn, som involverer subjektive vurderinger eller usikkerheder, som er vanskelige at underbygge. Derudover kan det skyldes at virksomheden har betydelige, usædvanlige eller meget komplekse transaktioner, som rejser vanskelige spørgsmål om "indhold frem for formalia", især når de forekommer tæt på status. Det kan også skyldes, at virksomheden har betydelige driftshandlinger, der er placeret eller udført over internationale grænser i jurisdiktioner med et andet forretningsklima og en anden kultur. Det kan skyldes at virksomheden anvender mellemmand, uden at have nogen klar forretningsmæssig begrundelse. Til sidst kan det skyldes at virksomheden har betydelige bankkonti eller dattervirksomheder eller filialer i jurisdiktioner med lav beskatning, uden nogen form for forretningsmæssig begrundelse herfor.

4.1.2.1.2 Ineffektiv overvågning

Overvågningen af den daglige ledelse er ineffektiv i virksomheden. Dette kan være som konsekvens af, at den daglige ledelse er domineret af en enkelt person eller af en lille gruppe (i en "ikke-ejerledet" virksomhed) uden kompenserende kontroller. Det kan også være som konsekvens af, at den øverste ledelses tilsyn med regnskabsaflæggelsesprocessen og intern kontrol er ineffektiv.

4.1.2.1.3 Kompleks eller ustabil organisationsstruktur

Virksomheden har en kompleks eller ustabil organisationsstruktur. Dette kan f.eks. komme til udtryk ved, at det er vanskeligt at afgøre, hvilken organisation eller hvilke personer, der har bestemmende indflydelse i virksomheden. Det kan også komme til udtryk ved, at der er en alt for kompleks organisationsstruktur med usædvanlige juridiske enheder eller en usædvanlig ledelsesstruktur. Det kan ydermere komme til udtryk ved, at der ofte er udskiftning af personalet blandt de juridiske rådgivere eller i den øverste ledelse.

4.1.2.1.4 Mangelfulde interne kontrolkomponenter

Virksomhedens interne kontrolkomponenter er mangelfulde. Dette kan være som følge af, at der er en utilstrækkelig overvågning af kontroller, herunder programmerede kontroller og kontroller med regnskabsaflæggelse. Det kan også være som følge af, at der er en stor udskiftning eller beskæftigelse af regnskabs-, intern revisions- eller informationsteknologisk personale, der ikke er effektive. Desuden kan det være som følge af, at regnskabs- og informationssystemer, der ikke er effektive, herunder situationer, der involverer betydelige mangler i intern kontrol.

4.1.2.2 Muligheder i forbindelse med misbrug af aktiver

ISA 240 nævner risikofaktorer, der gør det muligt for en besviger at misbruge virksomhedens aktiver:

- Aktivernes karakteristika eller omstændigheder

- Utilstrækkelig intern kontrol

I det følgende uddybes eksemplerne på risikofaktorer.

4.1.2.2.1 Aktivers karakteristika eller omstændigheder

Visse karakteristika eller omstændigheder i virksomheden kan gøre aktiver mere udsatte for misbrug. Eksempelvis øges muligheden for misbrug af aktiver, når der er en tilstedeværelse af store kontantbeløb eller når personer håndterer store kontantbeløb. Lagervarer af høj værdi, der fysisk er små, let omsættelige eller mangler fysisk identifikation af ejerforholdet, er også udsatte for tyveri. Derudover vil tilstedeværelsen af nemt konvertible aktiver, såsom ihændehaverobligationer, diamanter eller computerchips, øge risikoen for misbrug af aktiver. Endvidere vil virksomheder med små anlægsaktiver, der er let omsættelige, eller mangler en observerbar identifikation af ejerskabet, være særligt udsat for misbrug af aktiver.

4.1.2.2.2 Utilstrækkelig intern kontrol

En utilstrækkelig intern kontrol med aktiver kan øge risikoen for misbrug. Eksempelvis kan misbrug af aktiver forekomme ved utilstrækkelig funktionsadskillelse eller uafhængig verifikation. Det kan også forekomme ved utilstrækkelig overvågning af seniorledelsens udgifter, såsom refusioner af rejseudgifter og andre tilbagebetalte udlæg. Derudover kan misbrug forekomme når den daglige ledelse føre en utilstrækkelige overvågning af medarbejdere med ansvar for aktiver. Hvis virksomheden ikke har undersøgt ansøgere tilstrækkeligt, der som ansatte får adgang til aktiver, så kan det også medføre en risiko.

Endvidere kan en utilstrækkelig registrering af aktiver, et utilstrækkeligt system vedrørende autorisation og godkendelse af transaktioner, og utilstrækkelige fysiske sikkerhedsforanstaltninger ved likvide midler, investeringer, lager eller anlægsaktiver, medføre en særlig risiko for misbrug af aktiver. Mangel på fuldstændige og rettidige afstemninger af aktiver og mangel på rettidig og passende dokumentation for transaktioner, f.eks. for krediteringer ved returvarer.

Der er også en forøget risiko, hvis ansatte, der udfører centrale kontrolfunktioner, ikke har nogle obligatoriske ferier, og der kan derfor være manglende kontroller i visse perioder. Hvis den daglige ledelse har et utilstrækkeligt kendskab til IT, så kan det give medarbejdere med stort kendskab til informationsteknologi mulighed for misbrug. Utilstrækkelig adgangskontroller ved automatisk genererede registreringer, herunder kontrol med og gennemgang af computerens systemlog.

4.1.3 Retfærdiggørelser

Sidste faktor der skal være til stede er, at besvigeren skal kunne være i stand til at rationalisere (retfærdiggøre) at begå besvigelser. Nogle personer besidder en holdning, karakter eller et sæt af etiske

værdier der retfærdiggør at de bevidst eller forsætligt begår en uærlig handling. Dog kan selv ærlige mennesker også begå besvigelser i et miljø, der lægger et vist pres på dem. (ISA 240, A1) Det handler fra besvigerens side om at finde en moralsk subjektiv undskyldning for at begå besvigelsen, såsom: "jeg får for lidt i løn", "jeg betaler pengene tilbage", "jeg fortjener det, ledelsen er ligeglad" mv. Ifølge en undersøgelse foretaget af KPMG i 2013, så retfærdiggjorde 17 % af besvigerne deres handling med, at de var vrede, 14 % følte sig underbetalte, 13 % følte sig undervurderet, 7 % gjorde det af frygt. Desuden følte 36 % af besvigerne sig overlegne i forhold til andre, og derfor havde ret til at begå handlingen.

4.1.3.1 Indikatorer for retfærdiggørelser i forbindelse med regnskabsmanipulation

ISA 240 nævner en række indikatorer for, at retfærdiggørelser kan finde sted, som til dels er risikofaktorer i forbindelse med at vurdere ledelsens integritet.

I det følgende uddybes risikofaktorer i forbindelse med ledelsens integritet, som indikerer, at der finder retfærdiggørelser sted:

4.1.3.1.1 Ledelsens integritet

Hvis den daglige ledelses kommunikation, implementering, understøttelse eller gennemtvingelse af virksomhedens værdier eller etiske standarder er ineffektiv, så kan medarbejderne tolke selv, og eventuelt retfærdiggøre besvigelser ud fra egne værdier. Den daglige ledelsen kan også kommunikere upassende værdier eller etiske standarder til de ansatte. Der kan også være medlemmer af ledelsen uden for regnskabsfunktionerne, som har en overdreven deltagelse i eller optagethed af valg af regnskabspraksis eller udøvelse af betydelige skøn. Hvis virksomheden er kendt for at overtrædelser af børsregler eller anden lovgivning og øvrig regulering. Den daglige ledelse kan ligeledes have et stærkt fokus på at fastholde eller forøge virksomhedens aktiekurs eller dens indtjenings-trend. Desuden kan ledelsen have en praksis, hvorefter den daglige ledelse over for analytikere, kreditorer eller andre tredjeparter forpligter sig til at leve op til aggressive eller urealistiske fremskrivninger. Derudover er en risikofaktor, at den daglige ikke rettidigt har udbedret kendte betydelige mangler i de interne kontroller. Der kan også være en interesse hos den daglige ledelse i anvendelse af upassende metoder til minimering af rapporteret indtjening af skattemæssige årsager. Ledelsen kan desuden vurderes at have en lav moral. Der kan desuden være uoverensstemmelser mellem aktionærer i en virksomhed med begrænset ejerkreds. Den daglige ledelse kan ligeledes gentagne gange have forsøgt at retfærdiggøre upassende regnskabsmetoder under henvisning til væsentlighed. Til sidst kan der være et anspændt forhold mellem den daglige ledelse og den nuværende eller tidligere revisor.

4.1.3.2 Indikatorer for retfærdiggørelser i forbindelse med misbrug af aktiver

I det følgende uddybes risikofaktorer, som indikerer, at retfærdiggørelser kan finde sted i forbindelse med misbrug af aktiver:

4.1.3.2.1 Ledelsens integritet

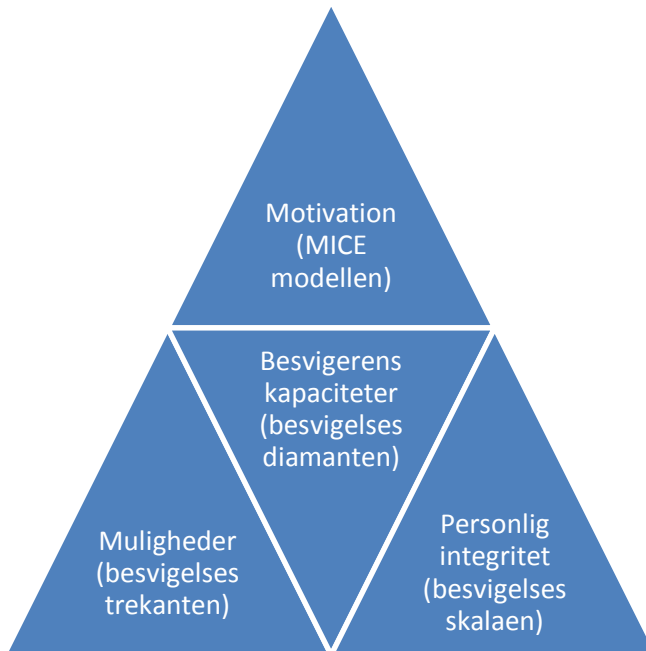
Ledelsen ignorerer behovet for at overvåge eller reducere risici i relation til misbrug af aktiver og ignorerer intern kontrol vedrørende misbrug af aktiver, eller undlader at udbedre kendte mangler i intern kontrol. Desuden kan ledelsen have en tolerance overfor småtyveri, som er upassende.

4.1.3.2.2 Ændring af adfærd eller livsstil

Ændringer i adfærd eller livsstil, kan være tegn på, at aktiver er blevet misbrugt.

4.2. Den nye besvigelsestrekant

Selvom Cresseys besvigelsestrekant er bakket op af "The AICPA's Auditing Standards Board" (ASB) og "International Audit & Assurance Standards Board" (IAASB), så mener flere kritikere (Albrecht et al. 1984, Wolfe and Hermanson 2004, Kranacher, et al. 2010 og Dorminey et al. 2010) at den oprindelige besvigelsestrekant er utilstrækkelig alene i forhold til at forhindre, forebygge og opdage besvigelser. Et af kritikpunkterne går på, at besvigelsestrekanten ikke alene kan forklare hvorfor mennesker begår besvigelser. Dette skyldes at besvigerens kapaciteter (evner) i forhold til at begå besvigelser bliver ignoreret og faktorerne retfærdiggørelse og pres/incitament kan være svære for revisor at observere i praksis. (Kassem, R. and Higson, A.W., 2012) Desuden behøver en person med psykopatiske tendenser ikke nogle retfærdiggørelser for at begå besvigelser, men skal egentlig bare have muligheden og motivationen for at kunne begå besvigelsen. Derfor er der udviklet en ny besvigelsestrekant, som eksterne revisorer kan overveje når de fastsætter besvigelserisikoen. Den nye besvigelsestrekant fremgår af nedenstående figur:

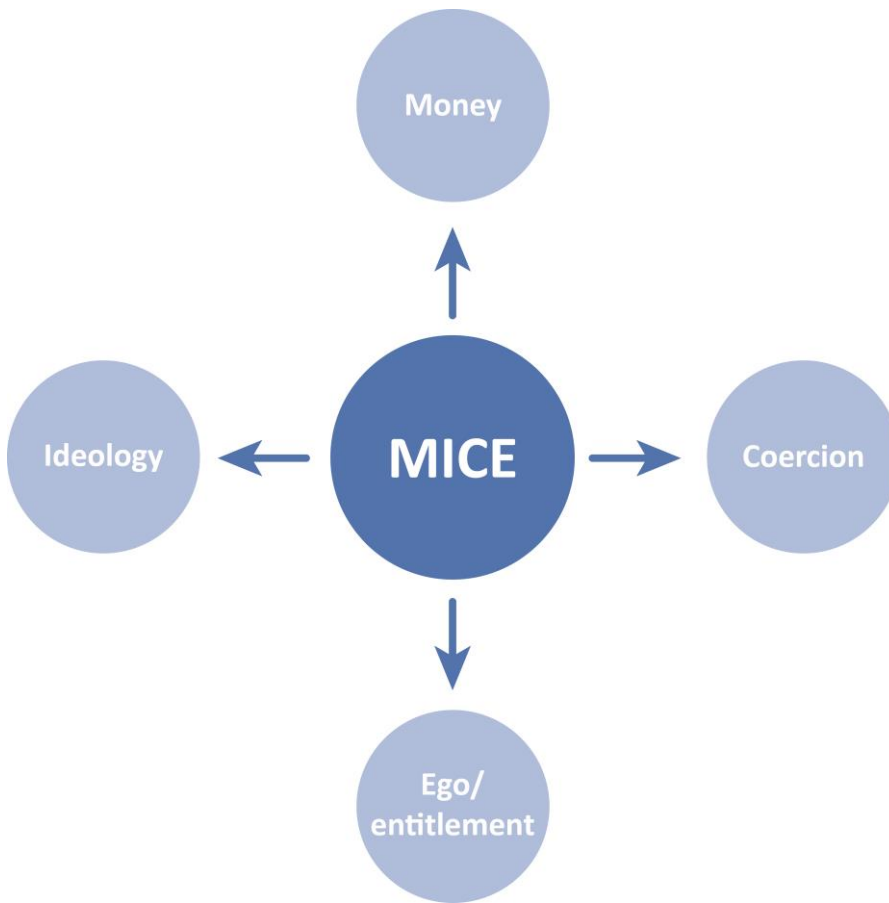


Figur 2: Den nye besvigelsestrekanter (egen tilvirkning)

Den nye besvigelsestrekanter er en udvidelse af besvigelsestrekanter, og indeholder besvigelserfaktorerne: muligheder, motivation, kapaciteter og personlig integritet, som er implementeret ud fra både ældre og nyere modeller indenfor besvigelsesteori. Når disse faktorer er til stede, så er der en stor risiko for at besvigelser forekommer. I følgende afsnit vil modellerne, som ligger til grund for den nye besvigelsestrekanter blive beskrevet.

4.2.1 Motivation (MICE modellen)

Kranacher, et al. introducerede i 2010 en såkaldt "MICE" model. Kranacher et al. fastslår, at den klassiske trekant forenkler motivationerne bag besvigelser (Henderson, Perry M. 2013). Desuden har flere besvigelsessager vist, at personer ikke behøver skjulte problemer "unsharable problems" eller være under forventningspres for at begå besvigelser. Derfor foreslog de, at incitament/pres, som er en af siderne i besvigelsestrekanter, kan være mere passende udvidet og identificeret med akronymet: MICE der står for: Money (Penge), ideology (ideologi), Coercion (tvang), og ego. Dermed indeholder denne model både de finansielle og non-finansielle motivationsfaktorer:



Figur 3: MICE modellen (egen tilvirkning)

4.2.1.1 Money (penge)

Penge er et af de største motiver bag besvigelser. I en undersøgelse hvor man spurgte 596 besvigere, var motivationen for den begåede besvigelse i 42 % af tilfældene drevet af ren og skær grådighed efter mere velstand (penge). Grådighed afspejler et højere niveau af moralsk fordærv, er dermed en af de mest udbredte personlige egenskaber der driver besvigeren i tilfælde af besvigelser. Dette hænger ofte sammen med at besvigerne skal finansiere en ekstravagant, eller i det mindste meget komfortabel tilværelse, og behovet for penge bliver større og større. Når der er en svækkelse af interne kontroller og styring, kan almindelige mennesker blive modtagelige overfor grådighed. (KPMG, 2013) Nogle besvigere behøver altså ikke have unsharable problemer, eller være presset for at begå besvigelser, men har et begær efter grådighed (penge), som er umætteligt. Dermed dækker besvigelsesfaktoren ”penge” over både besvigere som er motiveret af ”unsharable” økonomiske problemer og forventningspres, men også grådighed.

Risikofaktorer i forbindelse med grådighed kunne være ledelsen eller medlemmer af ledelsen lever en særdeles ekstravagant tilværelse, på et højt niveau mht. bil, hus, beklædning mv. Desuden kunne der

hersker en kultur af grådighed i virksomheden, som medfører urealistiske forventninger til og/eller pres på ledelsen og ansatte.

4.2.1.2 Ideology (ideologi)

Ideologiske motivationsfaktorer retfærdiggør, at de kan stjæle penge eller deltage i besvigelser for at opnå noget større, der er i overensstemmelse med deres overbevisning (ideologi). Ideologi er ofte forbundet med skatteunddragelse, finansiering af terrorisme. I disse tilfælde føler besvigeren, at regeringen ikke har ret til hans eller hendes penge, eller det højere mål ifølge ideologiske årsager helliger midlet. (Henderson, Perry M. 2013)

Risikofaktorer i forbindelse med ideologi kunne være, at ansatte har en skæv holdning til regnskabsaflæggelsen og anvendte metoder eller ansatte er imod at betale skat.

4.2.1.3 Coercion (tvang)

De fleste store besvigelser indebærer et element af tvang, hvor en person i en autoritær position som nævnt under besvigelседiamanten tilsidesætter interne kontroller og f.eks. presser underordnede til handlinger der letter eller skjuler ordningen. (Henderson, Perry M. 2013)

Risikofaktorer med hensyn til tvang kunne være, at tidligere ansatte har sagt op eller er blevet fyret, fordi de nægtede at udføre handlinger, som deres overordnede beordrede dem til. Ansatte i ledelsen har en meget dominerende adfærd og har en finger med i alle beslutninger

4.2.1.3 Ego/entitlement (ego/berettigelse)

Ego behovet det behov man har for at være et unikt menneske, eller behovet for at præstere, hævde sig, have ansvar og indflydelse (status). Desuden omfatter det behovet for at blive påskønnelse og få ros af andre (Folkmann, Bo 2011). Ego eller berettigelse er sammen med penge, et af de største motiver for at begå besvigelser. Besvigerne kan f.eks. ikke lide at miste sit omdømme eller magtposition foran deres samfund eller familier. Dette sociale pres kan være et motiv til at begå svigagtig handling bare for at bevare deres ego. (Kassem, R. and Higson, A.W. 2012) Det kan også være, at besvigeren er sikker på, at de har evnerne til at skjule besvigelsen, eller kan snakke sig ud af det. Besvigerens position eller virksomhedskulturen kan også få dem ofte til at føle, at de er berettiget til at begå besvigelsen. (Henderson, Perry M. 2013) At ego/berettigelse er en stor motivationsfaktor fremgår ligeledes af en undersøgelse foretaget af KPMG i 2013. Her fremgår det, at 47 % af besvigerne begik besvigelser for egen personlig vinding (egoisme) og 36 % fordi de følte sig overlegne (KPMG, 2013).

Risikofaktor i forbindelse med ledelsens ego/berettigelse kan være, at medlemmer af ledelsen har tidligere udvist upassende adfærd for at blive anerkendt og beundret. Medlemmer af ledelsen kommer med upassende nedladende kommentarer til andre ansatte eller kunder, og lægger ikke skjul på, at de føler sig overlegne. Medlemmer af ledelsen går meget op i deres status udadtil, men behandler de ansatte dårligt og er ligeglad med status indadtil. Medlemmer af ledelsen er intolerante overfor kritik. Medlemmer af ledelsen er ude af stand til at kontrollere sit temperament, når der kommer kritik. Medlemmer af ledelsen opstiller urealistiske krav og mål til sig selv og virksomhedens ansatte. Ledelsen legitimerer sin manipulerende adfærd og dårlige behandling med, at det kræves af deres titel. Når alt går godt, så er medlemmer af ledelsen positive og charmerende, men går firmaet nedad bakke, så bliver de forfølgende, og skyder skylden på de ansatte eller andre. Bagvedliggende grunde til at personer er blevet afskediget eller har sagt op, indikerer upassende adfærd hos en eller flere personer i ledelsen.

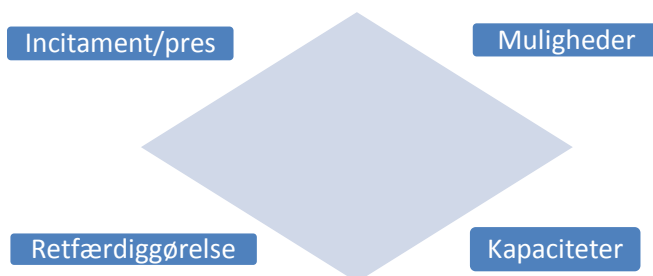
(Steen-Andersen, Anne Mette 2014) (Krarup, Henrik 2014)

4.2.2 Muligheder (besvigelsestrekanten)

Denne risikofaktor er videreført fra Cresseys besvigelsestrekant, og omhandler, at besvigeren har muligheden for at begå besvigelser som følge af manglende eller svage interne kontroller, manglende ledelseskontrol eller utilstrækkelig funktionsadskillelse. Da den er beskrevet tidligere henvises til afsnittet under den oprindelige besvigelsestrekant.

4.2.3 Kapaciteter (besvigelsesdiamanten)

I 2004 introducerede Wolfe og Hermanson besvigelsesdiamanten, som tilføjer besvigerens kapaciteter som et fjerde element til den klassiske besvigelsestrekant. Besvigelsesdiamanten fremgår af nedenstående figur:



Figur 4: besvigelsesdiamanten (Egen tilvirkning)

Denne model antyder, at selv om tre klassiske trekant elementer er til stede, vil besvigelser, især multimillionær regnskabs besvigelser, kunne ikke være foregået uden den rette person med den rigtige

personlighed og de rigtige kompetencer til at gennemføre besvigelsen. Modellen spørger, hvem der kan føre en besvigelsesmulighed til virkelighed. Forfatterne af denne model foreslår fire observerbare træk ved en besviger, i besvigelsessager som spænder over længere perioder og involverer store summer:

1. Autoritativ position eller funktion i organisationen
2. Evnen til forstå og udnytte regnskabssystemer og svage interne kontroller
3. Tillid til, at de ikke vil blive opdaget, eller hvis de bliver opdaget vil de nemt kunne komme ud af det (stort ego)
4. Evnen til at håndtere den stress der bliver skabt i en ellers god person, når de begår dårlige handlinger.

Denne model kræver at revisor observerer, vurderer og dokumenterer kapaciteterne ved topledere nøglepersoner og medarbejdere, som kunne udføre og skjule besvigelser. (Henderson, Perry M. 2013)

Personer med en høj uddannelse og indgående kendskab til mangler i de interne kontroller og forretningsgange, giver dem muligheder for at udvikle besvigelsesmetoder, der kan være svære at opdage, og derfor skal revisor især rette sin professionelle skepsis mod disse medarbejdere.

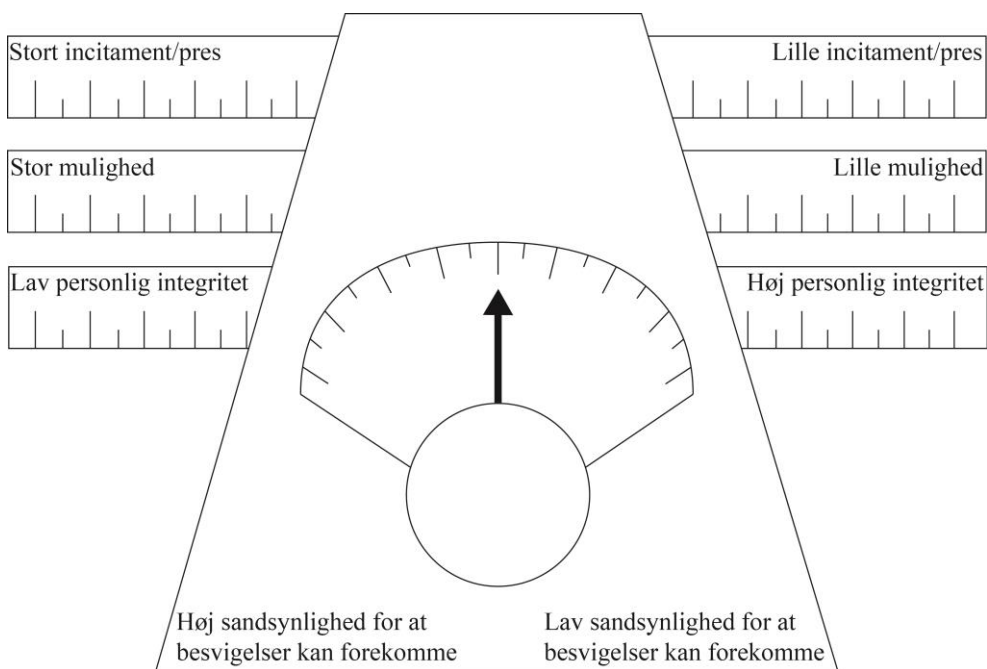
Besvigeren der oftest begår besvigelser er normalt den betroede leder eller medarbejder i økonomiafdelingen, som når besvigelsen bliver afsløret, er de fleste personer overrasket over, at finde opdage denne adfærd, der er helt ude af karakter. Disse besvigere har ofte en række tiltalende personlige egenskaber. I undersøgelsen foretaget af KPMG var 39 % af besvigerne højt respekteret, 35 % var venlige, 33 % var meget udadvendte, 23 % var anset for at være selvstændige businessmen og 22 % var anset for at være intellektuelle. Derfor er det svært at forestille sig, at det faktisk er disse egenskaber der kan hjælpe revisor med at identificere en person med en tilbøjelighed til besvigelser. (KPMG 2013)

4.2.4 Personlig integritet (besvigelsesskalaen)

I 1984 introducerede Albrecht et al. en besvigelsesskala, som er baseret på to faktorer fra besvigelsestrekanten, incitament/pres og muligheder, og derudover en anden faktor, som er personlig integritet, som netop anvendes i den nye besvigelsestrekant. Albrecht beskriver situationsbestemt pres som ”de umiddelbare problemer individer oplever inden for deres omgivelser, som regel høj personlig gæld eller økonomiske tab”. Muligheder for at begå bedrageri, beskriver Albrecht, kan være skabt af mangelfuld eller manglende interne kontroller, som beskrevet tidligere. Albrechts kritik af besvigelsestrekanten gik på, at man ikke let kan observere måden hvorpå en person kan retfærdiggøre sin handling overfor sig selv. Derfor mente han, at det mere hensigtsmæssigt at henlede opmærksomheden på personens/virksomhedens integritet, som er mere observerbar. Albrecht beskriver integritet som ”den

personlige etiske adfærdskode som personer anlægger sig”. Integritet er en persons evne og vilje til at handle selvstændigt, ærligt og redeligt uden uvedkommende eller upassende hensyntagen til nogen eller noget. I modsætning til retfærdiggørelse, kan revisor nemmere observere personers integritet gennem observation af en persons beslutninger, såvel som beslutningsprocessen. Derudover kan ledelsens/virksomhedens engagement i etisk beslutningstagning observeres, og dette kan bidrage til vurdere integriteten og dermed sandsynligheden for, at de ansatte begår besvigelser, herunder sandsynligheden for, at de ansatte kan retfærdiggøre sin handling, ud fra værdier og normer. (Kassem, R. and Higson, A.W., 2012) Eksempler på risikofaktorer (indikatorer for at retfærdiggørelser kan finde sted), som revisor kan overveje i forbindelse med at vurdere ledelsens integritet, er beskrevet tidligere i afsnittet om retfærdiggørelser.

Besvigelsskalaen fremgår af nedenstående figur.



Figur 5: besvigelsskalaen (egen tilvirkning)

Det fremgår af besvigelsskalaen, at når situationsbestemt pres og de opfattede muligheder er høje, og den personlige integritet hos en person er lav, så er det langt mere sandsynligt at besvigelser forekommer, end når det modsatte er tilfældet, og revisor skal her skærpe sin professionelle skepsis.

4.3 Opsummering

Når der bliver begået besvigelser, er der 3 risiko faktorer, der skal være til stede, for at besvigelsen kan begås, ifølge besvigelsestrekanter. Disse er incitament/pres, mulighed og retfærdiggørelse.

Incitament/pres indebærer, at personen skal have et motiv for at begå besvigelsen, f.eks. skærpede konjunkturmæssige eller branchemæssige vilkår, forventningspres fra virksomhedens omgivelser, private økonomiske problemer eller pres fra øverste ledelse. Besvigeren skal ligeledes have muligheden i form af svage interne kontroller eller muligheden for at tilsidesætte interne kontroller eller adgangen til virksomhedens aktiver. Sidste risikofaktor er retfærdiggørelse. Besvigeren skal kunne retfærdiggøre besvigelsen, f.eks. ved at overbevise sig selv om, at ledelsen er ligeglad eller at pengene bliver betalt tilbage.

Da der i samfundet findes de såkaldte ”afvigere”, i form af erhvervspsykopater, så er der udviklet en ny besvigelsestrekant med henblik også, at revisor kan fange den mere avancerede besviger, som ikke bliver motiveret af pres eller behøver at retfærdiggøre sin handling overfor sig selv. Denne model erstatter incitament/pres med motivation. Dette indebærer, at der både er finansielle motivationsfaktorer (penge) og non-finansielle motivationsfaktorer (tvang, ideologi og ego) med under motivationsfaktoren. Retfærdiggørelse erstattes med integritet, hvilket er mere observerbart for revisor. Desuden tilføjes besvigerens kapaciteter, da ingen besvigelse kan begås uden den rigtige besviger med de rigtige kompetencer.

5. Ledelsens og revisors ansvar i forbindelse besvigelser

Efter at have beskrevet hvem der begår besvigelser, hvordan de begår besvigelser og hvorfor de begår besvigelser, så er det på sin plads at beskrive ledelsens og revisors ansvar i forhold til besvigelser.

5.1 Ledelsens ansvar i forbindelse med besvigelser

Det primære ansvar i forbindelse med at forebygge og opdage besvigelser ligger hos den øverste ledelse og den daglige ledelse. Det er vigtigt at ledelsen lægger stor vægt på forebyggelse af besvigelser, hvilket kan reducere muligheden for at besvigelser finder sted og på at forhindre besvigelser, hvilket kan overbevise enkeltpersoner om ikke at begå besvigelser på grund af sandsynligheden for at blive opdaget og straffet. (ISA 240, 4)

5.2 Revisors ansvar i forbindelse med besvigelser

Revisor er ansvarlig for, at opnå en rimelig grad af sikkerhed for, at regnskabet som helhed er uden væsentlig fejlinformation, hvad enten denne skyldes besvigelser eller fejl (ISA 240, 5). Revisor har altså ikke et direkte ansvar for at opklare besvigelser som samlet set (sammen med hændelige fejl) er mindre end væsentlighedsgrænsen.

Revisor skal udføre revisionen i overensstemmelse med god revisionsskik, herunder udvise den hurtighed og nøjagtighed, som opgavens beskaffenhed tillader. Desuden skal revisor udvise integritet, objektivitet, fortrolighed, professionel adfærd, professionel kompetence og fornøden omhu ved udførelsen af opgaverne. (revisorloven § 16)

For at opnå en høj grad af sikkerhed, er revisor ansvarlig for at opretholde en professionel skepsis under hele revisionen, overveje ledelsens tilsidesættelse af interne kontroller procedurer og erkende det faktum, at revisionshandling der er effektive til at finde fejl, ikke nødvendigvis er effektive til at afsløre besvigelser. (ISA 240, 8) At revisor skal opretholde en professionel skepsis betyder, at under hele revisionen, og tage højde for, at der kan forekomme besvigelser, uanset tidligere erfaringer med ledelsen (ISA 240, 12). Medmindre revisor har grund til at tro det modsatte, så kan revisor acceptere registreringer og dokumenter som ægte (ISA 240, 13). Revisor skal undersøge uoverensstemmelser, ved inkonsistente svar fra daglig og øverste ledelse (ISA 240, 14). Kravene i ISA 240, er designet til at hjælpe revisor med at identificere og vurdere risiciene for væsentlig fejlinformation som følge af besvigelser og designe procedurer mv. der kan fange sådanne besvigelser. (ISA 240, 8)

Revisors overordnede målsætninger i forbindelse med besvigelse er: (ISA 240, 10)

1. at identificere og vurdere risici for væsentlig fejlinformation i regnskabet som følge af besvigelser
2. at opnå tilstrækkeligt og egnet revisionsbevis om de vurderede risici for væsentlig fejlinformation som følge af besvigelser, ved at udforme og gennemføre passende reaktioner; og
3. på passende vis reagere på besvigelser eller mistanker herom, som er konstateret under revisionen.

5.2.1 Revisionsrisikoen

Revisor kan dog ikke opnå absolut sikkerhed for, at regnskabet er uden væsentlig fejlinformation, hvilket skyldes:

- Revisionen efter ISA har iboende begrænsninger
- Sofistikerede omhyggeligt organiserede tiltag udformet for at skjule besvigelser
- Sammensværgelser
- De involverede personer anciennitet
- Ledelsens position

Enhver revision har nogle iboende begrænsninger, som skyldes f.eks. arten af den finansielle rapportering, arten af revisionshandling og behovet for, at revisionen skal udføres indenfor en rimelig tid og til en rimelig pris. (ISA 200, A45) De iboende begrænsninger, resulterer i, at det revisionsbevis, som revisor drager

konklusioner og baserer sin opfattelse på baggrund af, er mere overbevisende, end det er afgørende. Dette har især en betydning for væsentlig fejlinformation som følge af besvigelser.

Desuden er risikoen for ikke at opdage væsentlig fejlinformation, som følge af besvigelser højere end risikoen for ikke at opdage væsentlige fejlinformationer som følge af fejl. Dette kan skyldes, at besvigelserne kan involverer sofistikerede og omhyggeligt organiserede tiltag, som forsøges skjult, såsom forfalskning, bevidst undladelse af at registrere transaktioner, eller tilsigtede urigtige oplysninger som bliver afleveret til revisor.

Det kan desuden være endnu sværere at opdage besvigelserne når ordningerne ledsages af sammensværgelser.

Revisors mulighed for at opdage besvigelser afhænger ligeledes af hvor dygtig gerningsmanden er, hyppigheden af besvigelserne og omfanget af manipulationen, og hvor meget anciennitet de involverede personer har. Selvom revisor har identificeret mulige besvigelser, så kan det være vanskeligt at afgøre, om fejlinformationen skyldes en besvigelser eller en fejl.

(ISA 240, 6)

Risikoen for ikke at opdage væsentlig fejlinformation som følge af ledelsens bedrageri er større end hvis det er begået af andre medarbejdere. Dette skyldes at ledelsen direkte eller indirekte er i stand til at manipulere regnskaber, præsentere svigagtige finansielle informationer eller tilsidesætte kontrolprocedurer, som er beregnet til at undgå, at andre medarbejdere begår bedrageri. (ISA 240, 7)

På grund af ovenstående, så er der en uundgåelig risiko for, at væsentlig fejlinformation ikke bliver opdaget, selvom revisionen er nøje planlagt og udført efter ISA. Dette benævnes også revisionsrisikoen, som er risikoen for, at revisor udtrykker en forkert konklusion, når årsregnskabet indeholder væsentlig fejlinformation. Derudover er revisor udsat for risikoen for at udtrykke en forkert konklusion, når emneindholdet ikke indeholder væsentlig fejlinformation. Revisionsrisikoen kan udtrykkes med følgende formel:

$$\text{Revisionsrisikoen} = \text{Risikoen for væsentlige fejl (iboende risiko x kontrolrisiko)} \times \text{Opdagelsesrisikoen}$$

Revisionsrisikoen er altså risikoen for at der er væsentlig fejlinformation i regnskabet og opdagelsesrisikoen. Risikoen for væsentlig fejlinformation i regnskabet kan opdeles i den iboende risiko og

kontrolrisikoen. Den iboende risiko er muligheden for at en påstand om en transaktionsklasse, balancepost eller oplysning kan indeholde fejlinformation, som kan være væsentlig, enten individuelt eller sammen med andre fejlinformationer, før eventuelle kontroller tages i betragtning. Kontrolrisikoen er risikoen for, at fejlinformation som kan forekomme i en påstand om en transaktionsklasse, balancepost eller oplysning, enten individuelt eller sammenlagt med andre fejlinformationer, ikke forhindres eller opdages og rettet i rette tid af de interne kontroller. Opdagelsesrisikoen er risikoen for, at de procedurer der er udført af revisor for at reducerer revisionsrisikoen til et lavt niveau, ikke finder en fejlinformation, der eksisterer og kunne være væsentlige, enten individuelt eller sammen med andre fejlinformationer. (ISA 200, 13n)

5.3 Opsummering

Det primære ansvar for at forebygge og opdage besvigelser ligger hos ledelsen. Det er i denne forbindelse vigtigt, at ledelsen lægger stor vægt på forebyggelse af besvigelser, hvilket kan reducere muligheden for at ansatte begår besvigelser.

Revisor er ansvarlig for, at opnå rimelig sikkerhed for, at regnskabet ikke indeholder væsentlige fejl, hvad enten det er besvigelser eller fejl. De iboende begrænsninger ved en revision (stikprøver og skøn) har den betydning, at der er en risiko for væsentlige fejlinformation, og denne benævnes revisionsrisikoen.

Revisionsrisikoen består af den iboende risiko (risikoen for at væsentlige fejl opstår i virksomheden), kontrolrisikoen (risikoen for at de interne kontroller ikke forhindres eller rettes af den interne kontrol) og opdagelsesrisikoen (risikoen for at revisor ikke opdager væsentlige fejl).

Revisor skal reviderer i overensstemmelse med god revisionsskik, herunder udvise hurtighed, nøjagtighed, integritet, objektivitet, fortrolighed, professionel adfærd, professionel kompetence og fornøden omhu ved udførelsen af opgaverne. Revisor skal desuden opretholde en professionel skepsis under hele revisionen, og overveje ledelsens tilsidesættelse af interne kontroller.

6. Revisionsprocessen, med henblik på besvigelser

Revisors ansvar er at udføre revisionen i henhold til ISA’erne ved at overholde god skik og opretholde en professionel skepsis under hele revisionen, med henblik på at opnå en høj grad af sikkerhed for at regnskabet som helhed er uden væsentlig fejlinformation, hvad enten det skyldes besvigelser eller fejl. Dette stiller store krav til revisionsprocessen, og dette kapitel vil give et overblik over hvad god revisionsskik indebærer, og kan være med til at underbygge vurderingen af revisors overholdelse af god skik i erhvervsskandaler.

6. 1 Revisionsplanlægning

ISA kræver, at revisionen bliver planlagt korrekt. Hvis revisionen ikke er planlagt korrekt, så kan revisor risikere at afgive en forkert revisionsrapport eller foretage en ineffektiv revision. Planlægningsprocessen indeholder overordnet set følgende aktiviteter:

- Indledende opgaveaktiviteter
- Planlægningsaktiviteter

Ved at gennemgå følgende aktiviteter, så dannes et overblik over opgavens omfang, og der identificeres risici ved opgaven.

6.1.1 Indledende planlægningsaktiviteter

Revisor skal undergå følgende aktiviteter i starten af revisionsopgaven (ISA 300, 6):

- Udfører handlinger, med henblik på fortsættelse af klientforholdet og den konkrete revisionsopgave.
- Vurdere overholdelse af relevante etiske krav, herunder krav om uafhængighed
- Opnå forståelse for opgavens vilkår

6.1.1.1 Klientaccept- og fortsættelse

Den opgaveansvarlige partner skal være tilfreds med at passende procedurer om accept og fortsættelse af klientforhold og revisionsopgaver er blevet fulgt, og skal fastsætte, at konklusionerne i denne henseende er passende. (ISA 220, 12) Revisionsfirmaer kræves under omstændighederne at indhente de nødvendige oplysninger før de påtager sig en opgave hos en ny klient, når de beslutter om de skal overtage en eksisterende opgave, og når de skal påtage sig en ny opgave hos en eksisterende klient. Revisor skal indhente oplysninger om de vigtigste ejeres, nøglepersoner i ledelsens og den øverste ledelses integritet/omdømme. Derudover skal opgavepartneren vurdere om opgaveteamet er kompetent nok til at udføre opgaven, og har den nødvendige kapacitet, herunder tid og ressourcer til at klare opgaven. Desuden skal det vurderes om opgaveteamet kan overholde relevante etiske krav. Ydermere skal opgavepartneren indhente information om betydelige forhold som er opstået under den nuværende eller tidligere revisionsopgave, og deres konsekvenser for det fortsatte samarbejde. Denne information skal hjælpe revisor i at bestemme, om de nåede konklusioner i forhold til accept og fortsættelse af klientforholdet og revisionsopgaverne er passende. (ISA 220, A8)

Hvis den opgaveansvarlige partner får oplysninger, der ville have forårsaget, at firmaet ville afvise revisionsopgaven såfremt disse oplysninger været til rådighed tidligere, skal den opgaveansvarlige partner

videregive disse oplysninger omgående til virksomheden, således at virksomheden og den opgaveansvarlige partner kan tage de nødvendige foranstaltninger. (ISA 220, 13)

Hvis der er tale om en førstegangsrevision, skal revisor indhente den fratrædende revisors udtalelse om grundene til de fratrådte opgaven. (RL § 18, stk. 2)

6.1.1.2 Etiske krav, herunder uafhængighed

Den ansvarlige opgavepartner skal igennem hele revisionsopgaven ved at observere og foretage de nødvendige forespørgsler være opmærksom på bevis for opgaveteamets manglende overholdelse af etiske krav. (ISA 220, 9) Hvis anliggender kommer til opgavepartnerens opmærksomhed gennem virksomhedens kvalitetskontrollsystem eller på anden måde, der viser at medlemmer af opgaveteamet ikke har overholdt etiske krav, skal opgavepartneren i samarbejde med andre i firmaet beslutte nogle passende foranstaltninger (ISA 220, 10).

Den opgaveansvarlige skal danne sig en konklusion om overholdelse af uafhængighed, der gælder for revisionsopgaven. Derfor skal den opgaveansvarlige indhente relevante oplysninger fra virksomheden, og hvor det er relevant, netværksfirmaer for at identificere og evaluere omstændigheder og relationer der er en trussel mod uafhængighed. Evaluere oplysninger om eventuelt konstaterede overtrædelser af firmaets uafhængighedspolitikker og procedurer for at afgøre om det skaber en trussel mod uafhængigheden i forhold til revisionsopgaven. Træffe passende forholdsregler for at fjerne eller reducere trusler mod uafhængighed til et acceptabelt niveau ved at anvende sikkerhedsforanstaltninger, eller hvis det er mere hensigtsmæssigt, at trække sig fra revisionsopgaven. (ISA 220, 11a-c)

6.1.1.3 Opgavens vilkår

Revisor skal aftale vilkårene for revisionsopgaven med ledelsen eller den øverste ledelse (ISA 210, 9). De aftalte vilkår registreres i et aftalebrev eller anden skriftlig aftale, og skal indeholde formålet og omfanget af revisionen, revisors ansvar, ledelsens ansvar, den gældende ramme for regnskabsaflæggelse, og henvisning til den forventede form og indhold af eventuelle erklæringer, der skal udstedes af revisor og en erklæring om, at der kan være omstændigheder, hvor en erklæring kan afvige fra en forventede form og indhold (ISA 210, 10).

6.1.2 Planlægningsaktiviteter

Efter revisor har foretaget de indledende revisionshandlinger vedr. klientaccept og fortsættelse, opgaveholdets overholdelse af etiske krav og uafhængighed og aftalt opgavens vilkår, så begynder den egentlige planlægningsfase. I planlægningen skal revisor foretage risikovurderingshandlinger, derefter konstruere en revisionsstrategi og en revisionsplan.

6.1.2.1 Risikovurderingshandlinger og tilknyttede aktiviteter

Den første planlægningsaktivitet omfatter en række risikovurderingshandlinger som revisor foretager med henblik på at danne en forståelse af virksomheden og dens omgivelser, herunder dens interne kontrol hvilket danner grundlag for at revisor kan identificere og vurdere risiciene for væsentlig fejlinformation, og udforme og implementere passende reaktioner på de vurderede risici. (ISA 315, 3)

6.1.2.1.1 Risikovurderingshandlinger

Revisor skal udføre risikovurderingshandlinger, som skal danne et grundlag for at identificere og vurdere risiciene for væsentlig fejlinformation, på både regnskabsniveau og revisionsmålsniveau, ved at udføre revisionshandlinger som de følgende: (ISA 315, 6)

1. Forespørgsler til den daglige ledelse og andre i virksomheden, der efter revisors vurdering kan have oplysninger, der kan bidrage til at identificere risici for væsentlig fejlinformation, som følge af besvigelser eller fejl
2. Analytiske handlinger
3. Observation og inspektion

Størstedelen af de forespurgte oplysninger hentes fra den daglige ledelse og de ansvarlige for udarbejdelse af regnskabet. Revisor kan dog også indhente information fra andre medarbejdere, på forskellige niveauer, for at opnå et andet perspektiv. (ISA 315, A6)

Analytiske handlinger kan omfatte både finansiell og ikke-finansiell information, og kan bidrage til at identificere forekomsten af usædvanlige transaktioner, eller begivenheder og beløb, nøgletal og udviklinger som kan have indvirkning på revisionen. (ISA 315, A7-A8) Indledende analytiske handlinger kunne være, at sammenligne nøgletal med tidligere år og branchens gennemsnit. Usædvanlige forhold eller begivenheder mv. kan hjælpe revisor med at identificere risikoen for væsentlige fejl, især som følge af besvigelser.

Observation og inspektion kan understøtte revisor revisors forespørgsler til ledelsen og andre medarbejdere, og kan give oplysninger om virksomheden og dens omgivelser. Revisionshandlingerne kan omfatte observation og inspektion af virksomhedens drift, dokumenter (f.eks. forretningsplaner og strategier), registreringer og interne kontrolmanualer, rapporter udarbejdet af den daglige ledelse (f.eks. kvartalsrapporter og perioderegnskaber) og den øverste ledelse (f.eks. referater af bestyrelsesmøder) og virksomhedens lokaliteter og fabriksanlæg. (ISA 315, A11)

6.1.2.1.2 Forståelse af virksomheden og dens omgivelser

Revisor skal danne sig en forståelse af virksomheden, herunder de interne kontroller og virksomhedens omgivelser, for at danne sig et indtryk af hvor risikofyldt virksomheden er.

6.1.2.1.2.1 Virksomhedens omgivelser

Revisor skal opnå en forståelse for virksomhedens omgivelser, herunder: (ISA 315, 11)

1. Brancheforhold
2. Reguleringsmæssige forhold
3. Andre eksterne forhold

Brancheforhold omfatter f.eks. det konkurrencemæssige miljø, leverandør- og kundeforhold samt teknologisk udvikling. Her kan revisor overveje forhold som vedrører markedet og konkurrencen, herunder efterspørgsel, kapacitet og priskonkurrence. Derudover kan revisor overveje forhold vedr. cyklisk eller sæsonbetinget aktivitet, produktteknologi vedrørende virksomhedens produkter og energiforsyning og omkostninger. (ISA 315, A17) Hvis den branche som virksomheden befinder sig i, kan give anledning til specifikke risici for væsentlig fejlinformation, som følge af art, eller graden af regulering, skal man sikre sig at opgaveteamet har tilstrækkelige kompetencer og relevant viden og erfaring. (ISA 315, A18)

Reguleringsmæssige forhold omfatter det reguleringsmæssige miljø, herunder den relevante regnskabsmæssige begrebsramme og det juridiske og politiske miljø. Her kan revisor overveje forhold vedr. regnskabspraksis og branchespecifik praksis. Derudover kan revisor overveje den reguleringsmæssige begrebsramme, lovgivning og øvrig regulering med betydelig indflydelse på virksomhedens drift. Ydermere kan revisor overveje skattelovgivning, regeringspolitik og miljøkrav. (ISA 315, A19)

Andre eksterne forhold som revisor kan overveje omfatter generelle økonomiske forhold, renteniveau og finansieringsmuligheder, samt inflation og revaluering.

6.1.2.1.2.2 Virksomhedens art

Revisor skal ligeledes danne sig en forståelse for virksomhedens art, herunder virksomhedens drift, ejerforhold og ledelsesstruktur, de foretagne eller planlagte investeringer, virksomhedens struktur og finansiering, med henblik på at revisor kommer til at forstå grupperne af transaktioner, balanceposter og oplysninger, som regnskabet forventes at indeholde. (ISA 315, 11b)

Hvis virksomheden har en kompleks struktur, f.eks. en koncernstruktur eller andre komponenter på mange geografiske områder, kan dette medføre en øget risiko for væsentlig fejlinformation i regnskabet. En

forståelse af strukturen kan give revisor en forståelse af hvorvidt goodwill, joint ventures, investeringer eller virksomheder med særlige formål, er behandlet regnskabsmæssigt passende.

Revisors forståelse af ejerforholdet og relationerne mellem ejerne og andre personer eller virksomheder, kan hjælpe revisor til at danne sig en forståelse af, om transaktioner med nærtstående parter er identificeret og efterfølgende behandlet passende regnskabsmæssigt. (ISA 315, A23) Revisor skal forespørge ledelsen om identiteten af de nærtstående parter, herunder ændringer fra året før. Desuden skal revisor forespørge ledelsen om arten af det forhold mellem virksomheden og de nærtstående parter, om virksomheden har indgået nogle transaktioner med disse parter i perioden, hvilke type transaktioner og formålet med transaktionerne. (ISA 550, 13) Revisor skal ved gennemgangen af registrerede oplysninger eller dokumenter for aftaler eller andre oplysninger der indikerer tilstedeværelsen af nærtstående parter, som ledelsen ikke har identificeret eller fortalt om til revisor. Især skal revisor inspicere bank eller juridiske bekræftelser, referater af møder mellem aktionærerne og øverste ledelse og andre dokumenter og registrerede oplysninger som revisor finder nødvendige. (ISA 550, 15) Hvis revisor opdager transaktioner, som er uden for virksomhedens normale drift, skal de rette en forespørgsel til ledelsen angående arten af disse transaktioner, og relaterede parter kunne være involveret. (ISA 550, 16)

Forhold som revisor kan overveje ved forståelsen af virksomhedens art er opremset ud fra ISA 315 i nedenstående punkter: (ISA 315, A24)

- Virksomhedens drift, f.eks.:
 - arten af indtægtskilder, produkter eller tjenesteydelser samt markeder, herunder involvering i e-handel, såsom salg og marketing over internettet
 - driftsaktiviteter (f.eks. produktionsfaser og produktionsmetoder eller aktiviteter, der er udsat for miljørisici)
 - alliancer, joint ventures og outsourcing-aktiviteter
 - geografisk spredning og branchesegmentering
 - placering af produktionsfaciliteter, lagerlokaler og kontorer samt placering af og antal på lager
 - nøglekunder og vigtige leverandører af varer og tjenesteydelser, ansættelsesaftaler (herunder overenskomstforhold, pensionsydelser og andre ydelser efter endt ansættelsesforhold, aktieoptioner eller præstationsaflønningsformer og lovgivning vedrørende ansættelsesforhold)
 - forsknings- og udviklingsaktiviteter samt tilhørende omkostninger
 - transaktioner med nærtstående parter
- Investeringer og investeringsaktiviteter, f.eks.:
 - planlagte eller nyligt gennemførte køb eller salg

- investeringer og afvikling af investeringer i værdipapirer og udlån
- anlægsinvesteringer
- investeringer i ikke-konsoliderede virksomheder, herunder partnerselskaber, joint ventures og virksomheder med særlige formål.
- Finansiering og finansieringsaktiviteter, f.eks.:
 - større dattervirksomheder og associerede virksomheder, herunder konsoliderede og ikke-konsoliderede elementer
 - gældsstruktur og hertil relaterede betingelser, herunder finansierings- og leasingarrangementer, der ikke er optaget i balancen,
 - ejere med fortrinsstilling (lokale, udenlandske, renommé og erfaring) og nærtstående parter
 - anvendelse af afledte finansielle instrumenter
- Regnskabsaflæggelse, f.eks.:
 - regnskabsprincipper og branchespecifik praksis, herunder betydelige branchespecifikke poster (f.eks. lån og investeringer i banker eller forskning og udvikling i medicinalvirksomheder)
 - praksis for indregning af indtægter
 - regnskabsmæssig behandling til dagsværdi
 - aktiver, forpligtelser og transaktioner i udenlandsk valuta
 - den regnskabsmæssige behandling af usædvanlige eller komplekse transaktioner, herunder inden for kontroversielle eller nye områder (f.eks. den regnskabsmæssige behandling af aktiebaseret aflønning).

6.1.2.1.2.3 Virksomhedens regnskabspraksis

Revisor skal danne sig en forståelse for virksomhedens valg og anvendelse af regnskabspraksis, herunder ændringer. Revisor skal vurdere om den regnskabspraksis virksomheden anvender, er passende for dens forretningsområde og i overensstemmelse med den relevante regnskabsmæssige begrebsramme og regnskabspraksis, som anvendes i branchen. (ISA 315, 11c) Denne forståelse kan blandt andet opnås ved at se på forhold, såsom de metoder, som anvendes ved den regnskabsmæssige behandling af betydelige eller usædvanlige transaktioner. Derudover kan man se på indvirkningen af anvendt regnskabspraksis på omstridte eller nye områder, hvor der mangler en anset vejledning eller overensstemmelse. Det er ligeledes vigtigt at forstå forhold såsom ændringer i anvendt regnskabspraksis, og forstå hvis der er regnskabsstandarder, love og øvrig regulering, som er nye for virksomheden, og hvornår og hvordan virksomheden vil indføre sådanne krav. (ISA 315, A28)

6.1.2.1.2.4 Virksomhedens mål og strategier samt tilknyttede forretningsrisici

Det er også vigtigt, at revisor danner sig en forståelse af virksomhedens mål og strategier, og de forretningsmæssige risici, der er forbundet hermed, som kan medføre risici for væsentlig fejlinformation. (ISA 315, 11d) Forretningsrisici kan blandt andet opstå ved udvikling af nye produkter eller ydelser, der slår fejl. Det kan også opstå ved et marked, der ikke er tilstrækkeligt til at bakke op om et produkt eller en ydelse, selv om det er udviklet med succes. Fejl i et produkt eller en ydelse kan også resultere i risiko for forpligtelser eller skader på virksomhedens omdømme. (ISA 315, A30) Eksempler på forhold som revisor kan være særligt opmærksom på ved forståelsen af virksomhedens mål, strategier, og tilknyttede forretningsmæssige risici, som kan medføre væsentlige fejlinformationer i regnskabet er udviklingen i branchen, nye produkter og ydelser, udvidelse af virksomheden, nye regnskabskrav, krav ifølge regulering, eksisterende og fremtidige finansieringsbehov, brug af it og implementering af en ny strategi. (ISA 315, A32)

6.1.2.1.2.5 Regnskabsmæssig præstation

Revisor skal danne sig en forståelse for hvordan virksomheden måler og gennemgår virksomhedens regnskabsmæssige præstation. Interne og eksterne præstationsmål kan skabe et pres på ledelsen, til at forbedre virksomhedens præstation eller aflægge et regnskab med fejl. En forståelse af virksomhedens præstationsmål, kan give revisor et billede af, om et sådan pres på den daglige ledelse til at nå visse præstationsmål, kan resultere i at ledelsen begår besvigelser, der forøger risiciene for væsentlig fejlinformation i regnskabet, herunder de, der følger af besvigelser. (ISA 315, A36)

Revisor kan overveje internt udarbejdet information som nøglepræstationsindikatorer (finansielle og ikke-finansielle), nøgletal, trends, driftsstatistikker, præstationsanalyser over flere perioder, budgetter, prognoser, analyser af afvigelser, segmentinformation, præstationsrapporter på divisions-, afdelings- eller andet niveau, præstationsmål for de ansatte, politikker for præstationsløn og sammenligninger af virksomhedens præstationer med konkurrenternes. (ISA 315, A38)

6.1.2.1.2.6 Virksomhedens interne kontrol

Under revisionsplanlægning skal revisor danne sig en forståelse for virksomhedens interne kontrol, som er relevant i forhold til revisionen. Revisor skal foretage en faglig vurdering af, hvorvidt etablerede kontroller med relation til regnskabsaflæggelsen er relevante for revisionen. (ISA 315, 12)

Denne forståelse af de interne kontroller hjælper revisor med at identificere typer af mulig fejlinformation og faktorer, der har indvirkning på risiciene for væsentlig fejlinformation, og med at udforme art, tidsmæssig placering og omfanget af yderligere revisionshandlinger (ISA 315, A42).

Hvad er formålet egentlig med intern kontrol? Intern kontrol udformes, implementeres og vedligeholdes for at håndtere de forretningsmæssige risici, som kan resultere i, at virksomheden ikke når sine mål med hensyn til en pålidelig regnskabsaflæggelse, effektiviteten og den økonomiske hensigtsmæssighed af virksomhedens drift og overholdelse af gældende love og øvrig regulering. Den måde intern kontrol udformes, vedligeholdes og implementeres på, varierer med virksomhedens størrelse og kompleksitet. (ISA 315, A44)

Selvom den interne kontrol er effektiv og fungerer godt, så kan den kun give en rimelig grad af sikkerhed for at virksomhedens mål med en pålidelig regnskabsaflæggelse nås. Dette skyldes, de iboende begrænsninger i intern kontrol. Dette kan skyldes, at de ansatte begår en fejlagtig vurdering, eller den interne kontrol kan bryde sammen som følge af menneskelige fejl. Der kan f.eks. være fejl i udformningen eller ændringen af en kontrol. Derudover kan en kontrol være ineffektiv, som følge af at dokumenter, som er udarbejdet til brug for intern kontrol ikke anvendes, f.eks. pga., at de ikke forstår formålet med kontrollen eller ikke træffer de nødvendige foranstaltninger. (ISA 315, A46) Interne kontroller kan ligeledes omgås, ved at to eller flere begår en sammensværgelse, eller tilsidesætter intern kontrol. Den daglige ledelse kan bl.a. indgå tillægsaftaler med kunder, som ændrer betingelser i virksomhedens standardsalgskontrakter hvilket kan medføre forkert indregning af indtægter. (ISA 315, A47) Derudover kan den daglige ledelse udøve skøn over arten og omfanget af kontroller, som de vælger at implementere, og de risici, som de vælger at påtage sig (ISA 315, A48)

En virksomheds interne kontrol består af 5 kontrolelementer, som potentielt kan påvirke revisionen: (ISA 315, A51)

1. kontrolmiljøet
2. virksomhedens risikovurderingsproces
3. informationssystemet, herunder de tilhørende forretningsprocesser, der er relevante for regnskabsaflæggelse og kommunikation
4. kontrolaktiviteter, der er relevante for revisionen
5. overvågning af kontroller

En virksomheds kontrolelementer kan opdeles i manuelle og automatiserede elementer. Revisor skal overveje de karakteristika ved manuelle og automatiserede kontroller, som er relevante for revisionen, og som bruges til risikovurdering og vurdering af brugen af yderligere revisionshandlinger. Brugen af manuelle og automatiske kontroller har ligeledes betydning for hvordan transaktioner bliver igangsat, bogført, behandlet og rapporteret. I et manuelt system kan manuelle kontroller omfatte processer som

godkendelse, gennemgang af transaktioner og afstemninger, samt opfølgning på afstemningsposter.

Automatiserede kontroller kan bruges til at igangsætte, registrere, behandle og rapportere transaktioner.

Kontroller i it-systemer består af både automatiserede (kontroller integreret i it-systemet) og manuelle kontroller. Derudover kan almindelige manuelle kontroller være afhængige af it til at udarbejde information, eller den manuelle kontrol kan være begrænset til at omfatte overvågning af effektiviteten af it og automatiserede kontroller, og til at behandle undtagelser. (ISA 315, A54)

It gavner generelt en virksomheds interne kontrol. De gør blandt andet virksomheden i stand til at bruge foruddefinerede forretningsmæssige regler konsistent og udføre komplekse beregninger ved behandlingen af store mængder transaktioner eller data. Desuden sætter it virksomheden i stand til at forbedre rettidigheden, tilgængeligheden og nøjagtigheden af information og yderligere analyse af information bliver lettere. It forbedre muligheden for at virksomheden kan overvåge virksomhedens aktiviteter og dens politikker og procedurer. It kontroller mindsker risikoen for, at kontroller bliver omgået og forbedre muligheden for en effektiv funktionsadskillelse ved at indføre sikkerhedskontroller i applikationer, databaser og operativsystemer. (ISA 315, A55)

Dog medfører brugen af it også nogle risici. Blandt andet hvis man har tillid til systemer eller programmer, som behandler data unøjagtigt eller unøjagtige data. Hvis en person har uautoriseret adgang til data, som kan resultere i ødelæggelse eller ændring af data, f.eks. bogføring af ikke godkendte eller ikke eksisterende transaktioner eller unøjagtig bogføring af transaktioner. Særlige risici kan opstå hvis flere har adgang til en fælles database. It kan også give it medarbejdere adgangsrettigheder, der går ud over dem, der er nødvendige for udførelsen af deres opgaver, og dermed nedbryder funktionsadskillelsen. Endvidere kan it medføre uautoriserede ændringer af data i stamfiler, systemer eller programmer. It kan ligeledes føre til at virksomheden undlader at foretage de nødvendige ændringer af systemer eller programmer. It kan også føre til, at nogle foretager en upassende manuel indgriben, f.eks. ved at tilsidesætter de interne kontroller eller bogføre på automatiske konti. Endvidere er der en risiko for tab af data eller manglende mulighed for adgang til data. (ISA 315, A56)

Manuelle kontroller i den interne kontrol kan i nogle tilfælde være mere anvendelig end automatiske kontroller, når der i nogle tilfælde anvendes skøn, eller der skal udvises en særlig forsigtighed. Dette kan være ved store usædvanlige eller ikke tilbagevendende transaktioner. Det kan også være under omstændigheder, hvor det er vanskeligt at definere, forvente eller forudsige fejl eller ved ændring i omstændigheder, som kræver en kontrolreaktion, der ligger uden for en etableret automatiseret kontrol. Derudover kunne en manuel kontrol være mere anvendelig ved overvågning af effektiviteten af automatiske kontroller. (ISA 315, A57)

Grunden til at man i højere grad anvender automatiserede kontroller, er fordi manuelle kontroller kan være mindre pålidelige end automatiske kontroller. Dette skyldes at manuelle kontroller lettere kan omgås, ignoreres eller tilsidesættes, og de er også mere udsat for simple fejl og fejltagelser. Der er dermed en risiko for at et manuelt kontrolelement ikke anvendes ensartet. Manuelle kontroller er ikke så anvendelige hvis virksomheden har store transaktioner, rutinetransaktioner, eller situationer hvor fejl, der kan forventes eller forudsiges, kan forbygges eller opdages af automatiserede kontroller. De er heller ikke så anvendelige på kontrolaktiviteter, hvor den specifikke måde, som kontrollen skal udføres på, kan udformes og automatiseres. (ISA 315, A58)

Virksomheden etablerer kontroller, så der er en direkte sammenhæng imellem virksomhedens mål og de kontroller der etableres for at målene nås. Det er dog ikke alle disse mål og kontroller, der er relevante for en revisors risikovurdering. Revisor skal dermed ud fra nogle faktorer bedømme, hvilke kontroller der alene eller i sammenhæng med andre er relevante for revisionen. (ISA 315, A60) Revisor skal overveje kontrollerne mht. væsentlighed, relateret risiko, virksomhedens størrelse, virksomhedens forretningsområde, virksomhedens drift, relevante lovkrav og omstændigheder. Desuden skal revisor overveje kontrollerne mht. arten og kompleksiteten af de systemer, der er en del af virksomhedens interne kontrol. (ISA 315, A61) Når revisor skal danne sig en forståelse af de kontroller der er relevante, skal revisor vurdere udformningen af disse kontroller og fastslå om de er blevet implementeret. (ISA 315, 13) Vurderingen af udformningen går ud på, at revisor overvejer om kontrollen alene eller i samspil med andre er i stand til effektivt at forebygge eller opdage og korrigere væsentlig fejlinformation. Implementeringen omhandler at kontrollen er til stede i virksomheden og virksomheden anvender den. (ISA 315, A66)

Som nævnt kan en virksomheds interne kontrol opdeles i 5 elementer, som er kontrolmiljøet, virksomhedens risikovurderingsproces, informationssystemet, kontrolaktiviteter og overvågning af kontroller.

Først skal revisor danne sig en forståelse af det kontrolmiljø som eksisterer i virksomheden. Som led heri skal revisor vurdere, om den daglige ledelse under opsyn af den øverste ledelse har udviklet og vedligeholdt en kultur af hæderlighed og etisk adfærd, og styrken af elementerne i kontrolmiljøet giver et passende grundlag for de øvrige interne kontrolelementer, og om de øvrige elementer svækkes af mangler i kontrolmiljøet. (ISA 315, 14) Kontrolmiljøet omfatter den daglige ledelses og øverste ledelses holdning, opmærksomhed og tiltag vedrørende virksomhedens interne kontrol, som fastlægger tonen i organisationen, og som har indflydelse på de ansattes kontrolbevidsthed. (ISA 315, A69)

Revisors forståelse af kontrolmiljøet omfatter blandt andet, at han/hun sætter sig ind i hvordan ledelsen kommunikerer og håndhæver integritet og etiske værdier, da det påvirker effektiviteten i udformningen,

administrationen og overvågningen af kontroller. Revisor skal overveje hvordan den daglige ledelse overvejer kompetencer for særlige job. Derudover skal revisor overveje den øverste ledelse med hensyn til deres uafhængighed af den daglige ledelse, deres erfaring og format, det omfang de involverer sig og gennemgår modtaget information, og korrektheden af deres handlinger. Den daglige ledelse skal vurderes med hensyn til hvilke metoder de anvender til at håndtere forretningsrisici, holdninger og handlinger ved regnskabsaflæggelse og holdninger til informationsbehandling og regnskabsmæssige funktioner og personale. Revisor skal ydermere revisor overveje organisationsstrukturen, som danner ramme for hvordan virksomhedens aktiviteter udføres, kontrolleres og gennemgås. Revisor skal forstå, hvordan virksomheden tildeler beføjelser (f.eks. fuldmagt) og ansvar for driftsmæssige aktiviteter. Til sidst skal revisor danne sig en forståelse af virksomhedens personalepolitik og praksis med hensyn til ansættelse, oplysning, uddannelse, vejledning, forfremmelse, aflønning og handlinger for at løse problemer. (ISA 315, A70)

Nogle elementer i kontrolmiljøet har en stor indvirkning på vurderingen af risikoen for væsentlig fejlinformation. F.eks. kontrolbevidstheden i virksomheden er kraftigt påvirket af den øverste ledelse, de skal forsøge at modvirke det pres som den daglige ledelse kan føle mht. markedskrav eller aflønningsordninger, og dermed undgå besvigelser. (ISA 315, A72) Selvom virksomheden har et tilfredsstillende kontrolmiljø, så kan det ikke forhindre besvigelser, men kan hjælpe med at reducere besvigelser. Omvendt vil et utilfredsstillende kontrolmiljø svække effektiviteten af kontroller, især med henblik på besvigelser. F.eks. vil den daglige ledelses manglende ressourcer til at behandle sikkerhedsrisici i forbindelse med it have en negativ effekt på den interne kontrol, ved at tillade upassende ændringer af computerprogrammer eller data eller ved at tillade behandling af ikke godkendte transaktioner. (ISA 315, A74)

Virksomhedens risikovurderingsproces omfatter ledelsens håndtering af identificerede risici. Revisor skal danne sig en forståelse af, om virksomheden har en proces til, at identificere forretningsrisici, der er relevante for målene for regnskabsaflæggelse, skønne over betydeligheden af risiciene, vurdere sandsynligheden for, at de indtræder og beslutte hvilke foranstaltninger der skal træffes for at håndtere disse risici. (ISA 315, 15) Hvis virksomheden har etableret en sådan proces, skal revisor danne sig en forståelse af processen og dens resultater. Hvis revisor identificerer en væsentlig risiko for væsentlig fejlinformation, som den daglige ledelse ikke har identificeret, skal det vurderes om virksomhedens risikovurderingsproces burde have identificeret denne, hvorfor processen ikke identificerede den og vurdere om der er en betydelig mangel i risikovurderingsprocessen. (ISA 315, 16) Hvis revisor ikke har etableret en sådan proces, skal revisor vurdere om fraværet af en dokumenteret risikovurderingsproces

efter omstændighederne er passende, eller fastslå om det udgør en betydelig mangel virksomhedens interne kontrol. (ISA 315, 17)

Revisors forståelse af virksomhedens informationssystem, herunder tilhørende forretningsprocesser, der er relevante for regnskabsaflæggelse og kommunikation, omfatter de procedurer og registreringer, der er udformet og etableret til at: (ISA 315, A81)

- Igangsætte, registrere, behandle og rapportere virksomhedens transaktioner (samt begivenheder og vilkår) og til at opretholde ansvar for tilhørende aktiver, forpligtelser og egenkapital
- Løse forkert behandling af transaktioner, f.eks. om der er en automatiseret interimskonto samt procedurer til at sikre, at interimsposter renses ud rettidigt
- Behandle og forklare tilsidesættelser af systemet eller omgåelser af kontroller
- Overføre information fra systemer, der behandler transaktioner, til finansbogholderiet
- Opfange information, der er relevant for regnskabsaflæggelsen vedrørende begivenheder og forhold, der ikke er transaktioner, såsom afskrivninger af aktiver og ændringer i debitorers betalingsevne
- Sikre, at den information, der kræves oplyst i henhold til den relevante regnskabsmæssige begrebsramme, bliver akkumuleret, registreret, behandlet, summeret og passende rapporteret i regnskabet.

For at revisor kan vurdere risikoen for væsentlige fejl i regnskabet, skal revisor danne sig en forståelse for hvordan informationssystemet, som leverer information til regnskabet, er opbygget. Forretningsprocesser resulterer i de transaktioner, der registreres, behandles og rapporteres af informationssystemet, og når revisor opnår en forståelse for ovenstående procedurer og registreringer, så kan revisor overveje om der er områder hvor regnskabet er særligt udsat for fejl (ISA 315, A84).

I forbindelse med at revisor skal danne sig en forståelse for informationssystemet, skal han/hun ligeledes opnå en forståelse for virksomhedens kommunikation af forretningsgange/forretningsprocesser til de andre ansatte. Dette indebærer en forståelse af, hvordan virksomheden kommunikerer roller og ansvar til ansatte, herunder roller og ansvar i forhold til den interne kontrol med regnskabsaflæggelsen. De ansatte skal have en forståelse for i hvor høj grad deres arbejde i relation til informationssystemet og regnskabsaflæggelsen relaterer sig til andres arbejde og måden, hvorpå undtagelser rapporteres til passende personer højere i hierarkiet. Kommunikationen kan tage form af f.eks. af manualer for regnskabsaflæggelse og regnskabspraksis. (ISA 315, A86)

Revisor skal danne sig en forståelse for de kontrolaktiviteter der er relevante for revisionen, for at kunne vurdere risiciene for væsentlige fejl på revisionsmålsniveau og udforme yderligere handlinger, som reaktion på disse risici (ISA 315, 20). Kontrolaktiviteter omfatter de politikker og procedurer, som skal sikre, at den

daglige ledelses direktiver bliver udført, og omfatter både automatiserede systemer og manuelle systemer. Eksempler på kontroller er f.eks. kontroller som vedrører godkendelse, præstationsgennemgang, informationsbehandling, fysiske kontroller som lageroptælling og funktionsadskillelse. Relevante kontrolaktiviteter defineres ved at enten have en relation til betydelige risici eller have relation til risici, hvor substanshandlinger, ikke alene giver et tilstrækkeligt revisionsbevis eller ved bare at være relevante ud fra revisors vurdering (substanshandlinger gennemgås senere i specialet). (ISA 315, A89) Revisionen kræver ikke, at revisor får en forståelse for alle kontrolaktiviteter vedrørende enhver betydelig gruppe af transaktioner, balanceposter, og oplysning i regnskabet eller vedrørende ethvert revisionsmål (ISA 315). Når flere kontrolaktiviteter har samme mål, er der ikke nogen grund til at danne sig en forståelse for alle kontroller relateret til dette mål (ISA 315, A91). Revisor skal opnå en forståelse af kontrollerne, hvis der er nogen, som ledelsen har etableret for at identificere, tage højde for, og oplyse om relationer og transaktioner med nærtstående parter i overensstemmelse med gældende regnskabsaflæggelsesramme. Revisor skal ligeledes danne sig en forståelse for kontroller, der er etableret for at tillade og godkende væsentlige transaktioner og aftaler med nærtstående parter og evt. uden for den normale drift. (ISA 550, 14)

Sidste kontrolelement vedrører revisors forståelse for virksomhedens overvågning af intern kontrol. Overvågningen af kontroller er en proces til at vurdere effektiviteten af de kontroller og udførelse af nødvendige udbedrende tiltag. Den daglige ledelse overvåger kontrollerne gennem løbende aktiviteter og separate vurderinger. Disse aktiviteter er ofte indarbejdede rutineaktiviteter i virksomheden. (ISA 315, A98) Overvågningsaktiviteterne kan omfatte brug af information fra eksterne parter, såsom klager fra kunder eller kommentarer fra den regulerende myndighed, som kan indikere problemer eller give anledning til udbedring af kontrollerne. (ISA 315, A99) Revisor skal i forbindelse med forståelsen af overvågningsaktiviteterne vurdere om virksomheden iværksætter tiltag til udbedring af mangler i kontrollerne (ISA 315, 22).

6.1.2.1.3 Risikovurderingshandlinger med henblik på besvigelser

Revisor skal danne sig en forståelse af hvad ledelsens vurdering af risikoen for væsentlige fejl som følge af besvigelser er, herunder arten, omfanget og hyppigheden af disse vurderinger. (ISA 240, 17a)

Revisor skal forstå ledelsens proces for at identificere og reagere på risikoen for besvigelser i virksomheden, herunder særlige risici for besvigelser, som ledelsen har identificeret, eller som er blevet gjort opmærksom på, eller transaktionsklasser, balanceposter eller oplysninger, hvor der er fundet betydelig eksistens af besvigelser. (ISA 240, 17b)

Derudover skal revisor forespørge ledelsen om hvordan de kommunikerer omkring besvigelser i

virksomheden og hvordan ledelsen kommunikere til medarbejderne om deres synspunkter på forretningsmetoder og etisk adfærd. (ISA 240, 17c og d)

Revisor skal ligeledes udspørge ledelsen og andre i virksomheden om de har kendskab til en faktisk, mistænkt eller påstået besvigelser i virksomheden. (ISA 240, 18)

Hvis virksomheden har en intern revision, skal revisor forespørge den interne revision, for at afgøre, om den har kendskab til en faktisk eller påstået besvigelser i virksomheden. (ISA 240, 19)

Revisor skal rette henvendelse til den øverste ledelse, og danne sig en forståelse for, hvordan de ansvarlige føre tilsyn med ledelsens processer til at identificere og reagere på risikoen for besvigelser i virksomheden og hvordan de føre tilsyn med den interne kontrol, som ledelse har etableret for at mindske disse risici. (ISA 240, 20)

Revisor skal desuden udspørge den øverste ledelse, og afgøre, om de har kendskab til en faktisk, mistænkt eller påstået besvigelser, der skader virksomheden.

Revisor skal vurdere, om usædvanlige eller uventede relationer, der er blevet identificeret i udførelsen af analytiske procedurer, herunder dem, der vedrører indtægtskonti, som kan indikere risici for væsentlig fejlinformation, som følge af besvigelser. (ISA 240, 22)

Revisor skal overveje andre oplysninger, som indikerer risici for væsentlig fejlinformation som følge af besvigelser.

Til sidst skal revisor overveje om den opnåede information giver anledning til, at der er en eller flere risikofaktorer tilstede i virksomheden. Selvom besvigelserisikofaktorer ikke nødvendigvis angiver besvigelser, så har de ofte været til stede, når der er forekommet besvigelser, og indikerer dermed, at der risici for væsentlig fejlinformation, som følge af besvigelser. (ISA 240, 24)

6.1.2.1.4 Aktiviteter der er tilknyttet risikovurderingshandlingerne

Ligeledes skal revisor overveje om identificerede oplysninger under accept og fortsættelse af klientforholdet er relevante for identifikationen af risikoen for væsentlige fejl. (ISA 315, 7)

Har revisor opnået andre oplysninger fra virksomheden ved udførelsen af andre opgaver, skal revisor overveje om disse oplysninger er relevante for identifikationen af risici for væsentlige fejlinformation. (ISA 315, 8)

Revisor kan ligeledes anvende oplysninger opnået fra erfaringer fra tidligere revisioner og fra tidligere foretagende revisionshandling, såsom tidligere fejlinformationer og om dette blev korrigeret, virksomhedens karakter, omgivelser og intern kontrol og betydelige forandringer i virksomhedens drift i forhold til tidligere regnskabsperioder (ISA 315, A12). Revisor skal dog fastslå om der er sket ændringer

siden den tidligere revision, og om dette påvirker informationens betydning for den nuværende revision (ISA 315, 9)

6.1.2.1.5 Drøftelser i opgaveteamet

Den opgaveansvarlige partner og andre personer involveret i opgaven, skal drøfte hvor udsat regnskabet er for væsentlig fejlinformation, samt drøfte anvendelsen af den relevante begrebsramme regnskabsmæssigt i forhold til virksomhedens omgivelser og omstændigheder. Den underskrivende revisor skal ligeledes fastslå hvilke forhold der skal kommunikeres ud til andre medlemmer af teamet, som ikke er til stede ved drøftelsen. (ISA 315, 10) Samlet set giver denne diskussion en mulighed for deling af viden blandt erfarne teammedlemmer, udveksle information om forretningsmæssig risiko og hvor og hvordan regnskabet kan være udsat for væsentlig fejlinformation som følge af besvigelser og fejl. Derudover hjælper den opgaveteamet med at forstå muligheden for væsentlig fejlinformation i regnskabet på specifikke områder, der er tildelt dem, og hvordan de revisionshandlinger, de er blevet tildelt har indvirkning på andre aspekter af revisionen. Desuden giver en forståelse for arten, den tidsmæssige placering og omfanget af yderligere revisionshandlinger. (ISA 315, A14) Denne samtale skal ligeledes ligge særlig vægt på hvordan og hvor regnskabet kan være udsat for væsentlig fejlinformation, som følge af besvigelser, herunder hvordan besvigelser kan forekomme. Under diskussionen skal medlemmerne af revisionsteamet tilsidesætte alle overbevisninger om, at ledelsen, eller den øverste ledelse er ærlige og har integritet. (ISA 240, 15) Dette giver mulighed for at erfarne medlemmer af teamet kan dele viden omkring hvor og hvordan regnskabet kan være udsat regnskabet er for væsentlig fejlinformation som følge af besvigelser. Desuden giver det revisor en mulighed for at reagere passende på mistanker om besvigelser, og hvilke medlemmer der skal udføre visse revisionshandlinger, og gør det muligt for revisor, at bestemme hvordan resultaterne af revisionen vil blive delt mellem opgaveteamet, og hvordan man håndterer enhver påstand eller mistanke som kommer til revisors opmærksomhed. (ISA 240, A10) Diskussionen i teamet skal ligeledes inkludere specifikke overvejelser om hvor udsat regnskabet er for væsentlige fejl, som følge af besvigelser eller fejl, som resultere fra virksomhedens forbindelser eller transaktioner med nærtstående parter. (ISA 550, 12)

6.1.2.1.6 Revisors identifikation og vurdering af risiciene for væsentlig fejlinformation

Når revisor har udført alle de passende risikovurderingshandlinger, så er næste naturlige skridt, at identificere og vurdere risiciene for væsentlige fejl på regnskabsniveau og revisionsmålsniveau for grupper af transaktioner, balanceposter og oplysninger. (ISA 315, 25) Revisor skal have en særlig forhåndsindtagelse om, at der er en risiko for besvigelser forbundet med indregning af indtægter, og skal derfor vurdere hvilke indtægtskategorier, indtægtstransaktioner eller revisionsmål der giver anledning til sådanne risici. (ISA 240, 26)

Risici på regnskabsniveau er risici der gennemgribende vedrører regnskabet som helhed og påvirker mange revisionsmål. Risici på dette niveau repræsenterer omstændigheder, der kan øge risiciene for væsentlig fejlinformation på revisionsmålsniveau, f.eks. ledelsens tilsidesættelse intern kontrol. Risici på regnskabsniveau kan være af særlig relevans for risici for væsentlig fejlinformation som følge af besvigelser. (ISA 315, A105) Risici på regnskabsniveau kan særligt stamme fra et svagt kontrolmiljø, hvor f.eks. den daglige ledelse er inkompetent, hvilket kan have en gennemgribende indvirkning på regnskabet (ISA 315, A106). Revisors forståelse af den interne kontrol, kan også rejse tvivl om regnskabet kan revideres. F.eks. kan det vurderes at ledelsens integritet er så lav, at risikoen for væsentlig fejl, kan være af en sådan karakter, at regnskabet ikke revideres. Desuden kan tilstanden og pålideligheden at en virksomheds registreringer give anledning til, at konkludere, at det er usandsynligt, at tilstrækkeligt og egnet bevis vil være til stede til at understøtte en påtegning uden forbehold. (ISA 315, A107)

Risici på revisionsmålsniveau vedrører risici for væsentlig fejlinformation for grupper af transaktioner, balanceposter og oplysninger, idet der tages højde for relaterede kontroller, som revisor påtænker at teste. En vurdering af risici forbundet med hver enkelt regnskabspost/noteoplysning og tilhørende revisionsmål, bidrager til fastlæggelsen af arten, den tidsmæssige placering og omfanget af yderligere revisionshandling på revisionsmålsniveau der er nødvendige for at opnå tilstrækkeligt og egnet revisionsbevis. ISA 315 nævner de revisionsmål som revisor kan anvende til at vurdere de forskellige typer af fejlinformationer, der kan opstå. De kan inddeles i 3 kategorier og tage følgende former: (ISA 315, A111)

- Revisionsmål for grupper af transaktioner og begivenheder for perioden, der revideres:
 - forekomst - transaktioner og begivenheder, der er blevet registreret, har fundet sted og angår virksomheden
 - fuldstændighed – alle transaktioner og begivenheder, der skulle have været registreret, er blevet registreret
 - nøjagtighed – beløb og andre data, der vedrører registrerede transaktioner og begivenheder, er blevet passende registreret periodeafgrænsning – transaktioner og begivenheder er blevet registreret i den korrekte regnskabsperiode
 - klassifikation - transaktioner og begivenheder er blevet registreret på de rigtige konti
- Revisionsmål for balanceposter ultimo perioden:
 - tilstedeværelse – aktiver, gældsforpligtelser og kapitalinteresser eksisterer
 - rettigheder og forpligtelser – virksomheden ejer eller kontrollerer rettighederne til aktiver, og gældsforpligtelserne er virksomhedens forpligtelser
 - fuldstændighed – alle aktiver, gældsforpligtelser og kapitalinteresser, der skulle have været registreret, er blevet registreret

- værdiansættelse og fordeling – aktiver, gældsforpligtelser og kapitalinteresser er medtaget i regnskabet med passende beløb, og eventuelle afledte værdiansættelses- eller fordelingsjusteringer er registreret på passende vis
- Revisionsmål for præsentation og oplysning:
 - forekomst og rettigheder og forpligtelser – oplyste begivenheder, transaktioner og andre forhold har fundet sted og vedrører virksomheden
 - fuldstændighed – alle oplysninger, der skulle have været medtaget i regnskabet, er medtaget
 - klassifikation og forståelighed - finansiell information er præsenteret og beskrevet på passende vis, og oplysninger fremgår tydeligt
 - nøjagtighed og værdiansættelse - finansiell og anden information bliver oplyst retvisende og med passende beløb.

Revisor skal især tage højde for betydelige risici, som kræver en særlig revisionsmæssig overvejelse. Ved vurderingen af om risici er betydelige, skal revisor se bort fra indvirkningen af de identificerede kontroller, der er relateret til risikoen. I sin vurdering af betydelige risici skal revisor som det mindste overveje, om risikoen er en risiko for besvigelser, om risikoen er tilknyttet betydelige økonomiske, regnskabsmæssige eller andre begivenheder, om der er en risiko forbundet med transaktioners kompleksitet, om der er betydelige subjektive målinger og om der betydelige transaktioner med nærtstående parter eller uden for det normale forretningsområde (ISA 315, 28) Har revisor identificeret betydelige risici, skal revisor opnå en forståelse for virksomhedens kontroller, herunder de kontroller der er relateret til risikoen. (ISA 315, 29)

6.1.2.1.7 Reaktioner på de vurderede af risici for væsentlig fejlinformation

Når revisor har identificeret og vurderet risici for væsentlig fejlinformation på regnskabsniveau og revisionsmålsniveau, så skal revisor designe og udføre passende reaktioner på de vurderede risici. (ISA 330, 5) Revisor skal designe og udføre yderligere revisionshandlinger, hvis art, tidsmæssige placering og omfang er en reaktion på de tidligere vurderede risici for regnskabsposter eller noteoplysninger på revisionsmålsniveau. (ISA 330, 6)

Til dette formål anvender revisor følgende yderligere revisionshandlinger: (ISA 330, 4)

1. Test af kontroller.
2. Substanshandlinger

Test af kontroller er revisionshandlinger der er designet til at vurdere kontrollernes funktionalitet i forhold til at forebygge, eller opdage eller korrigere væsentlig fejlinformation på revisionsmålsniveau.

Substanshandlinger er revisionshandlinger, som er designet til at opdage væsentlig fejlinformation på revisionsmålsniveau, og omfatter:

- Detailtests (test af transaktioner, balanceposter og oplysninger)
- Analytiske procedurer (regnskabsanalytiske handlinger)

Hvis revisors vurdering af risici for fejlinformation på revisionsmålsniveau omfatter en forventning om at de interne kontroller er effektive eller substantive handlinger ikke kan give et tilstrækkeligt og egnet revisionsbevis alene, så skal revisor udføre test af kontrollerne, for opnå tilstrækkeligt egnet revisionsbevis vedrørende kontrollerne funktionelitet og effektivitet. (desto mere revisor stoler på kontrollerne, desto mere overbevisende materiale skal der indsamles). (ISA 330, 8)

Når revisor udformer og udføre kontroltests, skal revisor udføre andre handlinger i forbindelse med forespørgsler, for at opnå beviser for kontrollerne funktionelitet. Revisor skal undersøge hvordan kontrollerne blev anvendt på aktuelle tidspunkter i den reviderede periode, i hvilken grad de blev anvendt på en ensartet måde og af hvem og på hvilken måde de blev anvendt. Revisor skal ligeledes undersøge om den kontrol, der testes er uafhængig af andre kontroller (indirekte kontroller), og om det er nødvendigt at indsamle revisionsbevis vedrørende disse indirekte kontroller funktionelitet. (ISA 330, 10)

Revisor kan udføre kontroltests ved status i slutningen af regnskabsperioden eller under den løbende revision i årets løb. (ISA 330, 11) Vælger revisor at teste kontrollerne funktionelitet i løbet af året, så skal revisor i forbindelse med status indhente revisionsbevis om væsentlige ændringer i disse kontroller som forekommer efter den løbende revision, og fastsætte hvilket yderligere revisionsbevis der skal indhentes for den resterende periode. (ISA 330, 12) Hvis en revisor har planer om at bruge revisionsbevis fra en tidligere revision om kontroller funktionelitet, skal revisor fastslå den fortsatte tillid til de beviser der tidligere er opnået. Dette opnås ved at lave forespørgsler, kombineret med observation eller inspektion for at forstå disse kontroller. Hvis der er sket ændringer vedrørende kontrollerne, og det påvirker tilliden af det indhentede bevis fra tidligere perioder, så skal der indhentes nyt bevis i den aktuelle revision. Hvis der ikke er sket ændringer, så skal disse kontroller testes mindst en gang hvert tredje år, og revisor skal teste nogle kontroller hvert år. (ISA 330, 14)

Når revisor har testet kontrollerne, skal revisor vurdere kontrollerne funktionelitet. Til dette skal revisor vurdere hvorvidt fejlinformation som er afdækket gennem substanshandlinger indikerer at kontrollerne ikke fungerer effektivt. Det, at substanshandlinger ikke afdækker fejlinformation udgør imidlertid ikke et revisionsbevis for, at kontrollerne vedrørende de testede revisionsmål er effektive. (ISA 330, 16) Hvis revisor opdager afvigelser i kontroller som revisor planlægger at basere revisionen på (f.eks. manglende

afstemninger eller godkendelser i nogle måneder), så skal revisor rette særlige forespørgsler for at forstå forholdene og deres mulige konsekvenser og fastslå hvorvidt de udførte tests af kontrollerne giver et hensigtsmæssigt grundlag for at stole på kontrollerne, hvorvidt yderligere test af kontrollerne er nødvendigt og om der skal udføres substanshandlinger for at imødegå de mulige risici for væsentlig fejlinformation. (ISA 330, 17)

Uanset den anslåede risiko for væsentlig fejlinformation i regnskabet, skal revisor udforme og udføre substanshandlinger for hver enkelt væsentlig transaktionsklasse, balancepost og oplysning. (ISA 330, 18)
Revisor skal her overveje, om eksterne bekræftelsesprocedurer skal udføres som substanshandlinger. (ISA 330, 19)

I forbindelse med regnskabsafslutningen skal revisor udføre substanshandlinger, som at afstemme regnskabet med bogføringen og gennemgå væsentlige poster og andre reguleringer som er foretaget under udarbejdelsen af regnskabet. (ISA 330, 20) Hvis revisor har anslået, at en risiko for væsentlig fejlinformation på revisionsmålsniveau er en betydelig risiko, skal revisor udføre handlinger der er specielt tilpasset denne risiko. Når revisor imødegår denne risiko alene med substanshandlinger, så skal disse handlinger omfatte detailtest. (ISA 330, 21)

Som med test af kontroller, kan revisor både foretage substanshandlinger i løbet af året eller ved status. Udføre revisor substanshandlinger i løbet af året, skal revisor afdække den resterende periode ved at udføre substantive handlinger, kombineret med test af kontroller, eller kun substanshandlinger, hvis revisor vurderer dette er tilstrækkeligt. (ISA 330, 22) Hvis revisor i løbet af året opdager fejlinformation, som revisor ikke havde forventet, da revisor fastsatte risikoen for væsentlig fejlinformation, skal revisor overveje hvorvidt risikoen for væsentlig fejlinformation og art, tidsmæssige placering og omfang af substanshandlinger for den resterende periode skal ændres. (ISA 330, 13)

Baseret på de udførte revisionsprocedurer, og det opnåede revisionsbevis, så skal revisor vurdere om risikoen for væsentlig fejlinformation på revisionsmålsniveau, stadig er passende. (ISA 330, 25) F.eks. vil registrerede væsentlige fejl under udførelsen af substantive handlinger medføre at revisor ændrer revisors risikovurdering, og kan betyde betydelige mangler i interne kontroller. Derudover kan analytiske procedurer indikere en hidtil ikke identificeret risiko for væsentlig fejlinformation. (ISA 330, A60)

Revisor skal overveje om der er opnået tilstrækkeligt revisionsbevis. Hvis revisor ikke har optaget tilstrækkeligt egnet revisionsbevis vedrørende et revisionsmål, skal revisor forsøge at opnå yderligere revisionsbevis. Hvis det ikke er muligt at indsamle yderligere revisionsbevis, skal revisor udforme en konklusion med forbehold, eller ikke udforme en konklusion i regnskabet. (ISA 330, 27)

Revisor skal ligeledes udforme og udføre passende reaktioner på vurderede risici for fejlinformationer som følge af besvigelser på regnskabsniveau. (ISA 240, 28) Til dette formål skal revisor udvælge og føre tilsyn med personale, under hensyntagen til enkeltpersoners viden, kompetencer og evner til at blive tildelt betydeligt ansvar for opgaven, samt til revisors vurdering af risikoen for væsentlige fejl i opgaven. Revisor skal vurdere virksomhedens valg og anvendelse af regnskabspraksis, især dem der vedrører subjektive målinger og komplekse transaktioner, da de kan indikere regnskabsmanipulation, som følge af ledelsens indsats for at styre indtjeningen. Revisor skal ydermere inkorporere et element af uforudsigelighed i udvælgelsen af arten, den tidsmæssige placering og omfanget af revisionshandling. (ISA 240, 29)

Revisor skal også udforme og udføre passende reaktioner på vurderede risici for fejlinformationer som følge af besvigelser på revisionsmålsniveau. (ISA 240, 30) Revisor skal særligt være opmærksom på, at ledelsen er i en unik position til at begå besvigelser, pga. deres evner til at manipulere med regnskaberne og udarbejde regnskaber der indeholder besvigelser ved at tilsidesætte interne kontroller som ellers fungerer effektivt. Selvom risikoen vil variere fra virksomhed til virksomhed, så er den alligevel til stede i alle virksomheder. Uforudsigeligheden i hvordan tilsidesættelse af kontroller kan ske, gør, at det er en risiko for væsentlig fejlinformation som følge af besvigelser og dermed en betydelig risiko. (ISA 240, 31) Revisor skal uafhængigt af risikoen for ledelsens tilsidesættelse af kontroller revisor udforme og udføre revisionshandling som reaktion på besvigelserisici. Revisor skal vurdere om posteringer i finansbogholderiet og andre reguleringer er passende. For at vurdere dette skal revisor forespørge personer, der deltager i regnskabsaflæggelsen, om der har været observeret upassende eller usædvanlig aktivitet i forbindelse med behandling af posteringer og reguleringer. Revisor skal ligeledes udvælge posteringer og andre reguleringer i slutningen af regnskabsperioden, og overveje behovet for at afprøve posteringer i løbet af perioden. Revisor skal gennemgå regnskabsmæssige skøn for manglende neutralitet, og overveje om der er omstændigheder, som skaber denne manglende neutralitet og udgør en risiko for væsentlig fejlinformation, som følge af besvigelser. Til slut skal revisor vurdere om den forretningsmæssige begrundelse (eller mangel herpå) for usædvanlige transaktioner eller transaktioner, der er uden for det normale forretningsområde, tyder på, at de er blevet iværksat for at manipulere med regnskabet eller skjule misbrug af aktiver (ISA 240, 32) revisor skal ligeledes vurdere om der er behov for yderligere revisionshandling. (ISA 240, 33)

6.1.2.2 Revisionsstrategi

Efter revisor har udført risikovurderingshandling og tilknyttede aktiviteter, skal revisor fastlægge en overordnet revisionsstrategi, som fastsætter revisionens omfang, tidsmæssig placering og strategi. (ISA 300, 7) Til at fastlægge den overordnede revisionsstrategi, skal revisor: (ISA 300, 7)

- Identificere karakteristika ved opgaven, der definerer dens omfang
- Fastlægge opgavens rapporteringsmål, for at kunne planlægge den tidsmæssige placering af revisionen og arten af den nødvendige kommunikation
- Overveje de forhold, der efter revisors vurdering er betydelige for instruktionen af opgaveteamets indsats
- Overveje resultaterne af de indledende opgaveaktiviteter og, hvor det er aktuelt, overveje, om viden, der er opnået fra andre opgaver, som den opgaveansvarlige partner har udført for virksomheden er relevant
- Fastlægge arten, den tidsmæssige placering og omfanget af de ressourcer, der er nødvendige for at udføre opgaven

Processen hvor revisor etablere en overordnet revisionsstrategi hjælper revisor til at bestemme forhold som, de ressourcer, der skal fordeles ud på specifikke revisionsområder, såsom erfarne medlemmer på højrisikofyldte områder og eventuelt inddragelse af eksperter på komplekse spørgsmål. Det er ligeledes med til at bestemme mængden af ressourcer der skal anvendes på de specifikke områder, såsom antal medlemmer, der skal foretage en lageroptælling eller mængden af timer, der skal allokeres ud på højrisikoområder. Desuden hjælper det revisor med bestemme forhold som hvornår de forskellige ressourcer skal anvendes, om det er i løbet af revisionen eller ved status og hvordan de anvendte ressourcer bliver styret, instrueret og observeret.

Revisionsstrategien kan indeholde områder som: (egen tilvirkning ud fra ISA 300, bilag 1)

- Resultater af indledende opgaveaktiviteter
- Den regnskabsmæssige begrebsramme og særlige rapporteringskrav, herunder væsentlige ændringer i den regnskabsmæssige begrebsramme
- Arten af forretningssegmenter, der skal revideres, herunder behovet for eksperter
- Forventet anvendelse af revisionsbevis fra tidligere revisioner
- Bestemmelse af væsentlighed
- Effekten af IT på revisionshandling
- Beskrivelse af overordnede valg af revisionshandling på specifikke områder
- Beskrivelse af områder med høj risiko for væsentlig fejlinformation
- Væsentlig forretningsmæssig udvikling i it eller forretningsprocesser
- Fordeling af ressourcer i opgaveteamet

6.1.2.3 Revisionsplan

Når den overordnede revisionsstrategi er etableret kan den egentlige revisionsplan udarbejdes til at imødegå de forskellige forhold som er beskrevet i revisionsstrategien, idet der tages hensyn til at nå revisors målsætninger gennem effektiv udnyttelse af virksomhedens ressourcer. Etableringen af den overordnede revisionsstrategi og den detaljerede revisionsplan sker ikke nødvendigvis efter hinanden, men foregår i tæt forbundne processer, da ændringer i en medfører ændringer i den anden. (ISA 300, A10)

Revisionsplanen er en mere detaljeret end revisionsstrategien, og indeholder arten, den tidsmæssige placering og omfanget af revisionshandlinger der skal udføres af revisionsteamets medlemmer.

Revisionsplanen skal indeholde: (ISA 300, 9)

- Arten, tidsmæssig placering og omfang af planlagte risikovurderingshandlinger
- Arten, tidsmæssig placering og omfang af yderligere revisionshandlinger på revisionsmålsniveau
- Andre revisionshandlinger som er krævet for at opgaven opfylder kravene i ISA

Planlægningen af disse handlinger foregår løbende i revisionen, eftersom opgavens revisionsplan udvikler sig. F.eks. foregår planlægningen af risikovurderingshandlingerne tidligt i revisionsprocessen, mens planlægningen af arten, den tidsmæssige placering og omfanget af yderligere revisionshandlinger afhænger af resultatet af risikovurderingshandlingerne. Desuden kan revisor også begynde at udføre yderligere handlinger for nogle transaktionsklasser, balanceposter og oplysninger før planlægningen af alle resterende yderligere revisionshandlinger (ISA 300, A12)

Revisor skal i revisionsplanen bestemme art, tidsmæssig placering og omfang af revisionshandlinger for både risikovurderingshandlinger og yderligere revisionshandlinger. Risikovurderingshandlinger omfatter, som nævnt tidligere nævnt:

- Forespørgsler til ledelsen og andre
- Indledende analytiske handlinger
- Observation og inspektion.

Yderligere revisionshandlinger vedrørende test af kontroller omfatter typisk: (Eilifsen, Aasmund m.fl. 2014)

- Forespørgsler til passende ledelses, tilsyns eller medarbejder personale (eksempelvis, at spørge faktureringsafdelingens personale om manglende salgsfakturanumre)
- Inspektion af dokumenter, rapporter og elektroniske filer (eksempelvis, at inspicere salgsordre for tilstedeværelse af initialer af kreditafdelingens personale)

- Observation af anvendelsen af specifikke kontrolforanstaltninger (eksempelvis observere og evaluere om shipping afdelingens personale har adgang til ordremodtagelsen eller faktureringsaktiviteter)
- Gennemgang (hvilket involverer at spore en transaktion fra dens oprindelse til dens inkludering i regnskabet, gennem en kombination af revisionshandlinger, herunder forespørgsler, observation og inspektion)
- Genudførelse (Eftertjekke om oplysninger på en stikprøve af salgsfakturaer vedr. produkttype, pris og mængde stemmer overens med shipping dokumenter og kundeordrer)

Yderligere revisionshandlinger vedrørende substanshandlinger omfatter typisk: (Eilifsen, Aasmund m.fl. 2014)

- Analytiske procedurer (analyse af udviklingen i omsætningen sammenlignet med sidste år eller klientens budget)
- Inspektion (eksempelvis inspektion af regnskabsmæssigt skøn til underliggende dokumentation eller ved fysisk kontrol af lager, kassebeholdning, materielle anlægsaktiver, og værdipapirbeholdninger)
- Forespørgsel (indhentelse af debitorsaldobreve, bankengagementer, advokatbreve, tingbog mv.)
- Genudførelse (beregning af behov for nedskrivning til tab på debitorer og sammenlign med kundens beregning)

6.1.2.4 Dokumentation af revisionshandlinger og opnået revisionsbevis

I forbindelse med revisors planlægning og udførsel af revisionen skal revisor dokumentere sine revisionshandlinger og opnået revisionsbevis. Dokumentationen skal indeholde revisionsbevis der kan danne grundlag for en konklusion om opfyldelse af revisor overordnede målsætninger, og indeholde revisionsbevis for, at revisionen er planlagt og udført i overensstemmelse med ISA og gældende lovmæssige krav. (ISA 230, 2)

6. 2 Udførsel af revision, med henblik på besvigelser

Efter revisor har planlagt revisionen, så skal revisionen udføres. Der vil ikke blive beskrevet en fuldstændig revisionsproces, men til gengæld obligatoriske og supplerende revisionshandlinger, som revisor kan udføre for at forebygge og opdage besvigelser. Først vil der blive beskrevet nogle generelle revisionshandlinger vedrørende både planlægning og udførsel af revisionen på alle revisionsområder, og dernæst vil der blive beskrevet revisionshandlinger vedrørende specifikke revisionsområder.

6.2.1 Generelle revisionshandlinger

I det følgende vil der blive beskrevet nogle generelle revisionshandlinger som gælder for alle revisionsområder for både planlægning og udførsel af revisionen.

6.2.1.1 Kriseramt virksomhed

Virksomheder kan være ramt af økonomien, f.eks. finanskrisen, som medførte at mange virksomheder har kæmpet for overlevelse. En virksomhed som er i krise er et advarselssignal om, at risikoen for besvigelser er forøget. Virksomheden og ledelse kan føle sig fristet til at manipulere med regnskaberne, for at opnå en bonus eller sikre sig, at der kan opnås kreditter i banken. Dette medfører, at revisor skal skærpe sin professionelle skepsis for de regnskaber som virksomheden fremlægger, og der skal udføres yderligere revisionshandlinger for at afdække risikoen for væsentlige fejl som følge af besvigelser. (Rasmussen, Bent Warming m.fl. 2015)

6.2.1.2 Kundeaccept

I forbindelse med de indledende planlægningsaktiviteter, skal revisor acceptere enten fortsættelse af samarbejdet, eller accept af et nyt samarbejde. Revisor bør sikre sig mod forekomsten af besvigelser ved at undersøge kundens virksomhed og dens baggrund. Dette kan medvirke til at få oplysninger som virksomheden ikke selv har oplyst. En simpel søgning over Google eller på artikeldatabaser, kan man finde oplysninger om, hvad der tidligere er skrevet om virksomheden. Hertil kan nævnes at revisor skal tage kontakt til den tidligere revisor og få uddybet hvorfor revisor er fratrådt, jf. revisorlovens § 18, stk. 2. har revisor ikke udført denne handling, så ender revisor med at påtage sig en opgave, som den tidligere revisor har sagt nej til, f.eks. pga. virksomheden benytter ufine forretningsmetoder eller har et dårligt ry. (Rasmussen, Bent Warming m.fl. 2015)

6.2.1.3 Personerne i virksomheden

I forbindelse med accept af kunden, så er det absolut ligeså vigtig, at revisor undersøger baggrunden for ejeren, bestyrelsesformanden og den ansatte direktør. Revisor bør derfor benytte diverse artikeldatabaser, for at se, om der eventuelt har været skrevet noget i medierne om personerne vedrørende konkurser, tvangsopløsninger mv.

Revisor bør ligeledes overveje om revisor ønsker virksomheden som kunde, hvis revisor ikke skal udarbejde hovedpartsindehaverens eller hovedaktionærens private selvangivelse. En mulig besvigelseshandling er, at hovedanpartshaveren sælger virksomhedens produkter udenfor virksomheden, og f.eks. har et negativt privatforbrug ifølge selvangivelsen.

Endvidere bør revisor være opmærksom på problematiske forhold mellem revisor og den daglige ledelse. F.eks. hvor ledelsen modarbejder revisor eller starter konflikter om berettigelse af revisionshandlinger, da dette kan indikere at besvigelser finder sted.

Derudover bør revisor være særligt opmærksom på personer som sidder i betroede stillinger, og hvor revisor har indhentet information om, at personen er i økonomiske vanskeligheder, som følge af ludomani eller skilsmisse mv.

Revisor bør ligeledes være opmærksom på personaleudskiftningen i virksomheden, og snakke med nye ansatte evt. føler en utilfredshed med deres løn i forhold til hvad de fortjener eller hvad de tidligere fik i løn.

(Rasmussen, Bent Warming m.fl. 2015)

6.2.1.4 Revisor som offentlighedens tillidsrepræsentant

Revisor skal som nævnt tidligere nævnt være offentlighedens tillidsrepræsentant og udføre revisionen efter god skik, som indebærer integritet, objektivitet, professionel kompetence og fornøden omhu, fortrolighed og professionel adfærd. Desuden skal revisor være en uafhængig part i såvel opfattelse som fremtoning. Dette indebærer vigtigheden af, at revisor ikke må ignorere advarselssignaler vedrørende besvigelser med begrundelser som ”jeg ikke vil miste kunden” eller ”der plejer ikke, at være besvigelser i virksomheden”.

(Rasmussen, Bent Warming m.fl. 2015)

6.2.1.5 Interne kontroller og forretningsgange

Gode interne kontroller er yderst vigtigt i forhold til besvigelser. Besvigelsessagers mulighed for at begå besvigelser skyldes ofte svage, manglende eller tilsidesatte interne kontroller. Det er her vigtigt at revisor informerer ledelsen om, at det er vigtigt at indføre effektive interne kontroller flere steder i virksomheden såfremt de ikke allerede eksisterer eller er for svage, jf. ISA 265. Der bør især være funktionsadskillelse mellem de personer der har adgang til likvider og de personer, der har adgang til at bogføre. En besvigelseshandling her kunne være, at bogholderen tager af kassen og dækker over det med falske posteringer i bogholderiet. (Rasmussen, Bent Warming m.fl. 2015)

6.2.1.6 Regnskabsanalyse

Når revisor starter på en revision er det altid god skik, at revisor foretager en regnskabsanalyse. Dette gælder både sammenhængen mellem de enkelte poster, f.eks. dækningsgraden eller udviklingen i enkelte regnskabsposter forhold til tidligere år og/eller i forhold til aktivitetsniveauet. Dette kan give en revisor indblik i hvordan regnskabsåret er gået, og om der er enkelte poster, som ser markant anderledes ud end

sidste år, og derfor kræver øget opmærksomhed fra revisors side. Et eksempel kunne være, at dækningsgraden pludselig falder markant i forhold til året før, som følge af en ansat har forsøgt at gemme annonceringsudgifter under varekøb.

Det er desuden vigtigt at se på virksomhedens historik. F.eks. kan der være nogle virksomheder som bare generelt oplever markant svingende dækningsgrader, eller der kan være tiltag fra året før som er skyld i at dækningsgraden er faldende, som f.eks. opsigelse af samarbejdet med en stor kunde. Det er ligeledes vigtigt at se på om året er gået som forventet ifølge virksomhedens budget, f.eks. hvis virksomheden salg er sæsonpræget.

(Rasmussen, Bent Warming m.fl. 2015)

6.2.1.7 Bilagsrevision

Når revisor foretager bilagsrevision, så bør revisor kigge efter følgende ting:

- Attestation
- Vurdering af formål (relevans)
- Kontroller originalt bilag og underbilag
- Leveringsadresse
- Beløb

Revisor bør tjekke, at den daglige ledelse, øverste ledelse eller en som ledelsen har givet fuldmagt hertil har attesteret (godkendt) bilaget, så revisor kan se, at en person fra ledelsen har set bilaget og godkendt det til betaling.

Revisor bør desuden vurdere hvorvidt omkostninger vedrøre virksomheden eller har karakter af en privat omkostning. Her kunne en besvigelse være, at en direktør køber ind til sin private husholdning, privat advokat, teaterforestillinger mv. på firmaets regning, ved at give posteringerne tekster, der synes relevant indenfor branchen. Her bør revisor især være opmærksom på store stigninger i omkostningsposter og især hvis ledelsen eller virksomhedens ejere giver udtryk for uforklarlige stigninger i omkostninger.

Revisor bør under bilagsrevision kontrollere, at bilaget er originalt og at eventuelle underbilag stemmer overens med afregningsbilag. En mulig besvigelse er, at bogholderen ændrer på af et afregningsbilag og ved udbetaling beholder differencen selv. Ved at afstemme afregningsbilag til underbilag, vil revisor fange denne besvigelse.

Revisor bør også undersøge leveringsadressen, ved f.eks. varekøb. En mulig besvigelser er, at ejeren af en virksomhed forsøger, at betale private regninger med virksomhedens midler, og skjule det under varekøb. Ved kontrol af adressen vil revisor eventuelt fange ejerens egen adresse eller en anden af ejerens private adresser.

Revisor bør ydermere undersøge om beløbet som står på fakturaen stemmer overens med det bogførte beløb. Her kan en besvigelser være, at bogholderen betaler en regning på 2.000 kr., men bogføre et beløb på 3.000 under varekøb, og beholder 1.000 kr. selv.

(Rasmussen, Bent Warming m.fl. 2015)

6.2.1.8 Stærkt revisionsbevis

Revisor bør så vidt muligt indsamle så stærkt et revisionsbevis som muligt. I nogle tilfælde accepterer revisor kopier af de originale bilag, men revisor bør bede om at se originalbilaget. En mulig besvigelser vedrørende et stærkt revisionsbevis er, at en bogholder bogfører både originalbilaget og kopibilaget, og overføre pengene for den ene faktura til sig selv.

Bekræftelser fra tredjemand er normalt et stærkt revisionsbevis, som revisor bør indhente. Dette kunne være udsendelse af saldomeddelelser og kreditorbekræftelser, indhentelse af bekræftelser vedr. leasingkontrakter fra tredjemand og bankbekræftelser.

(Rasmussen, Bent Warming m.fl. 2015)

6.2.1.9 Gennemgang af efterposteringer og posteringer tæt på status

I forbindelse med revisor udfører statusrevision, bør revisor gennemgå efterposteringer eller posteringer tæt på status, og især alle beløb, som virker usædvanlige med hensyn til art eller beløb. En mulig besvigelser vedrørende dette er, at en kasserer inden årsafslutningen dækker de i årets uretmæssige hævede beløb, så der er overensstemmelse mellem bogholderiet og banksaldoen, og året efter hæver et andet beløb, der er større. (Rasmussen, Bent Warming m.fl. 2015)

6.2.1.10 Uforudsigelighed

Det er vigtigt, at der ikke altid forekommer et vist mønster i hvornår revisor kommer på besøg i virksomheden og f.eks. udfører et uanmeldt beholdningseftersyn. Revisor bør derfor bestræbe sig på, at komme på at komme på kontrolbesøg på forskellige tidpunkter, således virksomheden ikke kan være sikker på, hvornår revisor kommer på uanmeldt besøg. En besvigelser kan være at en kunde sørger for, at alt er som det skal være lige op til revisor kommer på f.eks. i forbindelse med uanmeldt beholdningseftersyn, og så kan personen bedrage resten af året. (Rasmussen, Bent Warming m.fl. 2015)

6.2.2 Revisionshandlinger vedrørende resultatopgørelsen

I det nedenstående vil der blive beskrevet hvilke revisionshandlinger som revisor kan udføre vedrørende specifikke områder i resultatopgørelsen med henblik på besvigelser.

6.2.2.1 Varesalg

6.2.2.1.1 Eksempler på besvigelser vedrørende varesalg

Nedenstående viser eksempler på for regnskabsmanipulation vedrørende varesalg: (Rasmussen, Bent Warming m.fl. 2015)

- Fiktive indtægter/fakturaer
- Indtægtsført gæld
- Omsætning ikke medtaget

Nedenstående viser eksempler på for misbrug af aktiver vedrørende varesalg: (Rasmussen, Bent Warming m.fl. 2015)

- Falske rabatter (angiver selv rabatter og tager selv pengene)
- Udsteder kreditnota efter varesalg (og tager selv pengene)
- Konvertering af salg til fiktive lejekontrakter

6.2.2.1.2 Revisionshandlinger, varesalg

Revisionshandlinger som med fordel kan udføres af revisor i forbindelse med revision af varesalg: (Rasmussen, Bent Warming m.fl. 2015)

- Udsendelse af saldomeddelelser til debitor
- ”Vugge til grav” analyse
- Stikprøvevis kontrol af, at betingelser for rabat er opfyldt
- Kreditnotakontrol
- Substansrevision vedrørende lejekontrakter – bekræftelse fra debitor
- It- revision, udlæs poster, hvor modkonto ikke er debitorbogholderiet

Revisor kan udsende saldomeddelelser til virksomhedens kunder, og ofte sammen med kontoudtog, så så virksomhedens kunder kan forholde sig til åbenstående fakturaer, og dermed nemmere kan forholde sig til den åbenstående saldo. Dette er f.eks. med til at forhindre, at bogholderen ved debitorindbetalinger beholder pengene selv, og i stedet udsteder en kreditnota. Virksomhedens kunder vil i dette tilfælde højst sandsynligt kunne bekræfte, at de har betalt fakturaen, og afsløre besvigelsen.

I forbindelse med at revisor vurdere de interne kontroller og forretningsgange i forbindelse med varesalg, så er en fra ”vugge til grav” analyse på sin plads. At man følger fra vugge til grav vil sige, at revisor følger varesalget fra ordre, via følgeseddel og faktura til debitorpostering og betaling, som er med til at afdække, at alt der skal medtages i regnskabet er medtaget (fuldstændighed). Dette giver revisor et stærkere billede af, hvor stor risikoen er for besvigelser i forskellige led i salgsprocessen. Dette kan f.eks. være med til at forhindre, at en person kan udstede en faktura, modtage penge fra kunden og herefter udstede en kreditnota og beholde pengene selv. Revisor bør også kontrollere udvalgte fakturaer for korrekt udarbejdelse, så besvigeren ikke har muligheden for at udstede falske fakturaer og oplyse deres personlige kontonummer på fakturaen.

Revisor bør ligeledes stikprøvevis undersøge om betingelser for rabat er opfyldt hos de kunder der har fået rabat. Dette er med til at undgå, at personer i virksomheden f.eks. bogføre en falsk rabat, selvom kunden har betalt det fulde beløb uden rabat, og har beholdt rabatten selv.

I normale tilfælde vil en kunde kun modtage en kreditnota i tilfælde af fejlliverance, returnerede varer, kundebonus dekort mv. For at sikre sig mod besvigelser i forbindelse med kreditnota udstedelse, så skal revisor udføre stikprøvekontrol og bede ledelsen om, at godkende de pågældende kreditnotaer. Det mest optimale er hvis virksomheden har en intern kontrol, som går ud på, at ledelsen skal attestere (godkende) alle kreditnotaer, så kan revisor i stedet revidere denne kontrol.

I de tilfælde hvor en virksomhed både sælger sine varer på normale vilkår, men også lejer dem ud på lejekontrakter, så skal revisor være særlig opmærksom. Her er det en god ide, at revisor indhenter bekræftelser fra debitorerne på lejekontrakterne. En mulig besvigelse er eksempelvis hvis sælgeren sælger en varer på normale vilkår, men ændrer det internt til en lejekontrakt. Hermed kan besvigeren tage hele beløbet, og blot sørge for at lejen bliver betalt hver måned til virksomheden.

Derudover kan revisor udføre it-revision af varesalget. Her udskrives poster, hvor modkontoen ikke er debitorbogholderiet. Dermed kan revisor finde de poster som kører uden om debitorbogholderiet. En mulig besvigelse er, at en person dækker over sine besvigelser ved at kreditere varesalget, men debitere på den indgående moms.

(Rasmussen, Bent Warming m.fl. 2015)

6.2.2.2 Varekøb

6.2.2.2.1 Eksempler på besvigelser vedrørende varekøb

Nedenstående viser eksempler på misbrug af aktiver vedrørende varekøb: (Rasmussen, Bent Warming m.fl. 2015)

- Rabat fra leverandører fremgår ikke af regnskabet
- Private omkostninger bogført som varekøb

6.2.2.2.2 Revisionshandlinger, varekøb

Revisionshandlinger som med fordel kan udføres af revisor i forbindelse med revision af varekøb: (Rasmussen, Bent Warming m.fl. 2015)

- Analyser rabatter og returvarer, herunder gennemgang af rabataftale og stikprøvevis kontrol af, at betingelser for rabat er opfyldt
- IT-revision, udlæs poster, hvor modkonto ikke er kreditorbogholderi

Revisor bør i forbindelse med revisionen af varekøbet gennemgå rabataftaler, der foreligger for deres kunder. En mulig besvigelser er, at en bogholder overfører en virksomheds rabatudbetaling uden om virksomheden og ind på sin egen bankkonto. Ved at revisor er opmærksom på hvornår virksomheden normalt modtager rabatten, kan revisor afsløre besvigelsen.

Revisor kan ligeledes udføre it-revision, ved at kontrollere de poster hvor modkontoen ikke er kreditorbogholderiet. En mulig besvigelser er, at bogholderen betaler private regninger med virksomhedens midler, og bogføre regningen direkte på en omkostningskonto med modpost i f.eks. banken (ikke kreditorbogholderiet).

(Rasmussen, Bent Warming m.fl. 2015)

6.2.2.3 Andre eksterne omkostninger

6.2.2.3.1 Eksempler på besvigelser vedrørende andre eksterne omkostninger

Nedenstående viser eksempler på misbrug af aktiver vedrørende andre eksterne omkostninger: (Rasmussen, Bent Warming m.fl. 2015)

- Private omkostninger bogført i virksomheden
- Arrangementer for forretningsforbindelser og familie med privat islæt
- Falske bilagstekster for at dække over regninger

- Forfalskning af afregningsbilag

6.2.2.3.2 Revisionshandling, andre eksterne omkostninger

Revisionshandling som med fordel kan udføres af revisor i forbindelse med revision af varekøb:

(Rasmussen, Bent Warming m.fl. 2015)

- Sandsynliggørelse af omkostninger
- Forsikringer, spørg direktør om abonnementer er opsagt og om eventuelle erstatninger
- IT-revision, udlæs poster, hvor modkonto ikke er kreditorbogholderi
- Kontroller underbilag til afregningsbilag

I forbindelse med revisor reviderer andre eksterne omkostninger, bør revisor overveje om det er sandsynligt, at de bogførte omkostninger vedrører virksomheden. En mulig besvigelse er, at en bogholder betaler sine egne private elregninger på virksomhedens regning. Revisor kan opdage denne besvigelse ved at tjekke om der f.eks. er bogført mere end 4 elregninger regnskabsåret (1 per kvartal).

Noget andet revisor bør gøre er, at gennemgå virksomhedens forsikring med den øverste ledelse, for at finde frem til om forsikringer er blevet opsagt i virksomheden, og der i så fald burde komme en returbetaling fra forsikringsselskabet. En mulig besvigelse er, at en bogholder beholder den check som forsikringsselskabet sender, efter en afmeldt forsikring og ikke bogfører checken i regnskabet. Revisor kan opdage besvigelsen ved at eftertjekke om penge fra afmeldte forsikringer er gået ind på bankkontoen.

Revisor kan anvende it-revision, ved at udskrive poster, hvor modposten ikke er kreditorbogholderiet. Som nævnt tidligere er en mulig besvigelse at en person betaler sine private regninger fra virksomhedens bankkonto.

Revisor bør som tidligere nævnt kontrollere at bilag er originale og at eventuelle underbilag stemmer overens med afregningsbilag.

(Rasmussen, Bent Warming m.fl. 2015)

6.2.2.4 Løn

6.2.2.4.1 Eksempler på besvigelser vedrørende løn

Nedenstående viser eksempler på misbrug af aktiver vedrørende løn: (Rasmussen, Bent Warming m.fl. 2015)

- Udbetaling af løn til fiktiv medarbejder

- Indbetaling af ekstra A-skat på personnummer
- Indbetaling af ekstra pension på personnummer
- Udbetaling af ekstra løn
- Falsk timeregulering
- Overarbejde udbetales i naturalier uden skat

6.2.2.4.2 Revisionshandlinger, løn

Revisionshandlinger som med fordel kan udføres af revisor i forbindelse med revision af varekøb:

(Rasmussen, Bent Warming m.fl. 2015)

- Afstemning af løn til lønoplysninger fra SKAT (e-indkomst)
- Afstemning af løn til ansættelse-/lønkontrakt
- Direktør/ejer bekræfter ansættelse
- Lønudbetaling godkendes af direktør/ejer
- Sammenholdelse af indberetningslister og personalelister
- Sammenholdelse af timesedler med udbetalt overarbejde

En normal revisionshandling, som revisor skal udføre i forbindelse med løn er, at den bogførte løn afstemmes til oplysningerne fra e-indkomst. Revisor afstemmer ligeledes væsentlige lønninger til ansættelses eller lønkontrakter. Revisor bør udvide revisionen såfremt der ikke er funktionsadskillelse mellem den person, der bogføre og den person, der udbetaler lønnen, da det vil medføre øget risiko for, at besvigelser kan forekomme.

Det er vigtigt med gode interne kontroller i virksomheden. Ved at direktøren/ejeren bekræfter at alle de ansatte, der har modtaget løn, er ansatte i virksomheden, så sikres det, at der ikke udbetales løn til fiktive medarbejdere. Interne kontroller bør ligeledes indføres i lønbogholderiet. Såfremt antallet af ansatte gør det umuligt, at lave funktionsadskillelse, skal revisor udvide sin revision, med mindre der er andre kontroller, der mindsker risikoen for besvigelser. En god intern kontrol er, at ejeren/direktøren godkender bruttolønnen. En mulig besvigelse er, at lønbogholderen udbetaler en højere bruttoløn til sig selv og f.eks. indbetaler differencen på sin aftalte bruttoløn på en pensionsordning.

Revisor kan også sammenholde indberetningspligter med personalelister, med henblik på at opdage fiktive medarbejdere. En mulig besvigelse er her, at en bogholder opretter fiktive lønnumre til sig selv og sin familie, og indberetter dette til Bluegarden. Efter pengene er udbetalt indberetter bogholderen dette som en fejl hos Bluegarden og tilbagefører beløbene regnskabsmæssig. Revisors sammenligning af

personalelister og indberetningslister vil netop opdage denne uoverensstemmelse mellem, hvem der er ansat i virksomheden, og dem der får udbetalt løn.

Når revisor reviderer løn, bør revisor også stikprøvevis kontrollere at det registrerede overarbejde er blevet udbetalt. En mulig besvigelse er, at overarbejdet bliver udbetalt i naturalydelse (værktøj, lagervarer), og efterfølgende registrerer dette som svind på lageret. Dermed slipper medarbejderne for skat og moms og ejeren slipper for at betale overarbejdstillæg. Ved at revisor sammenligner timesedler med udbetalt overarbejde vil denne besvigelse blive opdaget.

(Rasmussen, Bent Warming m.fl. 2015)

6.2.2.5 Afskrivninger

6.2.2.5.1 Eksempler på besvigelser vedrørende afskrivninger

Nedenstående viser eksempler på misbrug af aktiver vedrørende afskrivninger: (Rasmussen, Bent Warming m.fl. 2015)

- Svind i straksafskrevne poster

Nedenstående viser eksempler på regnskabsmanipulation vedrørende afskrivninger: (Rasmussen, Bent Warming m.fl. 2015)

- Afskrevet for lidt eller for meget på anlægsaktiver

6.2.2.5.2 Revisionshandlinger, afskrivninger

Revisionshandlinger som med fordel kan udføres af revisor i forbindelse med revision af afskrivninger: (Rasmussen, Bent Warming m.fl. 2015)

- Vurdering af regnskabspraksis og regnskabsmæssige skøn
- Vurdering af, om straksafskrevne poster er til stede i virksomheden

I forbindelse med at revisor revidere afskrivninger, skal revisor vurdere den anvendte regnskabspraksis og regnskabsmæssige skøn. Blandt andet skal revisor holde øje med, om virksomheden straksafskrifter aktiver med en værdi, som er højere end den skattemæssige grænse på 12.900 (2016). Derudover skal revisor vurdere om den anvendte afskrivningsmetode er retvisende for virksomheden, og om afskrivningerne stemmer overens med den reelle værdiforringelse af aktiverne over deres levetid. Det skal her vurderes om virksomhedens ændringer af afskrivningsmetoder er med henblik på et retvisende billede eller på at manipulere regnskabet. Et eksempel på en besvigelse er, at en virksomhed gennem en årrække har

afskrevet driftsmidler over 5 år, og pludselig mener de, at aktiverne har en skønnet levetid på 10 år, med en skjult hensigt om at opnå et større resultat.

Ligeledes bør revisor undersøge stikprøvevis, om de aktiver, som er straksafskrevet i regnskabet (og dermed ikke er opført under anlægskartoteket) er til stede i virksomheden og vedrører virksomheden. En mulig besvigelser er, at en ansat anskaffer sig en PC til privat brug og betaler denne med virksomhedens midler.

(Rasmussen, Bent Warming m.fl. 2015)

6.2.2.6 Renteindtægter/udgifter

6.2.2.6.1 Eksempler på besvigelser vedrørende renteindtægter/udgifter

Nedenstående viser eksempler på misbrug af aktiver vedrørende renteindtægter/udgifter: (Rasmussen, Bent Warming m.fl. 2015)

- Indbetalinger fra debitorer/betalinger til kreditorer placeres på privatkonto og overføres senere til virksomheden/kreditor

Nedenstående viser eksempler på regnskabsmanipulation vedrørende renteindtægter/udgifter: (Rasmussen, Bent Warming m.fl. 2015)

- Ikke fradragsberettigede renter” gemmes” således at virksomheden får skattemæssigt fradrag

6.2.2.6.2 Revisionshandlinger, renteindtægter/udgifter

Revisionshandlinger som med fordel kan udføres af revisor i forbindelse med revision af renteindtægter/udgifter: (Rasmussen, Bent Warming m.fl. 2015)

- Afstemning af renter til pengeinstitut
- Sandsynliggørelse af renter
- Afstemning af renter til/fra SKAT
- Undersøg eventuelle tilbageførsler af renter på debitorer

Revisor bør først og fremmest afstemme fradragsberettigede renter fra pengeinstitutter til pengeinstitutts opgørelser.

Revisor bør sandsynliggøre renter fra pengeinstitutter i forhold til indestående eller gæld, for at sikre sig, at de tilstedeværende renter i virksomheden er sandsynlige. Et eksempel på en besvigelser er, at en direktør

opretter en c/o konto i en virksomhed i sit eget navn, og får kunderne til at overføre til denne konto. Efter nogle uger overfører han pengene til virksomheden, og beholder de påløbne renteindtægter selv.

Revisor bør også afstemme renter til selskabets årsopgørelse fra SKAT, for at finde ud af hvilke renter der vedrører selskabsskatten, da disse ikke er fradragsberettigede/skattepligtige.

En udvidet revisionshandling vedrørende renter er, at undersøge stikprøvevis om renter er tilbageført fra debitoronti. En mulig besvigelser er, at en bogholder indbetaler penge fra debitorer på sin egen konto, og efter noget tid overfører pengene til virksomheden. Bogholderen tilbagefører så renter som automatisk bliver tilskrevet forfaldne debitoronti, i forbindelse med at overføre pengene til virksomheden. Bogholderen har dermed snydt virksomheden for renter af indestående fra debitorer, og opnået rentegevinsten selv. En gennemgang af tilbageførte renter vil opdage denne besvigelser.

(Rasmussen, Bent Warming m.fl. 2015)

6.2.2.7 Anlægsaktiver

6.2.2.7.1 Eksempler på besvigelser vedrørende anlægsaktiver

Nedenstående viser eksempler på misbrug af aktiver vedrørende anlægsaktiver: (Rasmussen, Bent Warming m.fl. 2015)

- Købt driftsmidler til privat brug
- Solgt driftsmidler til privat brug til under dagsværdi

Nedenstående viser eksempler på regnskabsmanipulation vedrørende anlægsaktiver: (Rasmussen, Bent Warming m.fl. 2015)

- Op- eller nedskrivning af aktiver
- Aktiver indregnet uden reelt ejerskab

6.2.2.7.2 Revisionshandling, anlægsaktiver

Revisionshandling som med fordel kan udføres af revisor i forbindelse med revision af anlægsaktiver: (Rasmussen, Bent Warming m.fl. 2015)

- Afstemning
- Fysisk kontrol/Indhentning af bekræftelse af tilstedeværelse
- Vurdere baggrund for op- eller nedskrivning
- Kontrol af ejerskab

Ved en almindelig revision af anlægsaktiver afstemmer revisor den bogførte saldo med saldoen i anlægskartoteket.

Foruden dette, bør revisor undersøge at aktiverne er fysisk til stede i virksomheden, hvilket kan gøres ved fysisk kontrol. Hvis det ikke er muligt at se aktiverne fysisk, så bør revisor indhente en bekræftelse fra ledelsen på, at aktiverne er til stede.

Revisor skal være særligt opmærksom på, hvis virksomheden vælger at ændre regnskabspraksis eller regnskabsmæssige skøn. Det kunne f.eks. være hvis virksomheden jf. ÅRL § 41 vælger at foretage en opskrivning fra kostpris til dagsværdi, og opskrivningen skal foretages direkte på egenkapitalen. Eller at virksomheden jf. ÅRL § 52, stk. 1 ændre på skønnet for aktivernes levetid, hvilket har betydning for resultatopgørelsen. Desuden skal anlægsaktiver, der ikke løbende reguleres til dagsværdi nedskrives såfremt den regnskabsmæssige værdi er højere end genindvindingsværdien. Revisor skal være særligt opmærksom på grunden til, at virksomheden vil foretage op- eller nedskrivning, om der er tale om en nødvendig værdiregulering eller der f.eks. er tale om at hæve værdien af anlægsaktiverne for at hæve egenkapitalen i form af regnskabsmanipulation.

Revisor bør ligeledes kontrollere virksomhedens ejerskab af sine anlægsaktiver, ved at indhente f.eks. tingbogsudskrift fra person eller bilbogen. Derudover kan revisor gennemgå referater fra bestyrelses- og direktionsmøder for at identificere større investeringer og eventuelle leasingarrangementer, for dermed at kunne be- eller afkræfte, om virksomheden reelt ejer aktiverne.

(Rasmussen, Bent Warming m.fl. 2015)

6.2.2.8 Varelager

6.2.2.8.1 Eksempler på besvigelser vedrørende varelageret

Nedenstående viser eksempler på misbrug af aktiver vedrørende varelageret: (Rasmussen, Bent Warming m.fl. 2015)

- Ansatte stjæler færdigvarer eller råvarer

Nedenstående viser eksempler på regnskabsmanipulation vedrørende varelageret: (Rasmussen, Bent Warming m.fl. 2015)

- Op- eller nedskrivning af varelageret
- Indregning af fiktivt varelager
- Varelager, der er fiktivt udlejet

6.2.2.8.2 Revisionshandlinger, varelager

Revisionshandlinger som med fordel kan udføres af revisor i forbindelse med revision af varelageret:
(Rasmussen, Bent Warming m.fl. 2015)

- Fysisk lagerkontrol, optæl beholdninger tæt på årsafslutning – udvidelse af kontrol ved mange afvigelser
- Kostpriskontrol – særligt ved køb hos nærtstående parter
- Vurdering af baggrund for op- eller nedskrivning – efterspørg stærkt bevis for ukuransnedskrivninger
- Svind – virksomhedstype/aktualitet/holdbarhed
- Observer lageroptællinger på ikke forud anmeldte lokaliteter
- Afstemninger til lokaliteter

Hvis virksomheder har et væsentligt varelager, bør revisor foretage en lagerkontrol, for at sikre sig at lageret er fysisk til stede. En mulig besvigelser er at en ansat f.eks. kan indregne et fiktivt varelager. Revisor bør foretage denne kontrol så tæt på status som muligt, eftersom det sikrer, at den værdi lageret optages til er korrekt. Denne kontrol udføres ofte dagen før eller dagen efter statusdagen, så der ikke har været til- eller afgang på lageret efter optællingen. Hvis der er mange afvigelser fra lageret til lagerlisten, så skal revisor udvide sin kontrol og foretage flere stikprøver. I ekstreme tilfælde kan revisor bede virksomheden om at foretage en ny lageroptælling, da revisor ellers er nødsaget til at tage forbehold for manglende fysisk tilstedeværelse af lageret.

I de virksomheder som har et væsentligt varelager, bør revisor kontrollere, at lagervarenes er optaget til korrekte kostpriser. Især hvis der er mange eller store indkøb fra nærtstående parter.

I de tilfælde hvor der er foretaget opskrivninger eller nedskrivninger bør revisor foretage en grundig vurdering af disse op- eller nedskrivninger. Dette skal dog lige nævnes at virksomheder ifølge ÅRL fra d. 1. januar 2016 ikke må opskrive varelageret længere, så revisor skal undersøge at dette ikke foretages mere. Revisor bør ligeledes indhente et stærkere revisionsbevis vedrørende ukuransnedskrivninger af varelageret, og vurdere om der er ukurante varer, der skal nedskrives yderligere.

Revisor skal også danne sig et indtryk af om svind i virksomhederne skyldes normale forhold eller skyldes besvigelser. Revisor skal se på hvilken type virksomhed der er tale om. Hvis det er en virksomhed med varer, som har en kort holdbarhedsdato, vil der være et større svind, end varer med uden en særlig holdbarhedsdato. Hvis der er et stort unaturligt svind, så kan dette være en indikation om, at besvigelser finder sted.

En udvidet revisionshandling kan være, at revisor observere at virksomheden foretager en lageroptælling med henblik på, at de ansatte ikke angiver flere varer, end der reelt set er til stede på optællingstidspunktet.

I de tilfælde hvor virksomheden udlejer en del af sit varelager, skal revisor sikre sig, at der er en lejekontrakt med tredjemand, så der ikke bare er tale om fiktive udlejninger. En mulig besvigelse er, at en bilforhandler forsøger at hæve værdien af varelageret med fiktive lånebiler.

(Rasmussen, Bent Warming m.fl. 2015)

6.2.2.9 Igangværende arbejder

6.2.2.9.1 Eksempler på besvigelser vedrørende igangværende arbejder

Nedenstående viser eksempler på regnskabsmanipulation vedrørende igangværende arbejder: (Rasmussen, Bent Warming m.fl. 2015)

- Indregning af fiktive igangværende arbejder
- Indregning af igangværende arbejder med for høj færdiggørelsesgrad
- Manglende indregning af igangværende arbejder

6.2.2.9.2 Revisionshandlinger, igangværende arbejder

Revisionshandlinger som med fordel kan udføres af revisor i forbindelse med revision af igangværende arbejder: (Rasmussen, Bent Warming m.fl. 2015)

- Fysisk kontrol – vurdering af færdiggørelsesgrad
- Gennemgang af byggemødereferater – vurdering af færdiggørelsesgrad
- Kontrol af sagsstyring, herunder omkostningskontrol
- Gennemgang af kontrakter
- Gennemgang af kontrakter
- Gennemgang af arbejdssedler, fakturering mv. i efterfølgende periode

Når revisor skal revidere de igangværende arbejder, så er det vigtigt, at foretage en fysisk kontrol af det igangværende arbejder, hvis dette altså er muligt, med henblik på en korrekt vurdering af færdiggørelsesgraden. Desuden kan revisor vælge at gennemgå referater fra byggemøder, hvor den endelige ejer af projektet (ekstern part) ofte er deltagende, hvilket giver et stærkt revisionsbevis.

Revisor skal ligeledes fortage en vurdering af de omkostninger, der er forbundet med projektet. Her kan revisor foretage en kontrol af medarbejdernes sagsstyring, så de korrekte arbejdstimer og materialer vedrørende arbejdet kommer med i den endelige opgørelse.

Det er vigtigt, at revisor gennemgår virksomhedens kontrakter med kunden, for at se på den endelige pris og leveringstidspunkt, så arbejdet bliver medtaget korrekt i regnskabet.

For at sikre tilstedeværelsen og værdiansættelsen af de igangværende arbejder, kan revisor gennemgå faktureringen af de igangværende arbejder efter status. Dette er med henblik på at sikre, at alle de oplyste igangværende arbejder er faktureret ud til kunden, og alle de fakturaer der er opført som igangværende pr. status også er med i regnskabet. En mulig besvigelser er, at virksomheden indregner en for høj projektavance tidligt i forløbet, for at opnå et bedre resultat.

(Rasmussen, Bent Warming m.fl. 2015)

6.2.2.10 Tilgodehavender fra salg og tjenesteydelser

6.2.2.10.1 Eksempler på besvigelser vedrørende tilgodehavender fra salg og tjenesteydelser

Nedenstående viser eksempler på misbrug af aktiver vedrørende tilgodehavender fra salg og tjenesteydelser: (Rasmussen, Bent Warming m.fl. 2015)

- Fiktive debitorer
- Gamle debitorsaldi

Nedenstående viser eksempler på regnskabsmanipulation vedrørende tilgodehavender fra salg og tjenesteydelser: (Rasmussen, Bent Warming m.fl. 2015)

- Fiktive debitorer
- Hensættelse til tab på debitorer

6.2.2.10.2 Revisionshandling, tilgodehavender fra salg og tjenesteydelser

Revisionshandling som med fordel kan udføres af revisor i forbindelse med revision af anlægsaktiver: (Rasmussen, Bent Warming m.fl. 2015)

- Udsend saldomeddelelser
- Undersøg indbetalinger fra tidligere afskrevne debitorer
- ”Underlige” debitorer i debitor-kartoteket
- Undersøg den aldersfordelte debitorliste

- Hensættelse til tab og konstaterede tab på debitorer
- Årsagsvurdering af hensættelse til tab – indhentning af regnskab
- Kontrol af indbetalinger i efterfølgende periode
- Aggressiv opfølgning på saldomeddelelser
- Vurdering af tidligere betalingsmønstre

I forbindelse med at revisor revidere debitorer, bør revisor udsende saldomeddelelser med kontoudtog til virksomhedens kunder, så de kan bekræfte åbenstående fakturaer, som udgør debitorsaldoen overfor revisor. En mulig besvigelser er som nævnt tidligere, at bogholderen beholder debitorindbetalingerne selv, og udsteder en kreditnota.

Revisor skal være opmærksom på indbetalinger fra debitorer, som tidligere har været afskrevet. En mulig besvigelser er, at bogholderen beholder pengene selv. Her kan revisor forespørge ledelsen om de har kendskab til indbetalinger fra afskrevne debitorer. Men hvis ledelsen selv er involveret i besvigelsen, er dette svært for revisor at afsløre.

Når revisor gennemgår debitorbogholderiet skal revisor være særlig opmærksom på tvivlsomme kontonumre eller navne. En mulig besvigelser er, at ledelsen for at forbedre omsætningen opretter fiktive debitorer, og modpostere på omsætningen. Det kan her være en god ide, at eftertjekke væsentlige debitors eksistens, f.eks. ved at indhente de seneste årsregnskaber eller aflægge et besøg hos mistænkelige debitors adresser.

Revisor bør desuden undersøge den aldersfordelte saldoliste, især for gamle debitorsaldi, og gennemgå disse med ledelsen. En mulig besvigelser er, at ansatte i virksomheden kan beholde penge fra debitorer, og derfor står saldoen stadigvæk, som om de ikke har betalt. Udsendelse af saldomeddelelser vil fange denne besvigelser.

Revisor bør generelt bede virksomheden om dokumentation på hensættelser til tab og konstaterede tab. Dette kunne være i form af f.eks. skrivelser fra en advokat eller fra et inkassobureau. En mulig besvigelser er, at virksomheden undlader at hensætte til tab eller bogføre konstateret tab, for ikke at påvirke regnskabet negativt. Derfor bør revisor altid gennemgå den aldersfordelte saldoliste, med henblik på at afsætte beløb til tab. Revisor kan ligeledes indhente et regnskab fra de pågældende virksomheder, hvilket kan give et billede af om debitorerne er i stand til at betale.

En standard revisionshandling vedrørende debitorer er, at kontrollere debitorer til efterfølgende indbetalinger fra debitorer efter status. Dette er med henblik på at sikre, at debitorerne også har været et

tilgodehavende på statustidspunktet. En mulig besvigelse er, at virksomheden skubber en del af omsætningen til januar, da de har nået deres budgetmål. Revisor bør her vurdere om debitorsaldoen pr. status har været for lille i forhold til hvad den burde.

Det er desværre ofte sådan, at når revisor udsender saldomeddelelser og rykkere til virksomhedens kunder, og der ikke kommer et svar, så gør revisor ikke mere ved det. Revisor bør gå mere aggressivt til værks, og eventuelt tage kontakt til kunden eller kontrollere indbetalinger i efterfølgende periode.

Revisor kan også stikprøvevis kontrollere debitorerne med hensyn til betalingsmønstre. En besvigelse kan være, at bogholderen tilbageholder betaling fra debitorer, og opnår en renteindtægt af dette indestående på sin private bankkonto.

(Rasmussen, Bent Warming m.fl. 2015)

6.2.2.11 Likvider

6.2.2.11.1 Eksempler på besvigelser vedrørende tilgodehavender fra salg og tjenesteydelser

Nedenstående viser eksempler på misbrug af aktiver vedrørende likvider: (Rasmussen, Bent Warming m.fl. 2015)

- Forfalskning af underskrift på checks – indsat på egen bankkonto
- Betalte private regninger med virksomhedens midler
- Tyveri fra kontantkasse

6.2.2.11.2 Revisionshandlinger, likvider

Revisionshandlinger som med fordel kan udføres af revisor i forbindelse med revision af likvider:

(Rasmussen, Bent Warming m.fl. 2015)

- Foretag uanmeldt beholdningseftersyn på uventede datoer
- Engagementsforespørgsel direkte fra banken
- Grav til vugge analyse

Beholdningseftersyn er stadig en del af god revisionsskik. Et beholdningseftersyn kan indeholde flere handlinger såsom afstemning af kasse og bank til bogholderi, afstemning af mellemregninger, udsendelse af saldomeddelelser, afstemning af kreditorer mv. Beholdningseftersynet er især et effektivt værktøj til at skaffe revisionsbevis i virksomheder, hvor der er manglende funktionsadskillelse, f.eks. mellem bogholderi og kassefunktion.

Revisor bør i forbindelse med revision af likvider indhente engagementsforespørgsler direkte fra banken, da det er et stærkt revisionsbevis. En mulig besvigelse er, at en bogholder forfalsker kontoudtog inden det bliver udleveret til revisor. Ved at revisor selv indhenter engagementsforespørgslen, og afstemmer denne til bogholderiet, så fanges besvigelsen.

Revisor kan også undersøge indbetalinger tilbage til den oprindelige ordre fra kunden, via debitor, salgsfaktura og følgeseddel, og udbetalinger tilbage til ordrebekræftelse fra leverandøren, via kreditor, købsfaktura og følgeseddel (fra grav til vugge analyse). En mulig besvigelse er, at en bogholder beholder penge fra debitorer på egen konto og tilegner sig renterne. Revisor vil ved en grav til vugge analyse kunne se, hvem der er afsender af pengene.

(Rasmussen, Bent Warming m.fl. 2015)

6.2.2.12 kapitalkonto

6.2.2.12.1 Eksempler på besvigelser vedrørende kapitalkonto

Nedenstående viser eksempler på misbrug af aktiver vedrørende kapitalkonto: (Rasmussen, Bent Warming m.fl. 2015)

- Bogholder hæver pengene fra banken eller tage penge fra kassen og bogfører det på ejerens kapitalkonto

6.2.2.12.2 Revisionshandling, kapitalkonto

Revisionshandling som med fordel kan udføres af revisor i forbindelse med revision af kapitalkonto: (Rasmussen, Bent Warming m.fl. 2015)

- Afstemning af kapitalkontoen med ejeren
- Forbedring af kontroller – ejeren påtegner bilag

Revisor bør altid gennemgå kapitalkontoen med ejeren, i tilfælde af manglende funktionsadskillelse med bogholder og kassefunktion. En mulig besvigelse er, at bogholderen hæver penge til sig selv, og bogfører dem som hævning på ejerens kapitalkonto. Ved at gennemgå kapitalkontoen med ejeren, er der en stor sandsynlighed for, at sådanne besvigelser bliver opdaget.

For at undgå ovenstående besvigelse vedrørende funktionsadskillelse, så kan ejeren indføre en kontrol, som går ud på, at ejeren skal godkende samtlige bilag, der bliver bogført på kapitalkontoen.

(Rasmussen, Bent Warming m.fl. 2015)

6.2.2.13 Kreditorer

6.2.2.13.1 Eksempler på besvigelser vedrørende kreditorer

Nedenstående viser eksempler på regnskabsmanipulation vedrørende kreditorer: (Rasmussen, Bent Warming m.fl. 2015)

- Kreditorer angivet som betalt selvom de stadig er skyldige
- Kreditorer ikke medtaget
- Udenlandske kreditorer medtaget til forkert kurs

6.2.2.13.2 Revisionshandling, kreditorer

Revisionshandling som med fordel kan udføres af revisor i forbindelse med revision af kreditorer: (Rasmussen, Bent Warming m.fl. 2015)

- Udsende kreditorbekræftelser med kontoudtog
- Afstem kreditorer til kontoudtog fra kreditorer per statusdagen
- Kontroller betaling i efterfølgende periode
- Kontroller bilag bogført i ny periode med henblik på periodeforskydning
- Kontroller adresser på leverandører med medarbejderkartotek for at finde eventuelle sammenfaldende adresse
- Kontroller om bankkontonummer for overførsel til kreditorkonto stemmer overens med kreditors kontonummer
- Kontroller valutaomregning
- Kontroller stikprøvevis, kreditorkontoudtog for dato for registrering af betaling til virksomheden bogholderi

For at revisor kan sikre kreditorernes tilstedeværelse, så udsendes kreditorsaldobekræftelser og medfølgende kontoudtog fra virksomheden. En mulig besvigelser er, at en virksomhed har modtaget en kreditnota fra kreditor, men bogholderen har bogført regningen som betalt, og overført pengene til sig selv. En bekræftelse fra kunden vedr. den udstedte kreditnota vil afsløre besvigelsen. Revisor kan ligeledes afstemme kreditorsaldo til kontoudtog fra kreditorerne pr. statusdag, og på den måde sikre en ekstern bekræftelse vedrørende saldo og beløb.

Revisor kan også kontrollere betalinger til kreditorer efter status, for at se om der betales kreditorer, som ikke er med på kreditorlisten, og dermed sikre fuldstændighed.

Revisor sikre sig fuldstændighed vedrørende kreditorer, ved at kontrollere bilag, som er bogført i ny periode, og se om alt, som skal medtages, er medtaget. En mulig besvigelser er, at en person bogfører omkostninger, som betalt selvom de stadig er skyldige, for at gøre kreditorsaldoen så lille som mulig.

Revisor kan også kontrollere adresser på leverandør med medarbejderkartoteket. Dette er med henblik på at opdage om der er transaktioner mellem interesseforbundne parter og medarbejdere, som kan resultere i indkøbspriser som ikke er konkurrencedygtige.

Revisor bør endvidere kontrollere, at det er kreditors bankkontonummer, som virksomheden overføre penge til. En mulig besvigelser er, at en bogholder aftaler at få dekort vedrørende en faktura, hvorfor virksomheden ikke skal betale hele regningen. Bogholderen bogfører dog ikke dekorten, men overføre dekortbeløbet til sig selv og bogføre hele regningen som betalt.

Det er vigtigt, at revisor tjekker om udenlandske kreditorer er omregnet til statusdagens kurs. En mulig besvigelser er, at virksomheden indregner kreditorer til en lav kurs, selvom kursen er steget markant frem til status.

Revisor kan også afstemme betalingsdatoen på kreditorkontoudtog med bogføringsdatoen. En besvigelser er igen, at bogholderen overfører til egen konto og opnår en rentefordel og senere overføre pengene til kreditoren.

(Rasmussen, Bent Warming m.fl. 2015)

6.2.2.14 Moms

6.2.2.14.1 Eksempler på besvigelser vedrørende moms

Nedenstående viser eksempler på misbrug af aktiver vedrørende moms: (Rasmussen, Bent Warming m.fl. 2015)

- Ændre i momsangivelsen

Nedenstående viser eksempler på regnskabsmanipulation vedrørende moms: (Rasmussen, Bent Warming m.fl. 2015)

- Bogføring af indgående moms for at dække over bedrageri

6.2.2.14.2 Revisionshandling, moms

Revisionshandling som med fordel kan udføres af revisor i forbindelse med revision af moms: (Rasmussen, Bent Warming m.fl. 2015)

- Sandsynliggørelse af moms
- Afstemning af momstilsvar med faktisk indberetning
- It-revision – udlæsning af poster, hvor modkonto ikke er debitor- eller kreditorbogholderi

Revisor bør som led i god skik udarbejde en sandsynliggørelse af momsen, og være kritisk overfor afstemninger, der er udarbejdet af virksomheden. En mulig besvigelser er, at en ansat krediterer varesalg og debitere på indgående moms, og efterfølgende forfalsker momsafstemningen. Revisor bør stikprøvevis afstemme den udarbejdede sandsynliggørelse af moms, med det, der er indberettet til SKAT. Revisor kan også udskrive poster på den indgående moms, hvor modkontoen ikke er kreditorbogholderiet og udskrive poster på den udgående moms, hvor modkontoen ikke er debitorbogholderiet. Her vil revisor fange de poster der er bogført manuelt. (Rasmussen, Bent Warming m.fl. 2015)

6.3 Opsummering

I ovenstående er revisors revisionsproces blevet gennemgået.

Gennem planlægning får revisor en forståelse for virksomheden og dens omgivelser, herunder de interne kontroller, der kan have en væsentlig indflydelse på risikoen for væsentlig fejlinformation i regnskabet. Planlægningen er en løbende proces igennem hele revisionen. Planlægningen kan inddeles i indledende planlægningsaktiviteter, planlægningsaktiviteter, revisionsstrategi og revisionsplan.

I de indledende planlægningsaktiviteter skal revisor udføre handlinger med henblik på accept/fortsættelse af den konkrete opgave, vurdere om etiske krav og uafhængighed er opfyldt, og opnå en forståelse for opgavens vilkår. Dette indebærer blandt andet at indhente bevis vedrørende de vigtige ejeres integritet og overveje om revisionsteamet er tilstrækkeligt kompetent. Desuden skal revisor overveje om opgaveteamet overholder de etiske krav og er uafhængige af klienten. Revisor skal også aftale opgavens vilkår med den øverste ledelse i et aftalebrev eller anden skriftlig aftale.

Efter revisor har foretaget en klientaccept, kan de egentlige planlægningsaktiviteter begynde. Disse aktiviteter omfatter risikovurderingshandling og tilknyttede aktiviteter, revisionsstrategi og revisionsplan.

Først skal revisor foretage risikovurderingshandling med henblik på at identificere og vurdere risici for væsentlig fejlinformation. Her skal revisor udføre revisionshandling som forespørgsler, analytiske handlinger og observation og inspektion, for at danne sig en forståelse af virksomheden og dens omgivelser, herunder de interne kontroller. Revisor skal opnå en forståelse for det eksterne miljø men ligeledes det interne miljø.

I forbindelse med risikovurderingshandlingerne, skal revisor opnå en forståelse for de interne kontroller, som er relevante for revisionen. Denne forståelse hjælper revisor med at identificere typer af mulig fejlinformation og faktorer, der har indvirkning på risiciene for væsentlig fejlinformation, og ydermere til at udforme art, tidsmæssig placering og omfang af yderligere revisionshandling. Formålet med interne kontroller er, at de skal udformes, implementeres og vedligeholdes for at håndtere de forretningsmæssige risici, som kan resultere i at virksomheden ikke når sine mål. Revisor skal danne sig en forståelse af de 5 kontrolelementer, som udgør virksomhedens interne kontrol. Disse elementer omfatter kontrolmiljøet, virksomhedens risikovurderingsproces, informationssystemet, kontrolaktiviteter og overvågning af kontroller.

Efter revisor har dannet sig et indtryk af virksomheden interne og eksterne miljø, skal revisor identificere og vurdere risiciene for væsentlig fejlinformation på regnskabsniveau og revisionsmålsniveau. Revisor skal her have særlig fokus på risici som følge af besvigelser, jf. ISA 240.

Når revisor har identificeret og vurderet risici for væsentlige fejl på regnskabsniveau og revisionsmålsniveau, skal revisor på passende vis reagere på dette. Revisor kan her anvende 2 revisionshandling, hvilket omfatter substanshandling og test af kontroller.

Efter færdiggørelsen af risikovurderingshandlingerne skal revisionsstrategien fastlægges.

Revisionsstrategien fastlægger revisionens omfang, tidsmæssige placering og omfang. Strategien anvendes til at fastsætte en revisionsplan, som i mere detaljerede forhold beskriver de revisionshandling, som revisor har fastsat, for at imødegå de identificerede risici for væsentlig fejlinformation.

I forbindelse med revisionen påbegyndes, skal revisor være særligt opmærksom på poster som indeholder en betydelig risiko for væsentlig fejlinformation. I resultatopgørelsen kan dette være i poster som varesalg, varekøb, andre eksterne omkostninger, løn, afskrivninger, renteindtægter/udgifter, anlægsaktiver, varelager, igangværende arbejder, tilgodehavender, likvider, kapitalkonto, kreditorer og moms.

Varesalg udgør især en risiko for væsentlig fejlinformation som følge af regnskabsmanipulation og misbrug af aktiver i form af fiktive fakturaer, indtægtsført gæld, falske rabatter. Disse risici kan afdækkes via udsendelse af saldomeddelelser, vugge til grav analyser, og stikprøver til underliggende dokumentation. ISA 240 fastlægger at revisor altid skal have en forhåndsindtagelse om, at der er besvigelserisici forbundet med indregning af indtægter.

Væsentlige områder er ligeledes varelager, igangværende arbejder og tilgodehavender, hvor der kan foretages fiktive vurderinger af varelageret, manglende op/nedskrivninger mv., som f.eks. kan afdækkes via fysisk lageroptælling.

Antallet og omfanget af revisionshandlinger skal fastsættes af revisor ud fra de vurderede risici for væsentlige fejl og ud fra den professionelle dømmekraft.

7 Revisors rapportering

I forbindelse med revisionen skal revisor kommunikere med den øverste ledelse og offentligheden om revisionens udførelse og de under revisionens fundne forhold, som har relevans for offentligheden, og herunder regnskabsbrugeren.

7.1 Revisionspåtegningen

Det er revisors mål at udforme en passende konklusion om regnskabet på baggrund af det opnåede revisionsbevis, og udtrykke dette klart i en skriftlig erklæring (ISA 700, 6)

Når revisor modificere revisionskonklusionen, skal revisor alt efter hvad der er passende bruge overskriften: ”konklusion med forbehold”, ”afkræftende konklusion” eller ”manglende konklusion” for konklusionsafsnittet. (ISA 705, 22) Konklusion med forbehold, anvendes, når revisor har konstateret væsentlige men ikke gennemgribende forhold, både ved uenighed med ledelsens eller begrænsning i omfanget af revisors arbejde. Afkræftende konklusion anvendes når revisor har konstateret væsentlige og gennemgribende forhold, som følge af uenigheder med ledelsen. Manglende konklusion anvendes når revisor konstaterer væsentlige og gennemgribende forhold, ved begrænsning i omfanget af revisors arbejde.

Desuden skal revisor lave en supplerende oplysning i revisors erklæring hvis der er konstateret forhold, der selvom de er passende præsenteret eller oplyst i regnskabet er af en sådan vigtighed, at det er afgørende for regnskabsbrugeren forståelse af regnskabet eller andre forhold der er relevante for brugerens forståelse af revisionen, revisors ansvar eller revisors erklæring (ISA 706, 4)

7.2 Kommunikation med ledelsen

Revisors mål er at kommunikere til den øverste ledelse om revisors ansvar ved revision af et regnskab, og give den øverste ledelse overblikket over revisionens omfang og tidsmæssige placering. Desuden er målet, at indhente information fra den øverste ledelse som er relevant for revisionen. Derudover skal revisor forsyne den øverste ledelse med rettidige observationer som gøres i forbindelse med revisionen, som er

betydelige og som har betydning for ledelsens ansvar for at føre tilsyn med regnskabsaflæggelsen. Revisors mål er ligeledes, at optimere tovejskommunikationen mellem den øverste ledelse og revisor. (ISA 260, 9) De forhold der skal kommunikeres til den øverste ledelse er revisors ansvar, planlagt omfang og tidsmæssig placering og betydelige resultater fra revisionen. (ISA 260, 14-16) Revisor skal kommunikere rettidigt med den øverste ledelse. (ISA 260, 21) Revisor skal vurdere om kommunikationsprocessen har været hensigtsmæssig set i forhold til revisions formål, og hvis dette ikke er tilfældet vurdere om den u hensigtsmæssige kommunikation har betydning for revisors vurdering af risici for væsentlig fejlinformation og evne til at opnå tilstrækkeligt revisionsbevis og træffe de nødvendige foranstaltninger (ISA 260, 22)

Revisor skal ligeledes kommunikere med ledelsen hvis der under revisionen er konstateret mangler i intern kontrol til den øverste ledelse og den daglige ledelse. Revisors mål er at kommunikere på passende måde den til øverste ledelse eller daglig ledelse hvis der er konstateret mangler i de interne kontroller, og som efter revisor vurdering er af særlig relevans for ledelsen at vide. (ISA 265, 5)

Revisor skal rettidigt og skriftligt kommunikere via protokollen til den øverste ledelse om betydelige mangler i de interne kontroller (ISA 265, 9), og rettidigt og skriftligt kommunikere til den daglige ledelse om betydelige mangler og skriftligt eller mundtligt kommunikere til den daglige ledelse om andre mangler i intern kontrol. (ISA 265, 10)

7.3 Meddelelsespligt i henhold til ISA 240

Hvis revisor opdager besvigelser har personen pligt til at rapportere til ledelsen, hvis besvigelserne er begået af de ansatte. Hvis besvigelsen medfører væsentlig fejlinformation i regnskabet, og den er begået af daglig ledelse eller medarbejdere med en vigtig rolle i den interne kontrol, skal revisor rapportere til øverste ledelse. Desuden skal revisor rapportere til øverste ledelse om svagheder i interne kontroller, manglende reaktion på interne kontroller og handlinger, der indikerer regnskabsmanipulation (ISA 240, 40-42).

7.4 Rapporteringspligt i henhold til erklæringsbekendtgørelsen

Det gælder af erklæringsbekendtgørelsen § 7, at Revisor i revisionspåtegningen skal give oplysninger om eventuelle forhold i regnskabet, som revisor påpeger, uden at modificere årsrapporten.

7.5 Rapporteringspligt i henhold til revisorloven

Såfremt revisor gennem revisionen har fået kendskab til økonomisk kriminalitet i den pågældende virksomhed, begået af ledelsen, og er disse forbrydelser af grov karakter, eller vedrører betydelige beløb,

skal revisor underrette hvert ledelsesmedlem om dette, og underretningen skal føres i protokollen. Har ledelsen ikke inden for 14 dage standset og rettet op på skaderne, på baggrund af denne kriminalitet, skal revisor underrette Statsadvokaten for Særlig Økonomisk og International Kriminalitet (SØIK) om disse forbrydelser, jf. revisorloven, § 22, stk. 1. Er det derimod eksempelvis et flertal af ledelsen, der er involveret i besvigelserne, skal revisor straks underrette SØIK, da det ikke vil være af nogen effekt at underrette ledelsen, jf. revisorlovens § 22, stk. 2.

7.3 Opsummering

Efter endt revision skal revisor kommunikere med den øverste ledelse og offentligheden om revisionens udførelse og de under revisionens fundne forhold, som har relevans for offentligheden, og herunder regnskabsbrugeren.

Revisor skal udforme en passende konklusion om regnskabet på baggrund af det opnåede revisionsbevis, og udtrykke dette klart i en skriftlig erklæring. Når revisor modificere revisionskonklusionen, skal revisor alt efter hvad der er passende bruge overskriften: ”konklusion med forbehold”, ”afkræftende konklusion” eller ”manglende konklusion” for konklusionsafsnittet.

Revisors skal kommunikere til den øverste ledelse om revisors ansvar ved revision af et regnskab, og give den øverste ledelse overblikket over revisionens omfang og tidsmæssige placering. De forhold der skal kommunikeres til den øverste ledelse er revisors ansvar, planlagt omfang og tidsmæssig placering og betydelige resultater fra revisionen.

I henhold til ISA 240, har revisor pligt til, at meddele til den daglige ledelse, hvis der er ansatte, der har begået besvigelser. Desuden har revisor pligt til, at rapportere til den øverste ledelse hvis der er konstateret, at den daglige ledelse har begået besvigelser.

Det gælder af erklæringsbekendtgørelsen § 7, at Revisor i revisionspåtegningen skal give oplysninger om eventuelle forhold i regnskabet, som revisor påpeger, uden at modificere årsrapporten.

Har revisor konstateret økonomisk kriminalitet af grov karakter, eller vedrører betydelige beløb, skal revisor underrette hvert ledelsesmedlem om dette, og underretningen skal føres i protokollen. Ledelsen skal inden 14 dage rette op på skaderne, ellers skal revisor underrette Statsadvokaten for Særlig Økonomisk og International Kriminalitet (SØIK) om disse forbrydelser. Hvis flertallet af ledelsen er involveret i besvigelserne, skal revisor straks underrette SØIK.

8 God skik i erhvervsskandaler

Der er valgt 3 erhvervsskandaler, som vedrører IT Factory, Genan og Memory Card Technology. De 3 sager er valgt, da de involverer store summer, som har store konsekvenser for både revisor, kreditorer, investorer mv.. Desuden dækker sagerne tilsammen risici vedrørende en lang række af regnskabsposter, og giver dermed et indblik i de mange former for besvigelser, der kan forekomme i praksis. Det vil blive diskuteret hvorvidt svindlen er for omfattende for en revisor eller om god skik er overholdt. Sagerne giver et billede af, hvor revisor især skal skærpe sin professionelle skepsis, og hvad revisor skal være opmærksomme på i fremtidens revisioner, så lignende sager ikke opstår i så stort et omfang. Desuden involverer sagerne markante besvigere, som hver har en stærk personlighed.

8.1 IT Factory

Først vil der være en indledning om IT Factory og deres produkter. Derefter kommer en beskrivelse af Stein Bagger, og en vurdering af hvorfor han begik besvigelserne. Der vil desuden være en gennemgang af besvigelserne IT Factory, og en vurdering af, om KPMG har afdækket disse besvigelser tilstrækkeligt.

8.1.1 Indledning

D. 1. december 2008 blev IT Factory erklæret konkurs og en af historiens største svindelsager kom frem i dagens lys. Bestyrelsesformanden for IT Factory, Asger Jensby forklarede på tv2 news: ”Der er lavet bedrageri for mindst 500 millioner kr. og vores administrerende direktør Stein Bagger er borte”

Op til konkursen var der ikke rigtig nogen almindelige borgere eller journalister som kunne forstå, hvad IT Factory lavede, og hvordan de tjente deres penge. Journalisterne havde nemlig meget svært ved at få nogle svar ud af Stein Bagger når de interviewede ham.

Historien om IT Factory startede tilbage i 1997, hvor Lars Munch Johansen satsede på at udarbejde applikationer til Lotus Notes. Tilbage i denne tid var Lotus Notes revolutionerende for sin tid, i og med man kunne sende beskeder internt i virksomheden fra PC til PC. Internettet var ikke så udbredt på daværende tidspunkt. Lotus Notes blev i 1995 opkøbt af IBM, hvor internettet begyndte at få sit gennembrud, og derfor stoppede IBM med at udvikle på Lotus Notes. IBM var dog fortsat glade for IT Factorys udvikling af it software til Lotus Notes, og IT Factory har succes med at udvikle og sælge IT software i denne periode.

I 1998 køber norske Merkantildata 35 % af IT Factory og 2M Invest køber 49 % af IT Factory. IT Factory rammes hårdt da IT boblen braser. I 2001 trækker Merkantildata sig ud af IT Factory og 2M kommer herefter til at eje 87,3 % af IT Factory. Det går ikke godt i it branchen, og 2M Invest kontakter derfor CSC, med henblik på at sælge konsulentdelen i IT Factory. CSC's topledelse går ikke med til at købe

konsulentdelen. I 2001 fratræder Asger Jensby (direktøren for CSC) sin stilling, og han investerer i IT Factory, og ansætter Stein Bagger som direktør.

Det ender desværre med, at 2M går konkurs, og tager IT Factory med i faldet. De velfungerende dele af IT Factory sælges over i et nyt selskab, IT Factory 2, hvor Stein Bagger fortsat er direktør. Dette ender desværre også med en konkurs i 2003.

Herefter køber Asger Jensby og Stein Bagger resterne af konkursboet, med hver deres selskaber, JMI Invest (Asger Jensby) og Agios United (Stein Bagger).

IT Factory forsætter med at udvikle applikationer til det IBM ejede Lotus Notes, og IBM er tilfredse, da de holder liv i et produkt som de ikke selv udvikler på. IT Factory bliver dog bevidste om, at der ikke er nogen fremtid i Lotus Notes, og de udvikler på nogle produkter, som ifølge Stein Bagger vil blive offentliggjort i januar 2009.

I 2004 lykkedes det Stein Bagger, at få de nordiske rettigheder til det amerikanske Bowstreet, som havde udviklet et værktøj, som kunne bruges sammen med Lotus Notes. IBM opkøber Bowstreet i 2005. Der menes dog stadig ikke at være de store penge i Bowstreets værktøj og Lotus Notes.

Til trods for IT Factorys nye produkt, som er under udvikling, og mindre samarbejde med IBM, så er der fra 2003 til 2007 sket en kæmpe udvikling i omsætningen og overskud. Blandt andet er der en stigning i årets resultat fra 2003 til 2004 på 1.229 %.

IT Factory blev i 2008 få måneder inden konkursen kåret som ”Danmarks bedste it virksomhed” af Computerworld og ”årets entreprenør” af Ernst og Young.

(Rasmussen, Bent Warming m.fl. 2015)

8.1.2 Besvigeren

Stein Bagger er manden bag storsvindlen i IT factory, og blev verdenskendt for hans ”leasingkarrussel”. Stein Bagger havde i flere tilfælde løjet om både uddannelse og opvækst. Blandt andet havde han meddelt, at han var norsk født, men opvokset i Frederiksværk. Han havde ligeledes fortalt at han havde en bachelorgrad i både regnskab og økonomi, en MBA fra 1998 og en ph.d. fra San Fransisco Technical University. Efterfølgende har det så vist sig, at der ikke foreligger dokumentation for hvor og hvornår han skulle have taget sine bachelorgrader. Det er desuden kommet frem, at han kun har været tilmeldt en MBA og heller ikke havde opnået en ph.d. Stein Bagger blev desuden ikke født i Norge, men på Frederiksværk sammen med sin norskfødte mor. Stein har løjet overfor både ansatte, pressen og familien i den årrække

hvor besvigelserne fandt sted, men fremstod udadtil som ærlig, dygtig og med værdierne i orden.

(Rasmussen, Bent Warming m.fl. 2015)

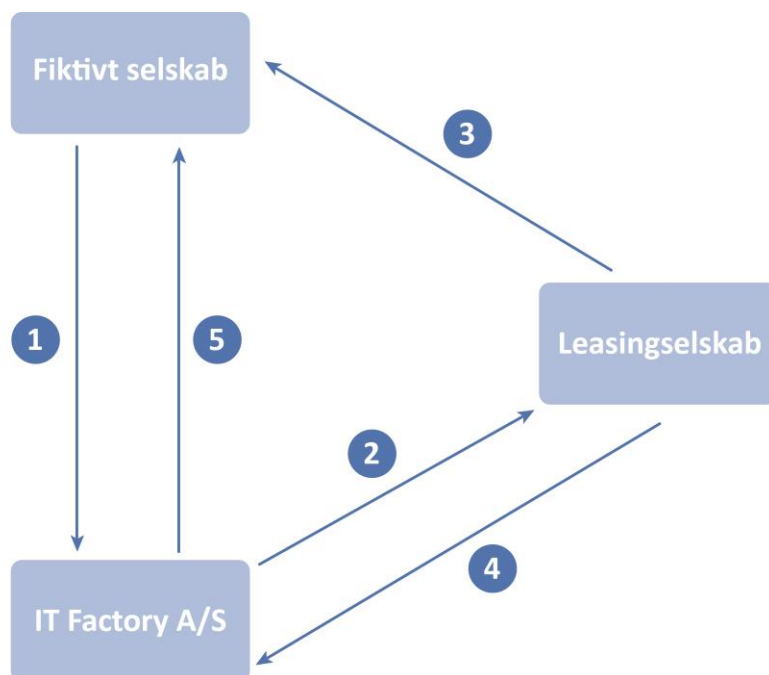
I sine unge dage var Stein Bagger interesseret i bodybuilding og stillede som 18 årig op i sin første bodybuilding konkurrence, hvor han blev nummer 3. Han var ligeledes indblandet i salg af steroider, som anvendes til at opnå en abnorm muskelvækst. (Berlingske Tidende 2008)

Psykolog Renate Sommerstad mener godt at Stein Bagger kan være psykopat. Dette skyldes, at han handler meget modstriden, på den ene side er han smilende og imødekommende, og på den anden side har han længe gemt på en stor hemmelighed om virksomhedens krise. (Kjær, Christian 2008) Han opfylder desuden mange af kriterierne for at have psykopatiske træk, blandt andet, at han er uærlig, har en asocial opførsel og er uansvarlig.

8.1.3 Besvigelserne

I forbindelse med at IT Factory blev erklæret konkurs, blev ordet ”leasingkarrusel” landskendt. Det kom frem at kun 1-2 % af IT Factorys omsætning var reel. Dette skyldes, at Stein Bagger havde gennemført gennemgribende regnskabsmanipulation, ved at indregne fiktiv omsætning i regnskaberne.

Nedenstående illustrerer hvordan Stein Bagger udførte sin svindel:



Figur 6: Leasingkarrusel (egen tilvirkning)

I nedenstående beskrives i punktform, hvordan leasing karrusellen fungerede: (Rasmussen, Bent Warming m.fl. 2015)

1. Et fiktivt selskab, oprettet af Stein Bagger sælger fiktivt software til IT Factory, og sender en falsk faktura
2. IT Factory sælger det fiktive software videre til et leasingselskab, som leaser udstyret til IT Factory (Sale-and-lease-back)
3. Leasingselskabet betaler for udstyret til det fiktive selskab, som er oprettet af Stein Bagger selv
4. Leasingselskabet lejer udstyret tilbage til IT Factory, som betaler for udstyret, typisk over 36 måneder
5. For at sikre at der er omsætning, ordre og betalte regninger, så sælger IT Factory it softwarelicenser til det fiktive selskab, som betaler IT Factory med pengene fra handlen af IT software.

Til at gennemføre besvigelserne skulle Stein have firmaer at handle med. Nogle gange handlede han med hans samarbejdspartner, Mikael Ljungman og anvendte et af hans selskaber, som så fik en andel af salget. Andre gange handlede han med et af hans fiktive skuffeselskaber, som han selv havde kreeret. De fiktive selskaber var leveringsdygtige i ikke eksisterende IT software, og solgte IT software direkte til Stein Bagger, og sendte en falsk faktura til Stein Bagger.

Sten Bagger tog kontakt til et rigtigt leasingselskab, som betaler fakturaen til det fiktive selskab, mod at komme til at eje it softwaren. Herefter skulle leasingselskabet leje softwaren til IT factory, som skulle betale det, typisk betale over 36 måneder via ydelser og renter.

For at Stein Bagger kunne betale de månedlige ydelser, så solgte han It softwarelicenser til de fiktive selskaber, som betalte med pengene fra salget af det fiktive IT software. Nogle af handlerne var reelle, mens andre kun eksisterede på papiret.

De betalte leasingydelser blev bogført under varekøb, og fremgik dermed ikke som leasingydelser af regnskabet.

IT Factory havde etableret en kontrol i virksomheden vedrørende attestation (godkendelse). Denne kontrol giv ud på, at væsentlige kontrakter/aftaler ikke kunne indgås, uden Asger Jensbys (bestyrelsesformandens) underskrift. Stein Bagger fandt dog ud af hvordan han kunne tilsidesætte denne kontrol, ved selv at foretage en falsk underskrift på Asger Jensbys vegne.

Stein Bagger havde ligeledes forfalsket en række tillægskontrakter til leasingaftalerne, sm var en af hovedårsagerne til, at besvigelserne ikke fremgik af regnskabet. I tillægsaftalerne fremgik det, at

leasingaftalen kunne opsiges indenfor 3 måneder, hvorfor de ikke skulle fremgå af regnskabet. Ifølge kurator Boris Frederiksen, så var besvigelserne blevet opdaget langt tidligere, hvis de havde fremgået af regnskabet.

Desuden stod Stein Bagger for, at de saldomeddelelser, og kontoudtog som revisor sendte ud til de fiktive selskaber (debitorer), blev bekræftet med fiktive underskrifter

(Rasmussen, Bent Warming m.fl. 2015)

8.1.4 Overholdelse af god skik

Sagen om Stein Bagger og IT Factory er endnu ikke afgjort, og Responsumudvalget hos FSR har endnu ikke afgjort om revisionen blev udført i overensstemmelse med god skik, og bliver først afgjort i 2017.

Der vil i nedenstående blive diskuteret KPMG’s overholdelse af god skik, ud fra mulige revisionshandlinger på revisionsmålsniveau til at forebygge, forhindre og opdage besvigelserne som foregik.

8.1.4.1 Kriseramt virksomhed/branche

I den periode hvor Stein Bagger udføre besvigelserne, er it branchen i krise efter it boblen braste. Her kunne revisor undersøge hvorfor IT Factory klarede sig markant bedre end konkurrenterne ved at foretage en regnskabsanalyse. En konstatering af, at omsætningen lå højere end branchen havde givet anledning til indhentelse af mere revisionsbevis vedrørende omsætningen.

8.1.4.2 Kundeaccept

Det vides ikke om revisor i kundeaccept/fortsættelsesfasen har indhentet information om kunden og dens baggrund. Stein Bagger havde blandt andet tidligere været bodybuilder og havde taget steroider, hvilket kræver særlige overvejelser omkring hans integritet. Dette giver anledning til identifikation af en højere risiko for væsentlige fejl som følge af besvigelser.

8.1.4.2 Omsætning/tilgodehavender

Da der ud fra konstateringen af, at omsætningen lå væsentlig højere end branchens, så er der stor sandsynlighed for væsentlige fejl forbundet med denne post. Revisor bør afdække risikoen vedrørende forekomst, og tilstedeværelsen af debitorerne ved at udsende saldomeddelelser ud til virksomhedens kunder, så de kan bekræfte tilgodehavendet. Problemet i denne sammenhæng er, at Stein Bagger lavede fiktive underskrifter for de fiktive selskaber, og dermed havde revisor god grund til at tro på, at debitorerne eksisterede. Udvidede revisionshandlinger som kunne have fanget denne besvigelse er, at indhente et regnskab for IT Factorys væsentlige kunder og eventuelt aflægge et besøg på deres adresse. Denne besvigelse fanges dog ikke af en almindelig revision, hvorpå det ikke er et brud på god skik reglen.

8.2 Memory Card

8.2.1 Indledning

I 1992 startede John Trolle sin selvstændige virksomhed med navnet Memory Card Technology A/S, som udvikler og sælger hukommelseskort. De første år var virksomheden en ren handelsvirksomhed. Efter noget tid købte John Trolle 40 % af en Taiwenisk producent af hukommelseskort, og senere købte han 100 %, og flyttede produktionen til Danmark. Selvom dette på daværende tidspunkt anses for at være mod strømmen, så går det godt for virksomheden. Det har fra starten været planen at virksomheden skulle børsnoteres, da der var store bindinger i varelagre og udviklingsomkostninger.

I 1997 gjorde Memory Card sit indtog på Københavns fondsbørs. Aktietegningen medførte lidt over 100 mio. kr. i kapital til virksomheden. På daværende tidspunkt var virksomheden verdens 12. største producent af RAM-moduler med en omsætning på 268 millioner kr. Derefter blev virksomheden landskendt som en højteknologisk virksomhed med hovedsæde på de gamle FDB- arealer i Viby.

I 1999 køber virksomheden Hypertec, som er en australsk leverandør af hukommelsesmoduler. Denne leverandør har kontor i Australien, New Zealand, Malaysia, Hong Kong, Thailand, Singapoore og Indien.

Senere i 1999 offentliggør man regnskabet for 1998/99, hvilket viser stigende omsætning og overskud, men John Trolle har en målsætning om, at være blandt verdens 5 største producenter inden 2005. Dette kræver dog, at virksomheden får en omsætningsfremgang på 40 % hvert år indtil 2005.

Da man i 2000 offentliggør et halvårsregnskab for 1999/00, så bliver alle mulige forventninger overgået, da omsætningen er steget med 248 % til 599 mio. kr. og resultatet før skat til 9,4 mio. kr..

Herefter var selskabets vækststrategi, at opnå en børsnotering på Nasdaq. For at kunne fortsætte væksten, og koncernen blev klar til børsnoteringen i Nasdaq, så optog Memory Card Technology et stort lån hos et banksortium med Danske bank og Nordea i spidsen. Der var her store forventninger om, at aktiesalget i forbindelse med børsnoteringen på Nasdaq ville give en stor indtægt i dollars. Kort tid efter dykkede kursen på den amerikanske børs, priserne dykkede kraftigt på hukommelseskort pga. IT boblens brist og dollarkursen steg. Dermed havde Memory Card Technology et stort lån, og kunne ikke børsnoteres på grund af it-aktiernes nedtur. Derfor kunne virksomheden ikke betale sit banklån. Virksomheden opnår imidlertid en udsættelse på tilbagebetaling af lånet.

I 2000 offentliggør Memory Card Technology regnskabet for 1999/00, hvilket viser en positiv egenkapital på 112 mio.kr., omsætning på 1,3 mia. kr., men et underskud på 56 mio. kr.. Dette resultat afføder nogle reaktioner i kritiske artikler, som sætter spørgsmålstegn ved virksomhedens hensættelser og egenkapital.

Memory card Technologys stifter fastholder, at der er positive forventninger til 2000-01, med en omsætningsstigning på 40 %. John Trolle meddeler alle aktionærer i virksomheden, at der ikke er problemer i virksomheden. Dog er styrkelsen af den amerikanske dollar, halveringen af priserne på hukommelsesmodeller medført, at bestyrelsesformanden må erklære at egenkapital med stor sandsynlighed er tabt.

I 2001 forlader John Trolle virksomheden, og nyudnævnte direktør Lars Marcher gik i gang med at restrukturere virksomheden. Det viser sig at de 30.000 varenumre på hylderne er langt mindre værd end antaget i regnskaberne, og der skulle hensættes 45 mio. kr. til tab på debitorer.

(Elex – erhvervsleksikon 2015)

8.2.2 Besvigeren

John Trolle bliver beskrevet som en charmerende mand med et salgstalent udover det sædvanlige. Han ville helst træffe alle beslutninger selv, og havde meget svært ved at lytte til kritik. Desuden var han en temperamentsfuld mand og enevældig.

Motivet for besvigelserne bærer præg af først og fremmest et stort pres på branchen og virksomheden. Desuden havde han dyre vaner, og havde både en Mercedes og en Ferrari, hvilket kan indikere, at han måske var blevet grådig, og dette var motivet for hans handlinger.

(Elex – erhvervsleksikon 2015)

8.2.3 Besvigelserne

Besvigelserne i Memory Card Technologys regnskaber vedrører blandt andet forkert værdiansættelse af varelager, defekt varealger, forkert indregning af omsætning, ikke eksisterende tilgodehavende og indregning af koncerninterne avancer.

8.2.4 Overholdelse af god skik

I sagen om Memory Card Technology har revisornævnet behandlet klager vedrørende regnskaberne for 1998/99. Afgørelsen hedder sag nr. 40/2004-S, og er fra maj 2009. I det nedenstående er der sammenfattet revisors overholdelse af god skik ud fra denne afgørelse.

8.2.4.1 Varelager

I 1998/99 regnskabet var der ifølge statsadvokaten foretaget en opskrivning på mindst 42 mio. kr.. Revisor havde noteret i sine arbejds papirer, at varelagrene var en vigtig post, og udgjorde 60 % af balancesummen. Memory Card anvendte gennemsnitlig anskaffelsesværdi, og hvis lavere, så nettorealisationsværdi.

Revisorerne var opmærksomme på denne usikkerhed omkring værdiansættelsen, men kunne ikke gennemskue ”genberegningen” af varelagret. Revisorerne havde forsøgt at få en ekspert ind på området, men dette afviste direktøren. I stedet foretog revisor stikprøver for at danne sig et indtryk af varelageret.

Ifølge revisornævnet er det en skærpende omstændighed, at revisorerne var opmærksomme på problemstillingen vedrørende værdiansættelsen af varelageret, og revisionsbeviset vedrørende varelageret var ikke tilstrækkelige. Derudover stemte virksomhedens regnskabspraksis mht. nedskrivning af ukurante varer ikke overens med den praktiske nedskrivning. Ifølge revisornævnet burde revisor have foretaget et forbehold i revisionspåtegningen, vedrørende det manglende bevis for, at varelageret var opgjort til anskaffelsesværdi. Derudover burde revisor have angivet oplysning om, at en væsentlig del af varelageret var værdiansat til nettorealisationsværdi, selvom den var højere end anskaffelsesværdien, som var en overtrædelse af den dagældende erklæringsbekendtgørelse § 5, stk. 1, nr. 6.

8.2.4.2 Ombytningsvarer

I 1998/99 regnskabet støder revisorerne på en række kreditnotaer. Ledelsen erklære, at kreditnotaerne drejer sig om returnerede varer, men de får dog ingen ekstern bekræftelse på dette. Revisor basere hermed deres revision af tilstedeværelse og værdiansættelse på ledelsens erklæring. Revisornævnet mener ikke at det er i overensstemmelse med god skik, at basere sin revision af tilstedeværelse og værdiansættelse på indhentelse af ledelseserklæring. Revisor burde have forsynet påtegningen med et forbehold for manglende revisionsbevis af ombytningsvarer

8.2.4.3 Defekte varer

I 1998/99 regnskabet udgjorde varelageret af defekte varer 13.405 t.kr. Revisor havde kun taget stikprøver af hovedlageret men ikke af lageret for defekte varer. Revisornævnet slår fast, at revisor burde have lavet en vurdering af nettorealisationsværdien, og taget stikprøver af det defekte lager, da det var af en væsentlig størrelse. Revisorerne har dermed intet bevis for hverken tilstedeværelse eller værdiansættelse, og har ikke tilstrækkeligt revisionsbevis til at afgive en konklusion uden forbehold.

8.2.4.4 Tilgodehavender

I regnskabet 1998/99 har Memory Card et betydeligt tilgodehavende hos en udenlandsk kunde på 40.379 t.kr.. Dette tilgodehavende stammer fra en nærtstående udenlandsk kunde, hvor gældsforholdet går begge veje. John Trolle forklarer revisor at det udenlandske firma er ejet af en velhavende mand, og at køb fra det udenlandske firma fremover vil blive modregnet Memory Card Technologys tilgodehavende. John Trolle forklarer videre, at kutymen i branchen er, at give samarbejdspartnere lange kreditter. Revisor kunne ikke indhente information omkring den nærtstående part, men uden held. Der blev dog fundet bevis for, at der

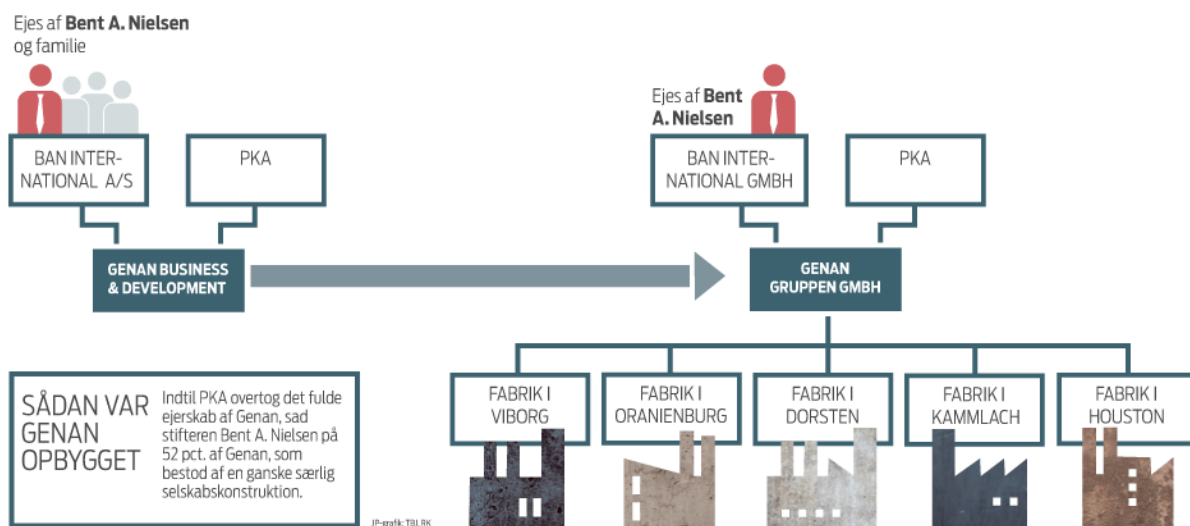
var blevet modregnet i tilgodehavendet. Revisorerne var dog ikke i stand til at få nogle eksterne bekræftelser på værdiansættelsen af tilgodehavendet.

8.3 Genan

8.3.1 Indledning

Genan blev stiftet i 1990 af Bent Asbjørn Nielsen og er i dag verdens største dækgenbrugsvirksomhed. Virksomheden blev i årevis fremhævet som et grønt guldæg, som præsterede store millionoverskud i årsrapporter med blanke påtegninger. Bent A. Nielsen, som også er kendt under navnet ”dækkongen”, har igennem årene præsteret store resultater i dækbranchen. I 2002 solgte han Viborggruppen til franske Michelin, med en fortjeneste på 2,2 mia. kr. I forbindelse med salget opstod der et juridisk spørgsmål mellem Bent A. Nielsen og Michelin, som var stærkt overrasket over virksomhedens økonomi. Det drejede sig om, at der ikke var de værdier i selskabet, som regnskaberne gav udtryk for. Efterfølgende måtte der foretages nedskrivninger på over 600 mio. kr., og kort efter lukkede Michelin den overtagne virksomhed. Bent A. afviste alle beskyldningerne. Hvordan sagen endte, kan man kun gisne om, da den endte i voldgift. Dette gav dog ikke anledning til bekymring for PKA, som i 2007 investerede 900 mio. kr. i Genan. Eftersom PKA til sammen havde investeret over 1 mia. kr. i virksomheden, var planen, at Genan skulle erobre 10 % af globalmarkedet inden for genbrug af dæk. I 2014 bestod Genan af to søsterkoncerner i Danmark og i Tyskland. Den danske koncern arbejdede med produktudvikling samt produktion af nøglefærdige fabrikker, som blev solgt til den tyske koncern. Bent A. Nielsen ejede 52 % af aktierne i hver koncern og PKA ejede 48 % af aktierne.

Nedenstående figur illustrerer Genans tidligere opbygning og ejerskab:



Figur 7: Genans opbygning

I Danmark var Bent A. Nielsen arbejdende bestyrelsesformand, og i Tyskland var han en slags direktør for det hele i et selskab uden bestyrelse. Han besad en stor magt, da han som nævnt ejede 52 % af aktierne i begge koncerner. I Genans bestyrelse i 2014 sad også Erik Preben Holm, som havde overtaget posten fra en aldrende Jens Kampmann i 2013. Derudover kom investeringsdirektør i PKA, Michael Nellemann Pedersen, ligeledes ind i Genans bestyrelse i 2007 efter PKA's investering på 900 mio. kr. i virksomheden. Michael vidste dog ikke, at der var flere af direktørerne for Genan, der havde skrevet under på, at al kommunikation med bestyrelsen skulle gå gennem Bent A. Nielsen. Ingen i bestyrelsen havde sat spørgsmålstejn ved, hvorfor direktørerne ikke deltog så ofte på bestyrelsesmøderne. Michael Nellemann havde luret, at Bent A. var en svær mand at arbejde under, men at det var svært at gøre noget, når han besad 52 % af aktierne. To direktører for Genan forlod virksomheden – først var det Henning Bejer Beck i 2010 og dernæst Thomas Becker i 2013.

Begyndelsen på Genans kollaps startede i 2014, hvor PKA's bestyrelsesformand, Bent Hansen, modtog anonyme grove beskyldninger fra en ukendt whistleblower. Beskyldningerne gik på, at Bent A. Nielsen, Genans stifter og storaktionær skulle have smurt PKA's ledelse med dyre rejser og en fisketur til Canada. Bent Hansen undersøgte sagen og gik direkte til direktøren i PKA, Peter Damgaard Jensen. Damgaard Jensen meddelte, at investeringsdirektør i PKA, Michael Nellemann Pedersen, havde fået en tur til Milano i forbindelse med sin 50-års fødselsdag, men at fisketuren til Canada ikke havde noget på sig. Bent Hansen godtog denne forklaring og meddelte Bent A. Nielsen om, at nogle forsøgte at sprede dårlige rygter om Genan. D. 5. maj 2014 skulle snoren klippes til Genans nye fabrik til 750 mio. kr. i Houston i Texas, og PKA var tilfredse, da man opfattede det som en god investering, og Bent A. Nielsen blev opfattet som et geni. Direktøren for PKA, Peter Damgaard Jensen, kunne dog stadig ikke glemme whistleblowerens beskyldninger.

Under et to dages kursus d. 5. og 6. maj 2014, fik partner i Deloitte, Jan Bo Hansen, informationer fra en kollega om, at der var noget galt i Genan. Kollegaen fortalte, at en whistleblower havde ringet og kommet med foruroligende oplysninger om Genan. I de efterfølgende dage ringede flere personer og kom med yderligere tips, blandt andet beskyldninger om at Genans regnskaber var sminkede. Blandt andet ringede PKA's direktør Peter Damgaard Jensen, som havde haft en mistanke, siden en whistleblower som nævnt havde ringet til bestyrelsesformand for PKA Bent Hansen tidligere. PKA havde konfronteret Bent A. Nielsen med beskyldningerne, men Bent A. Nielsen tog det ikke så tungt. PKA pressede dog på, for at få et ekstraordinært bestyrelsesmøde i København ugen efter. Jan Bo Hansen modtog flere foruroligende oplysninger om Genan og bad en af sine partnere om at undersøge sagen. Dette blev efterfølgende meddelt til Peter Damgaard Jensen, og der blev indkaldt til et bestyrelsesmøde i Genan mellem Michael Nellemann Pedersen, Erik Preben Holm og Bent A. Nielsen. Både Michael og Erik var enige om, at det

handlede om at bakke op om Deloitte's undersøgelse og få manet disse rygter til jorden. Bent A. tog dog dette som et angreb på virksomheden, og nu blev Michael også mistænkelig på, om Bent A. måske havde noget at skjule. Bestyrelsen skiltes som uenige.

(Holm mfl. 2014a, kap. 1)

D. 23. maj modtog Genans bestyrelsesmedlemmer et revisionsprotokollat fra Deloitte. Michael Nellemann Pedersen var overrasket over, hvor galt det egentlig stod til. I protokollen var der redegjort for, at der var fundet så mange ubehagelige overraskelser, at de havde taget revisor og partner Bjarne Nielsen af sagen. Der var både tvivl om tidligere regnskaber, interne transaktioner og ligeledes et ulovligt aktionærlån på 420 mio. kr. foretaget af Bent A. Nielsen. Så nu var et helt nyt revisionsteam sat på sagen. Teamet prøvede at udarbejde regnskabet for 2013, men dette viste sig at være en svær opgave. Der var i det hele taget tvivl om virksomhedens finansielle situation. Deloitte havde forsøgt at få nogle oplysninger om flere af forholdene fra Bent, men forgæves. På en opfordring fra Deloitte indkaldte Genans bestyrelse til et ekstraordinært bestyrelsesmøde, som fandt sted d. 26. maj 2014, hvor både Deloitte og Genans bestyrelse var til stede. Det viste sig, at PKA var blevet ført bag lyset af Bent A. og revisor Bjarne Nielsen. Genan var et stort sort hul, hvor PKA's penge fossede lige igennem. Bent A. var ifølge en tilstedeværende rasende, og diskussionerne på mødet blev højlydt. Han holdt fast i, at han intet havde gjort galt, og at Deloitte jo i årevis havde blåstemplet regnskaberne. (Holm mfl. 2014a, kap 2)

8.3.2 Besvigeren

Bent A. Nielsen står bag en af de største erhvervssuccesser i branchen for genanvendelse af dæk. Bent havde en funktion som bestyrelsesformand med aktiemajoritet og ”arbejdende bestyrelsesformand”, og har udnyttet sin magt til at foretage besvigelserne. Han beskrives af dækbranchen som en gudsbenådet iværksætter, som er visionær og en meget entreprenant person. Han er en privat person, som ikke er meget for at udtale sig til pressen. Som leder er han en bestemt leder, som ønsker at have kontrol over hele virksomheden. Der hersker ikke nogen tvivl om, at det er chefen. Som beskrevet tidligere er han en temperamentsfuld person, som især kom til udtryk efter afsløringen af besvigelserne. (Lassen, Laurits Harne 2014)

Som leder kan han ifølge Michael Nellemann være svær at arbejde under, og dette kunne være grunden til, at to direktører forlod virksomheden kort tid efter hinanden.

Bent var storaktionær, og dermed har der været et incitament til at udføre besvigelserne, da det har betydning for hans aktionærafkast i virksomheden. Det antages ligeledes, at Bent har følt sig presset i en hård branche, hvor blandt andet den hollandske konkurrent Rimal var tæt på at lukke. Rimal's direktør har tidligere udtalt, at Genan måtte være ”magikere”, når de kunne præstere så flotte resultater i en kriseram

branche med lave marginer. Desuden har flere finansielle analytikere ud fra de officielle årsregnskaber ikke kunnet regne ud, hvordan de tjente deres penge. (Holm mfl. 2014b)

I hans position som nærmest eneheriker i virksomheden, har han haft gode muligheder for at udføre besvigelserne.

Bent opfylder mange af punkter på psykopatcheklisten. Blandt andet er han bedragerisk og manipulerende, har let ved at lyve og bortforklare, ingen skyldfølelse, opfarende og ringe selvkontrol.

8.3.3 Besvigelserne

Genan har blandt andet lavet regnskabsmanipulation vedrørende udviklingsomkostninger, igangværende arbejder, indirekte omkostninger og nærtstående parter. Desuden havde der været misbrug af aktiver i form af ulovligt aktionærlån.

8.3.4 Overholdelse af god skik

Erhvervsstyrelsen har derfor som det første indledt en undersøgelse af årsregnskaberne for 2012 for den danske koncern. Vurderingen er overordnet, at der er omfattende mangler og undladelser i årsregnskabet. Dette har gjort, at styrelsen har indbragt revisor Bjarne Nielsen for Revisornævnet. Erhvervsstyrelsen har undersøgt Genan Business & Development A/S, Genan A/S og BAN International A/S. Det blev fra styrelsens side vurderet, at revisoren ikke har sikret sig tilstrækkeligt revisionsbevis for 93 % af omsætningen og mere end 60 % af virksomhedens aktiver. Undersøgelsen omfatter 6 punkter, hvor revisor i 5 af punkterne ikke har udvist god revisionsskik og i et punkt har revisor overtrådt erklæringsbekendtgørelsen. Den foretagne revision vil blive gennemgået i efterfølgende afsnit med henblik på, om revisor har opfyldt sin pligt i forbindelse med revisionen:

8.3.4.1 Udviklingsomkostninger

Virksomheden har indregnet udviklingsomkostninger til 195,5 mio. kr. i årsregnskabet, hvoraf 152,3 mio. kr. er indregnet i 2012. Udviklingsomkostningerne udgør således 45 % af balancesummen og er derfor en væsentlig revisionspost. Under dette punkt har revisoren konkluderet, at der ikke var grund til at foretage nedskrivninger på udviklingsprojekter, men har heller ikke beskrevet, hvilke revisionshandlinger revisor har udført for at nå denne konklusion. Desuden har revisor ikke undersøgt, om det var en del af ledelsens fastlagte plan. Revisionsdokumentationen indeholder heller ikke en beskrivelse af, om omkostningerne havde så nær tilknytning til projektet, at det kunne indregnes som udviklingsomkostninger. Der var dermed ikke taget stilling til, om omkostningerne var forskningsomkostninger, som ikke kan indregnes i balancen. Revisor har altså ikke overholdt god revisionsskik, idet revisor ikke har opnået tilstrækkeligt og egnet revisionsbevis vedrørende værdiansættelse og tilstedeværelse.

8.3.4.2 Igangværende arbejder

I regnskabet for 2012 er igangværende arbejder indregnet med 73,6 mio. kr., som udgør 17 % af balancesummen. Der er desuden indregnet indtægter vedrørende igangværende arbejder, som svarer til 93 % af omsætningen.

Virksomheden har indregnet omsætning fra projektet i USA, svarende til en færdiggørelsesgrad på 95 %. Styrelsen vurderer, at revisionsdokumentationen ikke er tilstrækkelig i forhold til at vurdere, om færdiggørelsesgraden er korrekt vurderet. Revisor har ikke forholdt sig til, at de indregnede omkostninger ikke understøttede en færdiggørelsesgrad på 95 %. Desuden understøttede ledelsens projektkalkulation heller ikke en færdiggørelsesgrad på 95 %.

Projekt for det tyske selskab:

En tysk kontrakt et tysk selskab er indgået før 2012, og ved kontraktens indgåelse blev der indtægtsført 40 % af den forventede avance. Projektet har dog ligget stille siden 2012. Styrelsen vurderer, at der ikke vedlægges revisionsdokumentation på, at avancen er indregnet efter årsregnskabsloven. Desuden vurderer Styrelsen, at der ikke er taget stilling til, at projektet har ligget stille siden 2012, og hvilken betydning det har for den regnskabsmæssige indregning.

8.3.4.3 Transaktioner med nærtstående parter:

Revisor havde i revisionsplanlægningsnotatet defineret de selskaber og personer, der tilhørte den delkoncern som Genan Business & Development A/S var en del af. Han havde ikke defineret de selskaber i koncernen, som ligger i Tyskland og USA som nærtstående parter. Eftersom selskaberne i USA og Tyskland er indirekte ejet med 52 % af Bent A., så burde revisor have defineret disse selskaber som nærtstående parter.

Genan Business & Development A/S havde store transaktioner med Genan A/S, de tyske selskaber og selskabet i USA. I revisionsdokumentation fremgår det, at transaktioner med nærtstående parter er foretaget på markedsmæssige vilkår, men grundlaget for denne konklusion fremgik ikke. 90 % af omsætningen vedrørte nærtstående parter, og 90 % af udviklingsomkostningerne var faktureret fra nærtstående parter. Dette anses fra Styrelsens side at være overtrædelse af god revisionsskik.

8.3.4.4 Goodwill

Virksomheden har i Genan A/S indregnet goodwill svarende til 25.935 kr., hvilket svarer til 5 % af den samlede balancesum. Goodwill er i årsregnskabet beregnet på baggrund af licenskontrakter indgået mellem moderselskabet og Genan Business & Development A/S. Styrelsen vurderede, at kontrakterne ikke var nok

begrundelse for, at der var indregnet goodwill i 2012, og der var ikke foretaget en tilstrækkelig vurdering af, om de regnskabsmæssige betingelser for at indregne goodwill på baggrund af de indgåede licenskontrakter var opfyldt. Dette anses for at være overtrædelse af god revisionsskik.

8.3.4.5 Indirekte produktionsomkostninger

Genan A/S indregnede alene 72 % af de samlede indirekte produktionsomkostninger i kostprisen på fremstillede produkter for 2012 for Genan A/S. Revisor har ikke forholdt sig til, at det er i strid med årsregnskabsloven ikke at indregne indirekte omkostninger i de fremstillede produkter fuldt ud, og det fremgår ikke, om afvigelsen ligger under det væsentlighedsniveau, der var fastsat ved revisionsplanlægningen. Dette er i strid med god revisionsskik.

8.3.4.6 ulovligt aktionærlån

Hovedaktionær havde optaget et ulovligt aktionærlån i selskabet, og det fremgik ikke tydeligt af revisionsdokumentationen, hvilken påtegning der skulle afgives. Revisoren forklarede dette med, at det var en lønudgift til Bent A. og ikke et ulovligt aktionærlån. Revisor er dog enig i, at i og med der ikke var foretaget lønindberetning til SKAT, så burde dette være nævnt i en supplerende oplysning i revisionspåtegningen, jf. erklæringsbekendtgørelsen § 7, stk. 2.

Ud fra ovenstående burde revisor Bjarne Nielsen have overholdt god revisionsskik, for så ville han have opdaget besvigelser/mangler i årsrapporten, og kunne have opfyldt sine pligter ud fra dette – medmindre revisoren var indblandet i regnskabsmanipulationen, hvilket vi ikke endnu er bekendt med. Revisor skulle jf. erklæringsbekendtgørelsen § 6, stk. 1, tage forbehold, hvis han ikke var i stand til at opnå tilstrækkeligt og egnet revisionsbevis, til at konkludere at regnskabet ikke indeholder væsentlige fejl og mangler. Hvis revisor under sit arbejde opdagede, at der var overtrædelse af lovgivningen om regnskabsaflæggelse, så skulle der jf. erklæringsbekendtgørelsen § 7, stk. 3 afgives en supplerende oplysning i påtegningen.

Hvis ledelsen har foretaget en besvigelse af et betydeligt beløb eller af grov karakter, så skal revisor omgående meddele dette til bestyrelsen og skrives i protokollen. Hvis bestyrelsen ikke indenfor 14 dage havde gjort noget ved dette, skulle det anmeldes til SØK.

8.4 Opsummering

Der er nu blevet beskrevet, om revisorerne har revideret i overensstemmelse med god skik.

I både Memory Card sagen og Genan sagen var der ingen tvivl om, at revisionen ikke var i overensstemmelse med god revisionsskik, og rapporteringspligten blev heller ikke overholdt. I Memory Card skulle revisor have taget adskillige forbehold, hvor der kun var skrevet en kritisk bemærkning i protokollen. I Genan sagen var der blandt andet ikke tilstrækkeligt revisionsbevis for 93 % af omsætningen,

og 60 % af aktiverne. Det vurderes, at revisor havde de rette redskaber og muligheder, men ikke gjorde brug af dem.

Da It Factory sagen endnu ikke er afgjort, så er det svært at afgøre om revisor har revideret i overensstemmelse med god skik. Der er dog flere forhold, som kan have kompliceret revisors revision. Blandt andet at Stein Bagger forfalskede bestyrelsesformandens underskrift, hvilket kan være svært for revisor at opdage. Det kan diskuteres hvorvidt benchmarking med branchen kunne have fanget besvigelserne.

9 konklusion

I de seneste år har der været en del erhvervsskandaler, som har øget offentlighedens fokus på revisor arbejde. Det har været afhandlingens formål at undersøge, om revisor har de nødvendige muligheder og redskaber i forbindelse med revisionen og om revisor har revideret i overensstemmelse med god skik i forbindelse med større erhvervsskandaler. Revisors ansvar for at vurdere besvigelserisikoen er reguleret direkte i ISA 240.

Først skal en revisor vide, hvilke besvigelser, der kan begås. Besvigelser kan defineres som handlinger, der er udført af personer i virksomheden, der benytter vildledning til at opnå en uberettiget eller ulovlig fordel. Dette kan have særlig betydning for virksomheden, da det kan forårsage væsentlige fejl i regnskabet. Revisor skal især have fokus på regnskabsmanipulation og misbrug af aktiver, da det er de besvigelser som revisor oftest vil møde i sit daglige virke. Regnskabsmanipulation er hvor en besviger bevidst indarbejder fejlinformation i regnskabet, og misbrug af aktiver er f.eks. at begå underslæb med indbetalinger eller stjæle virksomhedens aktiver til privat brug. Begge besvigelser kan være svære at fange, men en måde at forebygge besvigelser er ved at etablere interne kontroller og funktionsadskillelse i virksomheden.

Revisor skal ligeledes vide hvilke personer der statistisk set begår besvigelser. Dette kan i princippet være alle ansatte i en organisation. Revisor skal dog især rette sin skepsis mod ledelsen, da de besidder en vis indsigt i interne kontroller og forretningsgange. Den generelle stereotyp på en besviger, er en mand ”med psykopatiske træk” mellem 31 og 40 år, der har været ansat i virksomheden i mere end 3 år i en (mellem)lederposition (oftest i økonomi- eller salgsafdelingen). Besvigeren er højtuddannet og samarbejder ofte med en eller flere personer udenfor virksomheden om at begå besvigelsen. Sammensværgelser er nemlig et stødt stigende problem.

Dernæst skal revisor opnå en forståelse af hvorfor besvigelser opstår. Til at forstå dette kan revisor anvende besvigelsestrekantens 3 (risikofaktorer, incitament/pres, muligheder og retfærdiggørelser).

Motivet kan være, at besvigeren er i økonomiske problemer, er under et stort arbejdspress mv. Revisor kan i denne forbindelse overveje den nye besvigelsestrekanter, som indeholder faktorerne motivation, mulighed, kapacitet og integritet. Denne giver et endnu stærkere redskab i forbindelse med at fange den mere avancerede besviger, som f.eks. en psykopat, som ikke behøver en retfærdiggørelse, men som f.eks. pga. sit store ego eller grådighed, vælger at begår besvigelser.

Men hvad er revisors ansvar så i sammenhæng med besvigelser. Revisors ansvar er overordnet at revidere med henblik på at opnå en høj grad af sikkerhed for at regnskabet ikke indeholder væsentlig fejlinformation, hvad enten det skyldes fejl eller besvigelser. Da man pga. god skik ikke fuldføre en 100 % revision, og skal revidere effektivt og udvise hurtighed og nøjagtighed, så er der en risiko for væsentlige fejl, denne benævnes revisionsrisikoen. Revisor skal vurdere revisionsrisikoen, som kan opdeles i den iboende risiko, kontrolrisikoen og opdagelsesrisikoen. Revisor skal bruge sin professionelle skepsis og revidere i overensstemmelse med god skik, for at nedbringe revisionsrisikoen til et acceptabelt niveau.

For at nedbringe revisionsrisikoen skal revisor igennem en revisionsproces. Denne indebærer en planlægning, udførelse og rapportering af revisionen.

Efter revisor har foretaget en klientaccept, kan de egentlige planlægningsaktiviteter begynde. Disse aktiviteter omfatter risikovurderingshandling og tilknyttede aktiviteter, revisionsstrategi og revisionsplan.

Først skal revisor foretage risikovurderingshandling med henblik på at identificere og vurdere risici for væsentlig fejlinformation. Her skal revisor udføre revisionshandling som forespørgsler, analytiske handlinger og observation og inspektion, for at danne sig en forståelse af virksomheden og dens omgivelser, herunder de interne kontroller. Revisor skal opnå en forståelse for det eksterne miljø men ligeledes det interne miljø.

I forbindelse med risikovurderingshandlingerne, skal revisor opnå en forståelse for de interne kontroller, som er relevante for revisionen. Denne forståelse hjælper revisor med at identificere typer af mulig fejlinformation og faktorer, der har indvirkning på risiciene for væsentlig fejlinformation, og ydermere til at udforme art, tidsmæssig placering og omfang af yderligere revisionshandling. Formålet med interne kontroller er, at de skal udformes, implementeres og vedligeholdes for at håndtere de forretningsmæssige risici, som kan resultere i at virksomheden ikke når sine mål. Revisor skal danne sig en forståelse af de 5 kontrolelementer, som udgør virksomhedens interne kontrol. Disse elementer omfatter kontrolmiljøet, virksomhedens risikovurderingsproces, informationssystemet, kontrolaktiviteter og overvågning af kontroller.

Efter revisor har dannet sig et indtryk af virksomheden interne og eksterne miljø, skal revisor identificere og vurdere risiciene for væsentlig fejlinformation på regnskabsniveau og revisionsmålsniveau. Revisor skal her have særlig fokus på risici som følge af besvigelser, jf. ISA 240.

Når revisor har identificeret og vurderet risici for væsentlige fejl på regnskabsniveau og revisionsmålsniveau, skal revisor på passende vis reagere på dette. Revisor kan her anvende 2 revisionshandlinger, hvilket omfatter substanshandlinger og test af kontroller.

Efter færdiggørelsen af risikovurderingshandlingerne skal revisionsstrategien fastlægges. Revisionsstrategien fastlægger revisionens omfang, tidsmæssige placering og omfang. Strategien anvendes til at fastsætte en revisionsplan, som i mere detaljerede forhold beskriver de revisionshandlinger, som revisor har fastsat, for at imødegå de identificerede risici for væsentlig fejlinformation.

I forbindelse med revisionen påbegyndes, skal revisor være særligt opmærksom på poster, som indeholder en betydelig risiko for væsentlig fejlinformation. I resultatopgørelsen kan dette være i poster som varesalg, varekøb, andre eksterne omkostninger, løn, afskrivninger, renteindtægter/udgifter, anlægsaktiver, varelager, igangværende arbejder, tilgodehavender, likvider, kapitalkonto, kreditorer og moms.

Varesalg udgør især en risiko for væsentlig fejlinformation som følge af regnskabsmanipulation og misbrug af aktiver i form af fiktive fakturaer, indtægtsført gæld, falske rabatter. Disse risici kan afdækkes via udsendelse af saldomeddelelser, vugge til grav analyser, og stikprøver til underliggende dokumentation. ISA 240 fastlægger at revisor altid skal have en forhåndsindtagelse om, at der er besvigelserisici forbundet med indregning af indtægter.

Væsentlige områder er ligeledes varelager, igangværende arbejder og tilgodehavender, hvor der kan foretages fiktive vurderinger af varelageret, manglende op/nedskrivninger mv., som f.eks. kan afdækkes via fysisk lageroptælling.

Antallet og omfanget af revisionshandlinger skal fastsættes af revisor ud fra de vurderede risici for væsentlige fejl og ud fra den professionelle dømmekraft.

Til sidst diskuteres hvorvidt revisor har revideret i overensstemmelse med god skik. I Genan og Memory Card sagen var revisionen yderst mangelfuld. I Genan havde man blandt andet ikke revideret 93 % af omsætningen og mere end 60 % af virksomheden aktiver. Med hensyn til IT Factory, så er sagen ikke afgjort endnu, men det vurderes, at omfanget af besvigelserne var for stor en mundfuld for revisorerne, og dermed kan de have handlet i overensstemmelse med god revisionsskik.

10. Litteraturliste

Bøger:

Rasmussen, Bent Warming m.fl. (2015): Revisors opklaring af besvigelser – Læren af praksis, Karnov Group.

Eilifsen, Aasmund m.fl. (2014): Auditing & Assurance services – Mac Graw Hill

Sager:

Erhvervsstyrelsen 2015: Sag 2014-7710

Statsadvokaten (2009): Sag nr. 40/2004-S

Internetsider:

Lassen, Laurits Harne (2014): Dækkongens triste afsked med livsværket: Findes på:
<http://www.business.dk/investor/daekkongens-triste-afsked-med-livsvaerket>

Elex – erhvervsleksikon (2015): Memory Card og den tabte hukommelse: Findes på
<http://www.elex.dk/memory-card-technology-og-den-tabte-hukommelse/>

Holm mfl. (2014a): Finans.dk, Jyllands-Posten, Kollapset i Genan: Findes på: <http://www.jyllands-posten.dk/protected/premium/indblik/Erhverv/ECE7068494/Kollapset+i+Genan%3A+Kapitel+1+-+Whistleblowerne/>

Holm mfl. (2014b): Finans.dk, Jyllands-Posten, Dansk dækfirma tjener millioner på at handle med sig selv: Findes på: <http://finans.dk/artikel/ECE6769417/Dansk-d%C3%A6kfirma-tjener-millioner-p%C3%A5-at-handle-med-sig-selv/?ctxref=ext%20hvor>

Holm mfl. (2014c): Finans.dk, Jyllands-Posten, Genan-direktør i stram snor: Findes på:
<http://finans.dk/protected/finans/erhverv/ECE6949808/Genan-direkt%C3%B8rer-i-stram-snor/?ctxref=ext>

Kjær, Christian (2008): Stein Bagger kan være psykopat: Findes på:
<http://nyheder.tv2.dk/nyheder/article.php/stein-bagger-kan-v%C3%A6re-psykopat>

Berlingske Tidende (2008): Bodybuildere: Stein Bagger var pusher for Vestjyllands muskelmænd: **Findes på:**
<http://www.b.dk/danmark/bodybuildere-stein-bagger-var-pusher-vestjyllands-muskelmaend?redirected=true>

Speitzer, Morten (2013): Finanskrisen har kostet på tillidskontoen hos virksomhederne: Findes på:
http://www.fsr.dk/Nyheder%20og%20presse/Vi%20mener/Ledere%20i%20Revision%20_%20Regnskabsvaesen/2013/Nr_7-Finanskrisen_har_kostet_paa_tillidskontoen_hos_virksomhederne

PWC (2014): Economic crime: A threat to business globally: Findes på:
<http://www.micci.com/downloads/digests/eberita/2014/15/pwc.pdf>

PWC (2016): Adjusting the Lens on Economic Crime: Findes på:

<https://www.pwc.com/gx/en/economic-crime-survey/pdf/GlobalEconomicCrimeSurvey2016.pdf>

KPMG (2007): Profile of a fraudster Survey 2007: Findes på:

http://www.drasuszodis.lt/sites/default/files/straipsniai/NR.6.Profile_of_a_Fraudster_Survey_KPMG.pdf

KPMG (2013): Global profiles of the fraudster: White-collar crime – present and future: Findes på:

<https://home.kpmg.com/xx/en/home/insights/2013/11/global-profiles-fraudster.html>

Kassem, R. and Higson, A.W. (2012): The new fraud triangle: Findes på:

<http://jetems.scholarlinkresearch.com/articles/The%20New%20Fraud%20Triangle%20Model.pdf>

Henderson, Perry M. (2013): Fraud in a Financial Statement Audit: Findes på:

<http://tax.cchgroup.com/downloads/files/email/fof/Fraud-in-a-Financial-Statement-Audit.pdf>

Folkmann, Bo (2011): Maslows behovspyramide – De fem motivationsbehov: Findes på:

<http://net2change.dk/maslows-behovspyramide/#.WA9F9OTwx01>

Steen-Andersen, Anne Mette (2014): Psykopater føler sig hjemme i lægeverdenen: Findes på:

<http://dagensmedicin.dk/psykopater-foeler-sig-hjemme-i-lageverdenen/>:

Krarup, Henrik (2014): Er din chef psykopat?: Findes på:

<http://psyke.dk/4.%20psykopaten%20som%20CHEF.html>:

Lovgivning:

ISA 200

ISA 210

ISA 240

ISA 300

ISA 315

ISA 330

ISA 700

Erklæringsbekendtgørelsen

Revisorloven

Årsregnskabsloven